

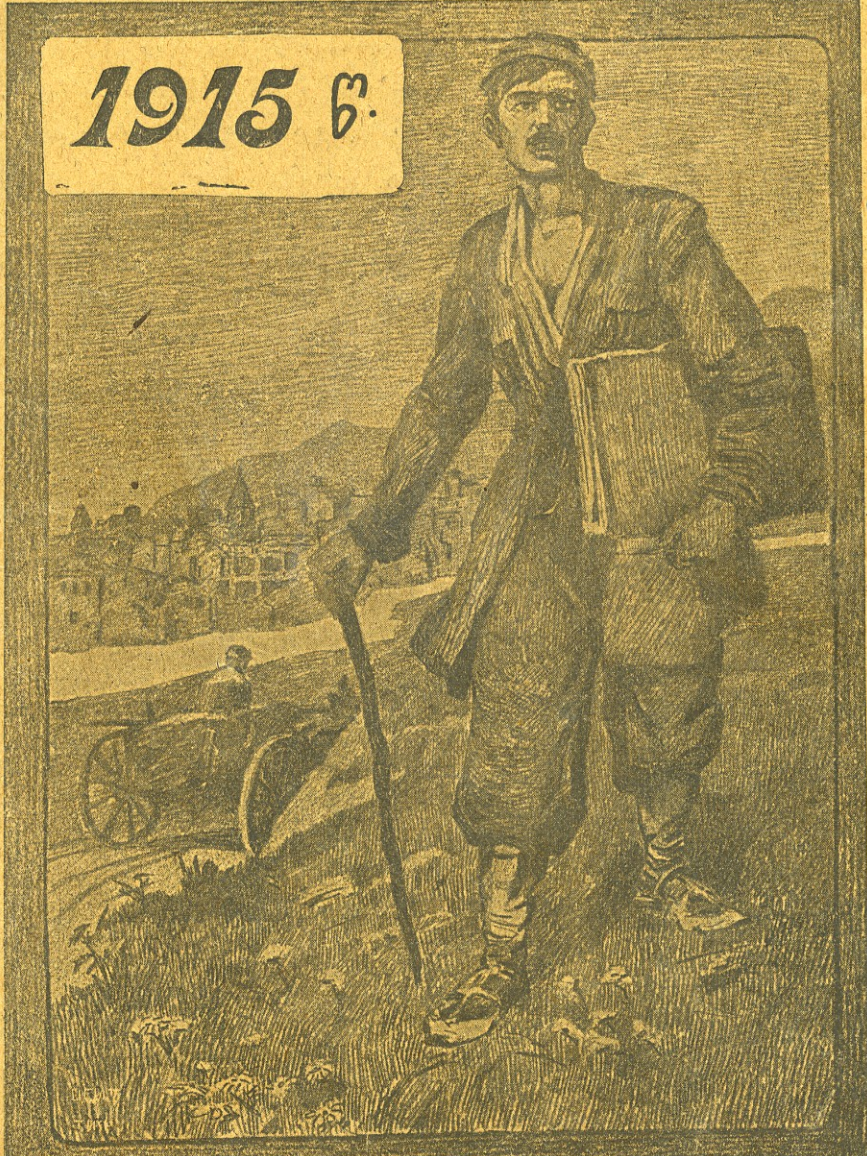

II

თეატრული

II

1915 წ.

ფინანსები: 1) ფსიხოლოგიის პედაგოგიკის (ოტტო ლიპსონი) — ლ. ბოცვაძე. 2) ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება, ჰიგიენა (წერილი მეშვიდე — ილია ალხაზიშვილი. 3) სასჯელი და სკოლა — სავლე აბულაძე. 4) ებრაელების სტრატეგიის დრამა („დაბადებიდან“) — მლ. კ. ანთაძე. 5) შექმნების სხვადასხვა საკითხი (თარგმანი მას ფერფინიდან) — დ. ქადაგიძე. 6) აკაკი — ივ. გომართელი. 7) ზარი — გ. ლეონიძე. 8) სიტუვა — ალ. ჭიჭინაძისა. 9) აკაკის — თ. რაზიკაშვილი. 10) აკაკის დავითაძის დღე — ლადო ბზვანელი. 11) აკაკის — ს. აბაშელი. 12) უკვდავება — ა. ფანცულაია. 13) აკაკი — გ. ოზიელი. 14) აკაკის გარდაცვალების გამო (მოგონება) — ნატალია გიგაური-გაბაევი-გაბაონელი. 15) მწიგნობრის ჟამი — ილ. გოგია. 16) აკაკის ხსოვნა — ილ. გოგია. 17) აკაკის ხსენებას (უკანასკნელი სალაშქრო) — აკაკი სიგუა. 18) ნუ ვსტირით — გრ. საქარქიძე. 19) მოგონება — (აკაკის ხსენებას) — ანტონ ბევიჩაშვილი. 20) აკაკის ანდრძი. 21) გლოვა — ს. აბულაძე. 22) * * გელა. 23) სიგნალის სილაშქრო — კინა-ფშაველა. 24) მეგობარს — ა. გაფრინდაშვილი. 25) სულ გარდაქმნი — ლ. ძიძიგური. 26) ის კი იცინოდა... იცინოდა მჭკნარი სიცილით — დ. თურდოსპირელი. 27) სურათი — ნატ. გიგაური-გაბაევი-გაბაონელისა. 28) ცხოვრების პირველ საფეხურზე (ფსიხოლოგიური ეტიუდა) — კ. ხევისუბნელი. 29) ცოტა რამ უფრელთა შესახებ — ზ. ჩიჩუა. 30) ქართული ენა ქუთაისის უმაღლეს დასწავლის სკოლაში — ლადო ბზვანელი. 31) მასწავლებლის შენიშვნა I ი. გ — რი. 32) ზასუნის „შარველის“ რედაქციას — ლ. ბოცვაძე. 33) შეცდომის გასწორება. 34) განცხადება.

დამატება: ოქმები ქარ. შორის წერაკით. გამაგრებული საზოგადოების წევრთა წლიური კრების, ნოემბრის 30 და დეკემბრის 7 1914 წლის, განცხადება.

რედაქციას ჰუგვს აგენტები შემდეგ ადგილებში:

კავკავში — ქართული სკოლა გრ. მაჭავარიანი. **ბაქოში** — ალ. ერას. გვარამაძისა, მეთ. კაკაბაძე და ილია გოგია. **ბანდაში** — ესტატე მონიავა. **თელავში** — ნინო გოგინაშვილისა და წერა-კითხვის წიგნის მაღაზიაში. **გორში** — ნინო ანტ. ლომოურის ასული, **ყვირილაში** — სიმონ ორჯონიკიძე. **ჭიათურაში** — ი. გომელაური, **ქუთაისში** — ისიდორე კვიციანიძე, ლადო ბზვანელი და ლაზ. ხმალიძე. **სამტრედიისში** — წ. კ. საზ. კიოსკში. მინა კობალეიშვილი. **ხონში** — ვლადიმერ ნადარეიშვილი. **ახალ-სენაკში** — სპ. ენუქიძე. **აბაშაში** — ვასილ ქობულია, **ძველ-სენაკში** — პოლ. ლორთქიფანიძე და გ. ბოკერია, **ფოთში** — მლ. ლ. წულაძე და იასონ ალექსიშვილი. **ბათომში** — წიგნის მაღაზია „განთიადი“ გ. მახარაძე და ტრიფ. ინასარიძე, **ლანჩხუთში** — პლატონ იმნაძე და კალინიკე ჟღენტი. **ახალციხეში** — კოტე. გვარამაძე. **სიღნაღში** — წერა-კით. საზ. განყ. წიგნის მაღაზიაში — ი. კრაწაშვილი და „კახეთის ხმის“ რედაქციაში — კ. ტყავაძე. **ოზურგეთში** — პარმენ თოთბაძე. **სოხუმში** — ნიკო ჯანაშია. **ჩოხატაურში** — ს. თავათრილიაძე და ბართლომე მეგრელიძე (ხიდისთავში). **ონში** — რაისა ჯაფარიძე, **განჯაში** — ლუკა ხარაძე, **ზუგდიდში** — უფასო სამკითხველოში. **როსტოვში** — სტ. სვ. ელიაძე. **ხაშურში** — გ. ნ. იოსელიანი. **ზაქათალაში** — გრ. ჟღენტი, **ნაოღალევიში** — არჩილ სულავა და ურვან რევი, **სადმელში** — ვარ. ბახთაძე.

საჭიროა აგენტები სხვა ადგილებშიც. რედაქცია სთხოვს ყველას იქნა იქნებოდეს ამ საქმის თა თაღვიძარება უზრუნველყოფის იაი რედაქციისთვის.

განათლება

(წელიწადი მერვე)

II თებერვალი 1915 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან.
ნახევარი წლით . . . 3 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
3 მან.

ცალკე ნომ-
რის ფასი

40 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
რესით: Тифлисъ. Дворянская Грузинская
Гимназия: Л. Г. Боцвадзе.

ოტტო ლიანანი

ფსიხოლოგია პედაგოგთათვის

II

ფსიხოფიზიკის პრობლემები. კონტრასტი. შეგუება. ჩვეულება. მაღალი გრძნა-
ბება. ფერებისადმი საბრძავე. წარმოდგენანი. მიმდებარათა და წარმოდგენათა შე-
ფარდება. წარმოდგენათა სიცხადე. მოძრაობითი წარმოდგენანი. პედაგოგიკა
შეგნებათა სიციფტხის სფეროში.

ჩვენ რომ საკუთარი ფსიხიურ განცდა-
თა ანალიზი მოვახდინოთ, ჩვენს სულიერს
ცხოვრებაში ელემენტარულ ფუნქციების
ორ ჯგუფს შევნიშნავთ: ერთის მხრით
ინტელექტუალურს ფუნქციებს და მეორე
მხრით — ემოციონალურს და ნებითს. თუ
პირველად ინტელექტუალურ ფუნქციებს
მივაქცევთ ყურადღებას, უნდა დავასახე-
ლოთ: შეგრძნება, მიმღეობა, წარმოდგე-
ნა, ასოციაცია, მსჯელობა, აზროვნება.
მაშასადამე, როგორც ამ ჩამოთვლით

სჩანს, ინტელექტუალურ ფუნქციებად
ჩვენ ვგულისხმობთ ყველა მათ, რო-
მელთა საშუალებითაც ობიექტიურად
ვსწავლობთ ქვეყანას, ე. ი. როგორც
უნდა გაეცნოს ყველა ისე, როგო-
რიც უნდა ყოფილიყო ქვეყნიერება,
ჩვენი არსებობაც რომ არ ყოფილიყო.
(ნამდვილია ეს კანონი შეგნების თვალსა-
ზრისის თეორიით თუ არა, ამის გადაწ-
ყვეტა საჭირო არ არის; ამ შემთხვევაში
საქმე ის არის, თუ რას განვიცდით ინ-

ტელექტუალურად მოქმედების დროს ფსიხოლოგიურის აზრით, ეს კი ყოველთვის არის „ამას და ამას იმას და იმას“). ამის საპირდაპიროდ ემოციონალურსა და ნებისთვის ფუნქციების დროს ჩვენ განვიცდით სუბიექტიურს, პირადს დამოკიდებულს ან ქვეყნიერებასთან, სწორედ ამიტომაც მათი საშუალებით ვეჭიდებით ქვეყნიერების ბორბალს.

ჩვენი ინტელექტუალური ცხოვრების ძირითადი ფუნქციების მხრით, სხვებთან შედარებით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ შეგრძნებასა და ასოციაციას, იმ აზრით, რომ ამ ორ ფუნქციის გარეშე დანარჩენები შეუძლებელი უნდა იყოს. სწორედ ასე ძირითად ელემენტებად შეგრძნებანი უნდა ჩავთვალოთ. მაგრამ ჩვენმა შეგნებულმა სულიერმა სიცოცხლემ შეგრძნებანი სრულიად არ იცის; საზოგადოდ ფსიხიური ელემენტები რაოდენადმე მოგვაგონებენ ფიზიკურ ატომებს, რომელიც საფუძვლად უდევს ყველაფერს, თუმცა თვალთ იხინი არავის უნახავს. შეგრძნებანი, რომელთაც ჩვენ შევიგნებთ, ყოველთვის არიან მიმღობის ელემენტები და ჩვენ შემდეგ დავინახავთ, როგორ განსხვავდებიან ერთმანეთში მიმღობანი და წმინდა შეგრძნებანი. ყოველ შემთხვევაში შეგრძნებას უფლება აქვს სულიერ ცხოვრების ელემენტების სათავეში ყოფნისა, რადგანაც ყველა საინტელექტუალო ფუნქციები, შეგრძნებათა გარდა, იმაში მდგომარეობს, რომ მათის შემწეობით დამუშავდება ის მასალა, რასაც შეგრძნებანი გვაძლევენ. მხოლოდ შეგრძნება გვაცნობს გარესკნელ ქვეყანას, გადასცემს „გალიზიანებას“, რასაც ჩვენი სხეული განიცდის:

კანონზომიერების აღმოჩენა გალიზიანებათა და შეგნებათა შორის დამოკიდებუ-

ლებათა ცალკე მეცნიერების, ფსიხიკის საქმეა, რომელსაც, მაშასადამე, საქმე უნდა ჰქონდეს არა მარტო ფსიხიურ ხასიათის მოვლენებთან, და მაშ არც შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ფსიხოლოგიის სართად. მისი მეთოდები, რომელთაც საფუძველი ჩაუდგეს ვებერმა და ფინერმა, უაღრესად დაწვრილებით არის შემუშავებული და სანაგალითოა ყველა საექსპერიმენტალო ფსიხოლოგიური მეთოდიკისათვის.

ორი ძირითადი დანიშნულება ფსიხოფიზიკისა ის არის, რომ რიცხვით მტკიცედ ჰყოს შემდეგი ფაქტები:

ა) ყოველგვარი გალიზიანება ცნობილ მინიმალ ძალამდის უნდა აღწევდეს, რომ საზოგადოთ გამოწვეული იქმნას შეგრძნება. („აბსოლუტური გრძნობიერება“).

ბ) ორს გალიზიანებაში უნდა იქმნეს ცნობილი მინიმალი განსხვავება ძალაში, მისთვის რომ მათ გამოიწვიონ სხვა და სხვა გვარი შეგრძნებანი. („დიფერენციული გრძნობიერება“).

სრულ და ცხად კანონზომიერებასთან დაახლოვებას აქ წარმოადგენს თავისთავად ესრედ წოდებული ვებერისა და ფინერის კანონი. იგი ცდილობს მოვლენას მისცეს მათემატიკური გამოხატულობა, მაგ. ძალა ერთის სანთლისა ოთახში სრულიად საგრძნობელი არ არის, თუ წინად ოთახი მთლად გაჩირაღდებული იყო და პირიქით, ამ სანთლის შუქი უფრო შესამჩნევი ხდება, რამდენადაც ოთახი სიბნელით იყო წინად მოცული.

საზოგადოთ არამც თუ მარტო ძალა, არამედ შეგრძნების სიგრძე და თვისებაც არსებითად იმაზეა დამოკიდებული, თუ რავარი გალიზიანება მოქმედებს იმავე წუთში გრძნობის ამა თუ იმ ორგანოზე, ან მოქმედებდა ცოტა ხნის წინად. ობი-

ექტი იმდენად უფრო დიდი, ნათელი, წითელი გვეჩვენება, რამდენადაც უფრო პატარაა, ბნელი, მწვანეა და სხ. მის გარშემო ობიექტი (ერთდროული კონტრასტი). თუ ნათელ ოთახიდან შევდივარ უფრო ბნელს ოთახში, თავდაპირველად საზოგადოთ ვერაფერს ვხედავ (მიმდევნო კონტრასტი). მაგრამ თუ ცოტა ხანს დავყოფ იქ, თუ საჭიროებამ მოითხოვა, კითხვასაც შევიძლებ (შეგუება).

ჩვეულებაზეა ერთნაირად დამოკიდებული კონტრასტი და შეგუება, თუნდაც შესაბამი ფსიხოლოგიური მოვლენანი, გრძობათა ორგანოებში, ნერვების ცენტრალურ სისტემაში, რომლითაც ცდილობენ მათს ახსნას, ჩვეულებასთან სრულიად სხვა იყვებს. თუ მხოლოდ მოვლენაზეა ლაპარაკი, მაშინ კონტრასტი და შეგუება საკუთარის მნიშვნელობით განსხვავდებიან ჩვეულებაზე დამოკიდებულ ანალოგიურს მოვლენებში მხოლოდ იმით, რომ პირველ შემთხვევაში ერთს შეგრძნობაზე, როგორც სჩანს, გავლენა აქვთ სხვა შეგრძნობათა, რომელნიც დროებით რიგზე იმყოფებიან; უკანასკნელ შემთხვევაში—ამგვარი წინად განცდილ შეგრძნობებს აქვთ გავლენა. ვინც ჩვეულებრივად ძლიერ დიდს დარბაზებში ცხოვრობს, ეს ოთახები ისეთ დიდად არ ეჩვენება; მაგრამ, როცა საშუალო სიდიდის სახლებში გადადის, უკანასკნელი პატარად მოეჩვენება. ვინც მიჩვეულია ძლიერ მხურვალე საქმელს, იგი ვერ გრძნობს მისს სიმწვავეს, მაგრამ ცოტად ნაკლები მხურვალე საქმელი მტკნარად ეჩვენება.

ვიდრე გავათავებდეთ შეგრძნობაზე ლაპარაკს, საჭიროა სხვა და სხვა გვარ შეგრძნობათა ჩამოთვლა მაინც, რაც-კი ვიცით: ადამიანს აქვს მხედველობის, სმენის, ყნოსვის, გემოს, შეხების შეგრძნობანი, სით-

ბოს, სიცივის, ტკივილის, სწორწინების, მოძრაობის, სიმძიმისა და ორგანიული შეგრძნობანი. თვითოეული ამ შეგრძნობათაგანი მიიღების გრძობათა განსაკუთრებულის ორგანოების საშუალებით, რომლებიც ისეა მოწყობილი, რომ ანგარიშს უწყებს მხოლოდ განსაზღვრულს სახის გაღიზიანებას. ასე რომ თვალი იღებს მხოლოდ ეთერის ტალღებს; ყური—ჰაერის მერყეობას განსაზღვრულის დროგამოშვებისას. თუ ჩვენ გრძობათა ორგანოებს თავს მოვუყრით ნორმალური სულიერ ცხოვრებისათვის მათის საჭიროების მიხედვით ე. ი. იმ საფუძვლით, რასაც ისინი იძლევიან ჩვენი გონების განვითარებისათვის და სხვა უსაჭიროებს შთაბეჭდილებათა, მაშინ სხვებთან შედარებით, წინ უნდა წამოვაცუნოთ, როგორც „უმაღლესი“, მხედველობა და სმენა, რომელთაც ერთად ერთს შეუძლიანთ ნორმალურ ადამიანში ესთეტიური გრძნობებიც გამოიწვიოს.

მაგრამ რომ გრძნობის ეს ორგანოებიც უსათუოდ საჭირონი არ არიან თითქმის მაღალი განათლებისა და გონებით განვითარებისათვის, ამის მაგალითს გვაძლევს ვინმე ელენე კელლერი, რომელიც მოკლებული იყო ამ ორს უმაღლესს გრძნობას, მაგრამ შეხების საშუალებით ესთეტიურ მიზანსაც აღწევდა და აუარებელი და სხვა და სხვა გვარი ცნობებიც შეიძინა მხოლოდ კანისა (შეხებისა და სითბოსიცივის) და კუნთების გრძნობის საშუალებით. ამიტომ ბრმა და ყრუ ბავშვები შეიძლება ძლიერ ნიჭიერებიც იყვნენ განვითარებისათვის; არავითარ საჭიროებას შეადგენს უარი ეთქვას მათ კულტურის შეძენაზე, როგორც წინედ შვრებოდნენ, როცა იმათ გიჟთა თავშესაფარში ათავსებდნენ. მაგრამ, რასაკვირველია, სა-

ჭიროა ასეთ გარეგან გრძნობებს მოკლებული ბავშვების აღსაზრდელად ცალკე სასწავლებელი, რადგანაც ამა თუ იმ გარეგან გრძნობის უმექანელობა ბუნებრივად განსაკუთრებულ პედაგოგიურს ზოგებს თხოულობს.

შეგრძნებათა ნორმიდან ჩამოშორებას, სიბეცესთან და სიყრუესთან ერთად პედაგოგთათვის მნიშვნელობა აქვს ფერების გაურჩევლობას—სიბრმავეს ფერებისადმი. ახლაც ცნობილია მთელი რიგი ბრმათა ტიპებისა, რომელთაც ფერების გარჩევა არ შეუძლიათ და რომელთა ფერების შეგრძნებანი ცოტად თუ ბევრად სხვანი არიან, ვიდრე შეგრძნებანი ნორმალურის ადამიანებისა. უფრო ხშირი და საყურადღებო ამ ტიპებში შემდეგია:

ა) ბრმები წითლისა და მწვანე ფერებისადმი, რომელთაც სპექტრის ყველა ფერი იისფერიდან დაწყებული ლურჯ-მწვანე ფერამდის ლურჯად ეჩვენებათ და მწვანე ფერიდან დაწყებული სისხლის ფერ წითლამდის—ყვითლად.

ბ) ბრმები ყველა ფერებისადმი—რომელნიც ვერ არჩევენ ვერავითარს ფერს, მაგრამ გრძნობენ მხოლოდ განსხვავებას მათ შორის; იმათ ქვეყნიერება დაახლოვებით ისე აქვთ წარმოდგენილი, როგორც უფერო ფოტოგრაფია.

შემჩნეულია აგრეთვე შემთხვევები სიბრმავისა ლურჯისა და ყვითლის ფერისადმი.

არიან ისეთი ბრმები ფერებისადმი, რომელნიც მთელს სიცოცხლეში ვერ ამჩნევენ თავიანთ სიბრმავეს ამა თუ იმ ფერისადმი, რომლის გამო, რასაკვირველია, უსიამოვნო მდგომარეობაში ვარდებიან. ამიტომ პედაგოგების დანიშნულებაა ყურადღება მიაქციონ თავიანთ მოწაფეებში ფერების შეგრძნებათა ნორმიდან გადახვევას, და თუ აღმოაჩენენ

მოწაფეებში ფერებისადმი ბრმებს, მაშინვე სპეციალისტს უნდა გამოაკვლიეინონ, გაასინჯეინონ. მე მხოლოდ კიდევ ვიტყვი, რომ მამაკაცთა შორის 30/100 მეტსიბრმავეს იჩენს წითლისა და მწვანე ფერისადმი, მაშინ როცა ფერისადმი სიბრმავე ქალებში იშვიათია.

ახლა მივმართოთ წარმოდგენას. თუ რომელსამე დროს გალიზიანება მოქმედებს რომელსამე გრძნობის ორგანოზე, მე თავდაპირველად განვიცდი შეგრძნებას. მაგრამ გალიზიანების მოქმედება გრძელდება არა მხოლოდ იმ დრომდის, ვიდრე გალიზიანება გრძელდება,—დამოუკიდებელ შეგრძნებას უერთდება ესრედ წოდებული შემდგომითი შეგრძნება. (შედევლობითს გრძნობაში ასეთ შეგრძნებათ ჩნდებიან პოზიტიური და ნეგატიური სახეები). მიუხედავად ამ შემდგომითი შეგრძნებათა, შეგრძნება არ ჩნდება და არ გაივლის უამისოდ, რომ თავის შემდეგ შემეცნებაში არ დასტოვოს ცოტად თუ ბევრად ხანგრძლივი მოქმედება. ასეთს გრძელს ნაკვალევს, რომელსაც არ შეიძლება გალიზიანების დამოუკიდებელი შედეგი დავარქვათ, ჩვენ ვუწოდებთ წარმოდგენებს; ჩვენი შემეცნების ნიქს-კი: რომელსაც შეუძლიან მათი შეკავება, ვუწოდებთ მეხსიერებას. თვითოეული მარტივი წარმოდგენა შეესაბამება განსახვარულს შეგრძნებას რომელსამე გრძნობის სფეროში, თვითოეული კომპლექსი წარმოდგენათა, მაგ. წარმოდგენა სახლისა, შეესაბამება შეგრძნებათა განსახვარულს კომპლექსს. სწორედ ისე, როგორც ცნობილნი შეგრძნებანი, რომელნიც რიგზე არიან დროსა ან სივრცეში, შეერთდებიან მთლიანად, საგნად, აგრეთვე ხდება შესაბამ წარმოდგენებშიაც და ჩვენს შემეცნებაშიაც. რამდენადაც ცოტაა მარ-

ტივი შეგრძნება, იმდენადვე ძნელია თვით დაკვირვების დროს პოვნა მარტივ წარმოდგენისა. მარტივი წარმოდგენები ეს მხოლოდ წინადადებაზეა დამყარებული, ჰიპოტიური ელემენტებია ჩვენი სულიერი ცხოვრებისა, მხოლოდ ნაყოფია მეცნიერულ ანალიზისა. თვითოეული წარმოდგენა საზოგადოთ ეთანხმება მისს შესაბამ შეგრძნებას თავის შინაარსით, არსებითად კი სულ სხვა და სხვანი არიან, იმდენად სხვა და სხვანი, რომ ნორმალურს მდგომარეობაში არაოდეს არ ავრცევთ ერთმანეთში შეგრძნებათა და წარმოდგენათ. ამიტომ სამართლიანს პასუხს აძლევენ იმ შეხედულებაზე, რომლითაც წარმოდგენანი განსხვავდებიან შეგრძნებათაგან მხოლოდ იმით, რომ ისინი უფრო სუსტნი არიან და ჩნდებიან არა როგორც შედეგი გარეგან გაღიზიანებისა. ეს რომ ასე ყოფილიყო, ე. ი. ეს პროცესები რომ არსებითად სრულიად ერთნაირი ყოფილიყვნენ, მაშინ ჩვენი სულიერი ცხოვრების ნორმალურ მსვლელობაშიაც დაუსრულებლად ხშირად შეეფურცვდით ერთმანეთში შეგრძნებათ და წარმოდგენათ, ე. ი. ბოდვას მოეყვებოდით.

საზოგადოთ წარმოდგენანი უფრო ღარიბია, ნაკლებ სრული, უფრო განუსაზღვრელი და ცვალებადია, ვიდრე შეგრძნებანი და მათში ეს თვისებანი მით უფრო მკვეთრია, რამდენადაც მეტი დრო გასულა უკანასკნელ შესაბამ შეგრძნების შემდეგ. მაშასადამე ვისმე რომ ვსთხოვო მოიგონოს ესა თუ ის განცდა და მიაბზოს რამე იმის შესახებ, მოთხრობა მით უფრო საეჭვო იქნება, რამდენიც მეტი დრო გასულა განცდის შემდეგ. წარმოდგენა ყოველთვის უსუსტესი არ არის შეგრძნებაზე, რადგანაც არ შეიძლება ვსთქვათ, რომ მეტად ცხადი წარმოდგე-

ნანი მაინც სუსტია, ვიდრე მეტად სუსტი შეგრძნებანი. თუ ფსიხიურ განცდის მალას გავზომავთ იმით, რამდენადაც იგი შთანთქავს შეგნებას—სხვა მაშტარს ვერც ვიპოვით,—მაშინ თვითოეულს თავის თავზე ექნება გამოცდილი, რომ ხანდახან წარმოდგენა უძლიერესია შეგრძნებაზე: თუ რისმე შესახებ ძლიერ ვფიქრობთ, ადვილად „გაგვეპარება“ რაიმე ხმაურობა.

წარმოდგენათა სიცხოველეც სხვა და სხვა პირთ სხვა და სხვანაირი აქვთ; თითქმის ერთსა და იმავე კაცსაც ყოველთვის წარმოდგენა ერთნაირად ცხოველი არ აქვს. სწორედ იმის მიხედვით, თუ რაგვარი წარმოდგენანი ჰპოულობენ უპირატესობას და განსაკუთრებით ცოცხალნი არიან, აღამიანებს ჰყოფენ სხვა და სხვა ტიპებად:

- ა) მხედველის ტიპი,
- ბ) მსმენელის ტიპი და
- გ) მოძრაობითი ტიპი, იმის მიხედვით უპირატესობა აქვს, თუ უფრო ცოცხალია მხედველობის, სმენისა თუ მოძრაობის წარმოდგენანი.

ძილში, როცა გარეგანი გაღიზიანებანი სრულიად არ არსებობენ და შეგრძნებანი შემეცნებამდის ვერ აღწევენ, წარმოდგენანი დასძლევენ. განსხვავება წარმოდგენასა და შეგრძნების შორის მაშინ სრულიად ჰქრება: წარმოდგენა იმდენად მსგავსია შეგრძნებისა, რომ მოქმედებს, როგორც შეგრძნება; იმის მიზეზი, რომ ძილში შესაძლებელია შიში ფრიად შეუძლებელ სახეებისა, ობიექტიური კრიტიკის განშორებაა. პატოლოგიურ მდგომარეობაშიაც შემთხვევაა, რომ წარმოდგენანი შეგრძნებად მიუღიათ; ამ შემთხვევაში გალიუცინაციაზე, ბოდვაზე ლაპარაკობენ.

ბოლოს საზოგადოთ წარმოდგენანი უფრო არა მუდმივია და ნაკლებ მკვიდრი, ვიდრე შეგრძნებანი. მაშინ როცა შეგრძნება მუდამ გრძელდება, სანამ გალიზიანება მოქმედებს, და ამიტომ ხშირად შეიძლება რამდენადმე მაინც ნებით დიდხანს იქმნას შეკავებული, წარმოდგენანი ჰქრებიან შემეცნებიდან ძლიერ ცოტადროს განმავლობაში. მაგრამ, რასაკვირველია, არც ამის სრულად საზოგადოდ მიღება შეიძლება, რადგანაც ჩვენ ვიცით, რომ ხშირად „თავს ვერ ვალწევთ“ ზოგიერთ წარმოდგენათ, მაგალ. რომელსამე ტკბილ ხმას, მელოდიას.

რაც შეეხება ცალკე წარმოდგენათ, მოვიხსენებთ კიდევ მოკლედ ერთს საჭირო თვისებას მოძრაობითი წარმოდგენებისას. (შემდეგში ჩვენ დაუზღუბუნდებით ამ თვისებას). იგი მდგომარეობს სახელდობრ იმ ტენდენციაში, რომ ნამდვილად შესრულო წარმოდგენილი მოძრაობანი; წარმოდგენილი მოძრაობა სწარმოებს, თუ იგი შეკავებული არ იქმნა. ამიტომ მოძრაობითი წარმოდგენილებანი ყოველთვის შეკავშირებულია ცნობილს შეგრძნებებთან სახსრებში, რომელიც შეესაბამება ამა თუ იმ მოძრაობის ნასახს, დასაწყისს (რუდიმენტს).

ყველა ეს სულიერ ცხოვრების ინტელექტუალურ ელემენტებს ეხება. პედაგოგიური და ბავშვის — ფსიხოლოგიუ-

რის თვალსაზრისით ნათქვამს კიდევ უნდა დაუმატოთ:

ახლად შობილ ბავშვს არ აქვს არავითარი, ან აქვს ძლიერ მცირე შეგრძნებანი, არ აქვს აგრეთვე არავითარი დამზადებული წარმოდგენანი. მას თანდაყოლილი აქვს მხოლოდ ნიჭი: ა) შეგრძნებისა, ბ) შეგრძნების დალაგება დამზადება დროსა და სივრცეში და გ) შეგრძნებათა შეგროვება წარმოდგენათა სახით.

აღმზრდელს წინ უდევს მიზანი პირდაპირისა და აზრ გადატანის მნიშვნელობით მეთოდურად გაათავოთოვოს ბავშვის „თვალსაზრისი“, ე. ი. ცოტ-ცოტათი გაალიზიანოს იგი და ამ სახით აღუძრას ახალი შეგრძნებანი. თავდაპირველად ერთსა და იმავე დროს ან სწრაფად მიყოლებით არ უნდა გაალიზიანოს ბევრჯერ, ან არ მიმართოს ახალ-ახალ გალიზიანებას, რომ ამით ხელი არ შეუშალოს ერთის მხრით ამ გალიზიანების დროსა და სივრცეში განაწილებას და მეორე მხრით მათს წარმოდგენებად გარდაქმნას. უკანასკნელი ეხება არა მარტო ძუძუთა ბავშვებს, არამედ ცოტად თუ ბევრად მოზრდილებსაც.

ერთი ფაქტი კიდევ ღირსია მოგონებისა, სახელდობრ ის, რომ როგორც ბავშვის აბსოლუტური, ისე განსახსნავებელი გრძნობიერებაც, უეჭველია, უფრო სუსტია, ვიდრე მოზრდილისა.

ლ. ბოცვაძე.

✓ ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება

კიზიენა

(წერილი მეშვიდე)

ადამიანის მკბენარნი, მკამელი ჰარაზიტები და მათთან ბრძოლა

ბუნებას ერთფეროვნება სულაც არ უყვარს. მარტოდენ ვარდი და ბუღბუღი როდი გაუჩენია ჩვენდა სასიამოვნოდ... პირიქით ადამიანი მედგრად ებრძვის ფიზიკურ ბევრ გვარ ძალა-მოვლენას და თანაც მართებს ბრძოლა მრავალ ცოცხალ არსებასთან, ხილულთან და არა ხილულთანაც. აი სწორედ ამ ნებისითი თუ უნებლიეთ ბრძოლაში იჩარხება, იწვრთება ადამიანის ჯანი და ღონე, ჭკუა-გონება, გამჭრიახობა, მოხერხება—წინაპართაგან გავლილი გაკვეთილი უადვილებს ბრძოლას.

ღიად, შემოქმედმა ამიტომაც დააჯილდოა ადამიანი პირმეტყველებით, უაღრესი ჭკუა-გონებით და სწრაფლ-მოსაზრებით. ხოლო იარაღათ მისცა ასე მოხერხებული, საკვირვლად აკინძული ის ათი თითი ხელებისა, რომლებითაც ადამიანი ყოვლად შემძლებელი გახდა. მარტოდენ ნიჭი და თუ გინდ არისტოტელის ძლიერი ჭკუა გონება დარჩებოდა ხმად მლაღ-დებლისა უდაბნოსა შინა, უკეთუ ადამიანს, პირმეტყველს ხელის თითების მაგიერ პირუტყვივით ჩლიქი თუ ქაჩაჩი ჰქონოდა (ცხენივით). დღეს კი ადამიანის ჭკუამ თითების შემწეობით გავიადვილა ადამიანური ცხოვრება და თან ლამობს ამა ქვეყნის სამოთხეთ გარდაქმნას*).

*) მეტადრე ის გარემოება, რომ ადამიანს

ქართველობა როდის ვეწვევით, ველირსებით ამ ქვეყნიურ სამოხეს, ძნელი საცნობელია; დღეს კი გვჭამენ, გვხრამენ, სისხლს გვიშრობენ ხილულნი და არა ხილულნი ქია-ლუანი, პარაზიტები.

წინა წერილებში ცოტაოდნად მაინც*) გავიცანით მუქთა მჭამლები (პარაზიტი) ბაქტერიები, რომელნიც მცენარეთა სამეფოს ეკუთვნიან... უკვე ვიცით რა

შუუძლიან ცერი უგუდა თითებს დაუტოვდეს, შეუერთოს (დაადეს, ჩამოთვადეს), ეს იმისთანა უზინატესობაა, ისეთი დიდი ღვთის წყალობაა, რომ ადამიანი მართლაც რა უგუდის მომქმედი ხდება. მეუკა ბუხებისა.

*) ბაქტერიოლოგია დღეს უშუალოდ მეცნიერებად გარდაიქცა. მაგალითად ქალაქ იენში წელს შედრე გამოცემით გამოვიდა დიდრანი რვა (8) ტომი მონუმენტალური „ენციკლოპედია“ ბაქტერიოლოგიისა ზრთეუსონების Kolle და Wassermann-ისა, ეს უზარმაზარი კოლექტიური შრომა სრულიად ინტერნაციონალურია, რადგან წიგნის შედგენაში მონაწილეობას იღებენ საუკეთესო სპეციალისტები — უგუდა განათლებულ ქვეყნების მეცნიერები. წიგნი გამოცემულია G. Fischer-ის მიერ ჩართული აქვს 198 ტაბლიცა, 984 ნახატი ტექსტში და 13-იც ფოტოგრაფია. ღირს 323 მარკა (ყდით 350 მარკა ანუ 175 მან.)

საგარეო ურთიერთობების მინისტრის განცხადება

საშინელ ჭირს და ვარამს გვატეხენ ხოლმე თავზე ბაქტერიები.

ახლა კი უნდა გავაცნოთ ცხოველთა სამეფოს უუბრალოესნი არსებანი, რომელნიც ახრთვე ეწევიან პარაზიტულ ცხოვრებას (მუქთა მქამლობას ანუ სხვათა მქამლობას). პარაზიტი ცხოველები თუშა ისეთი ღვთის რისხვანი არ არიან ჩვენთვის როგორათაც მცენარე პარაზიტები, ჭირის ბაქტერიები, მაგრამ მინც ძლიერ გვაწუხებენ და ზოგს ხომ შეუძლია კიდევ სამარის კარამდევ მიიყვანოს ადამიანი...

მაშ ნება მიბოძეთ წარმოგიდგინოთ ცნობილი ავაზაკნი, ცხრანი ძმანი პარაზიტნი ადამიანის სხეულის მქამელნი და სისხლის მწოველნი, ხილულნი და არა ხილულნი: 1) ტილი, 2) რწყილი, 3) ჯლიბა, 4) მუნი, 5) ქეცი, 6) მრგვალი ჭია (მუცლისა), 7) პრტყელი ჭია (მუცლისა), 8) ტკიპი და 9) ბაღლიჯო...

ჩვენი სურვილია რამდენიმე წერილი ვუძღვნათ ამ საჭირ-ბორბოტო სისაძაგლეს. გვსურს უმცროს მოძმეს გავუადვილოთ ხსენებულ მტრებთან ბრძოლა, რომელთა სახელის ხსენება ზოგს სირცხვილადაც კი მიაჩნია*). არა, ბატონებო, სირცხვილად და სათაკილოდ, მიუტოვებელ ცოდვად ის ჩავგვთვლება, რომ ადამიანი გვქვიან და ტილები და ჭიები კი გვქამენ, გვხრამენ ჩვენცა და ჩვენს უმწეო ბაღლებსაც...

ეს მოვლენა აიხსნება ხალხის სიბნელით და უმეცრებით, სიღარიბე-სიღატაკით, იმ სიღატაკით, რომელიც გამოწვეულია აუტანელ სოციალურ პირობებით და ქონება—ცხოვრების უთანასწორობით... მაგრამ „ვიდრე პეტრე მივიდოდა, პავლეს

ტყავი გაადრესო“... ვიდრე ვიღონოდა წაული მოხდება, ევროპას დავეწვიოთ და სოციალური მდგომარეობა ნორმალურად მოეწყობა, ჩვენ ეხლავე მოვალეობა უნდა მოვიხადოთ ჩვენის უმცროს მოძმეთა წინაშე.

მე აგიწერთ ყველა იმ პარაზიტ ცხოველებს, რომელთაც ადამიანი აურჩევით თავიანთ მსხვერპლად, ზოგან შეგვხები შინაურ საქონელთა პარაზიტებსაც, რადგან ოჯახურ ეკონომიაში ჯანი დასული შინაურ ცხოველებით გვიდგია; გადმოგცემთ იმ საშუალებას და საბრძოლველ იმ იარაღსაც, რომელნიც მეცნიერებას შეუმუშავებია და, რადგან ადამიანი გვქვიან, ღირსეულადაც ვიმართლოთ თავი შემოქმედის წინაშე... — „კაცი კაცის წამალია“, ამოვიყვანოთ ბინძურობის ბორევიდან ჩვენი მოძმე ადამიანი შექმნილი სახისაებრ და მგავსებისაებრ ღვთისა, მხოლოდ კი იმუშავეთ უანგაროდ, უმუნათოდ, უსაყვედუროთ, გახსოვდეთ, რომ ეგ ნიჭი და უნარი როცა ღმერთმა მოგცათ, არავითარი სასყიდელი არ მიუძღვნია. ისიც კარგა იცოდეთ, რომ კაცი რაც გინდ დიდებული და მდიდარი იყოს, ეგ სულ ერთია, ვერც თუ ფუფუნებაში და ნებივრობაში აიცილენს პარაზიტებს... სხვა არა იყოს რა ყველა სანოვავეს, საქმელ-სასმელს ვინ გვიმზადებს, თუ არ ის კლასი (ხალხი), რომელნიც უმთავრესად ხდებიან პარაზიტთა მსხვერპლად?! ჰო და ეს პარაზიტები მომუშავენთა უნებურად სცვივიან ერბოსა და ყველში, პურის ცომში და ღვინოში, მაწონსა და რძეში, მზარეულიდან საქმელში და სხვა და სხვ...

აბა დაუფიქრდით, გვმართებს თუ არა ზიზღით ღონე ვიღონოთ და მედგრად შევებრძოლოთ ყოველსავე იმ ვავლახსა

*) „ევაგი ნეხვზე იჯდა და ბაღს კი არიდებდა“...

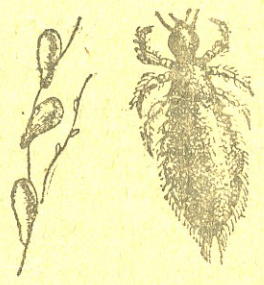
და ბინძურობას, რომელიც ადამიანს ბუჩქების მეფეს და გვირგვინს გარს ახვევია?!.. მაშ დაუგდოთ ყური რას გვასწავლის მეცნიერება.

1. ტ ი ლ ე ბ ი .

(Pediculidae)

I

ტილი პატარა უფროს მწერი. კუნთები საკმაოდ კარგად აქვს განვითარებული და ამიტომაც შედარებით ღონიერია. პატარა თავზედ ასხედს ორი თვალი; პირი საგანგებოდ მოწყობილი აქვს საჩხვლეტად, საკბენად და თან ხორთუმიც სისხლის საწოვნელად, აქვს სამი წყვილი ფეხი, თავის ტვინი და სხვა ნერვებიც. საკმლის სახარშ ორგანოებს შეადგენენ კუჭი და წელები. სისხლის საბრუნებლად ზურგზე აქვს გული, მოკლე აორტა და სხვა, ხოლო სასუნთქელი მილები მთელს ტანში აქვს გატარებული და სხვ...

წილი.

ტილი.

უფრო გამრავლებულნი არიან დედალი ტილები, იმ გვარათვე როგორც ჩვენ ერთს მამალზე 10—15 დედალ ქათამს ვინახავთ და სხვ... ტილები სცხოვრობენ პარაზიტად, მუქთა-ხორად ცხოველების და ადამიანის ტანზე. იკვებებიან მზა-მზა-

რეულად თავის პატრონის სისხლით*) და განაყოფიერებული დედალი ტილები კვერცხსა სდებს და ადამიანის ანუ ცხოველის თმაზე მიაწებებს ხოლმე. აი ამ კვერცხებს ჰქვიათ წილი. ახლად გამოჩეკილი ტილები, მხოლოდ სამგზის იცვლიან ხოლმე კანს და ამიტომ მშობლებს მალე ემსგავსებიან (გარდაქმნას არ განიცდიან). საზოგადოთ ტილის გამრავლება ძლიერ სწრაფად სწარმოობს. მეცნიერის ლეიფენგუის გამოკვლევით ტანისამოსის ტილს, ერთს დედალს, მოკლე ხანში შეუძლიან გააჩინოს მთელი ფარა, ხუთი ათასამდე (5000) ახლოგაზდა თაობა!.. ეს ამოდენა ჯარი, გამოჩეკის დღიდან ორი კვირის შემდეგ უკვე თვითონ ნაყოფიერდება და ამრავლებს თავის აუარებელს ლაშქარს, ჩამომავლობას. მაშასადამე გარემოებამ ხელი რა შეუწყოს და მალტუსით გეომეტრიულ პროგრესსით (1, 2, 4, 8, 16, 42...) რო ვიანგარიშოთ, ერთი ტილის ჩამომავლობა მარტოდენ ერთი წლის განმავლობაში მილიარდებში ავა. უთუოდ ამიტომ ხალხი ჰგონებს, რომ ტილი ადამიანის კანიდან გამოდის, პირდაპირ ჩნდება.

II

ადამიანის ტანს ეტანება სამ გვარი ტილი: 1) ტილი თავისა, 2) ტილი საშოსლისა და 3) ჯღიბი. უყვართ უფრო თმით დაფენილი ადგილები, მაგალ. თავი, ილიები, მკერდი, ბოქვენნი და სხვ. აქ და-ცოცავენ, იკბინებიან, სისხლს სწოვენ,

*) ესე იგი პარაზიტი (სხვათა მჭამელი) ტილია და პატრონი კი (ამ შემთხვევაში) ადამიანია, რომლის სისხლითაც გაურჯელად მზა-მზარეულად იკვებება ტილი.

იკვებებიან, პეპლოზენ, მრავლდებიან და სხვ.

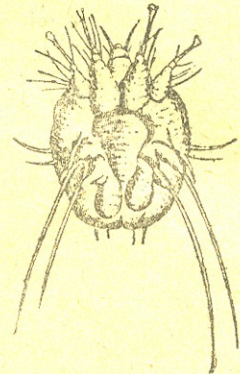
ტილიც და წილიც (კვერცხი) ერთს ადამიანს შეუძლიან მეორეს გადასცეს, გადასდოს. კბენის დროს ტილი ძლიერ ააქავეებს ხოლმე კანს. ადამიანი საშინლად იფხანს ნაკბენ ადგილს და ზოგჯერაც ისე ერთგულად, რომ თავს ან ტანს იჩხაპნის ფრჩხილებით. ხშირად მოხდება, დაღადრული ადგილები წყლულად, მუწუკად გაუზვიადდება ხოლმე...

1. თავზე მცხოვრები ტილი *Pediculus capitis* მონაცრო ფერია ანუ იმ ფერისაა რა ფერისაც ადამიანის თმა არის. დედალი ტილი ორმოცდაათამდე (50) კვერცხს სდებს და თმებზე მიაწებებს ხოლმე. ამ ამ კვერცხებს ჰქვიათ წილი. წილიდან (კვერცხებიდან) 8—9 დღეში გამოიჩეკებიან ბლარტები, რომელნიც 18 დღეში სრულდებიან და პეპლოზას იწყებენ, მრავლდებიან.

2) ტანისამოხის ტილი *Pediculus Vestimentorum* უფრო მოზრდილი იზრდება, მოთეთრო, — მონაცრო ფერისაა. საზოგადოთ მამალი ტილი უფრო კოხტაა, მოხდენილი ტანისაა, ვიდრე დედალი. *Vestimentorum* ბუღობენ ადამიანის საცვლებში (პერანგსა და მის ამხანაგში) და აქ სდებენ კვერცხებს ნაკერავებში, ნაწიბურებში. საკვებად, საჭმლისთვის გამოდიან ადამიანის კანზე, დაცოცავენ უფრო ტივგელა ადგილზე, აგრეთვე კისერზე, კეფაზე და სხვ. აქ კბენენ, სწოვენ სისხლს, რითიც იწვევენ აუტანელ ქავილს. როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, ეს ტილიც საშინელის სისწრაფით მრავლდება.

3. ჯღიბა *Pediculus pubis*. ეს ტილიც სცხოვრობს ადამიანის ტანზედ, უმთავრესად თმით დაფარულ ბოქვენზედ და მის მეზობლადაც, მონაცრო-მოყვითალო

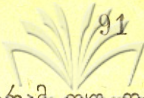
ანუ მონაცრო-თეთრი ფერისაა, მცუვანდობა ოთხ-კუთხი აქვს. უყვარს აგრეთვე ცხოვრება თმთან მკერდზე, ილიებში და სხვ... ტანს თუ კანს საშინლად ჩააკვდება ხოლმე, ისე ჩაჯღუბავს, რომ კაცი ფრჩხილითაც კი ვერ მოიშორებს. იკბინება, სისხლს სწოვს რითიც საშინელ ქავილს იწვევს. აქ დაფხანილი თითებით (ფრჩხილებით) ადამიანი ახლა წვერ უღვაშს უცაბედად დაიფხანს და ამ სახით უჩნდება ვაჟკაცს ჯღიბა წვერ-უღვაშში, აქედან წარბებში და შეიძლება წამწამებზედაც კი გადაედოს.

ჯღიბა.

ჯღიბა როცა კანს კბენს, სანერწყვე ჯირკვლებიდან ერთ გვარი ცხარე წვენი გამოსდის, ამით კანს სუსხავს სწამლავს და საშინლად აქავლებს. ხოლო ნაფხანს, ნაჩხანს ადგილებზე, ვისაც კი ნაზი კანი აქვს, წყლულები უჩნდება (ლათინურად ჰაჰუდი, ვეზიკული). ზოგჯერ ისე გავზვიადდება ხოლმე ეს წყლული, რომ ბევრს ნასწავლ ექიმსაც კი ხშირად ეგზემა (ლათ.) ჰგონია და ძნელად სჯერა ჯღიბასაგან ამისთანა უნარი.

ჯღიბა ხშირი სტუმარია მდებრთა სქესისა განსაკუთრებით მათი ვისაც ფაქიზობა არ უყვარს ანუ როსკიპობს, თავს აქირავებს, სამარცხვინო საქმე ხელობად

გაუხდია და უსუფთაოდ კი ინახავს „სიამოვნების ორგანოს, იარაღს“, აქედან ლოთებს, მოქირავნებს გადაედებათ ხოლმე სქესობრივი აქტის დროს და თავისივე უგუნურებით ავრცელებენ წვერ-ულვაშზე, წარბ-წამწამზე და სხვ...

III

ახლა რა საშუალება უნდა ვიხმაროთ ამ საძაგელ პარაზიტების საწინააღმდეგოთ?! თავი და თავი საშუალება და საღსარი სუფთად ცხოვრებაჲ. თავი და ტანი ხშირად დაიბანოთ, პერანგი და მისი ამხანაგი ხშირათ იცვალოთ—ძლიერ მდიდრებმა ყოველ დღე; მდიდრებმა ორ დღეში ერთხელ, ყველაშკი კვირაში უეჭველად ორჯერ; ხოლო ღარიბ-ღატაკმა კვირაობით მარცხ. მეტადრე ზაფხულობით.

ამ საცვლების მარტოდენ გარეცხვა არ კმარა, გარეცხვის მერე უნდა ყოველთვის ნაცარ-ტუტაში (ნაცარ-წმიდაში) ანუ საპნის წყალში მოხარშოთ ხოლმე საცვლებიც და ზეწარ-ჩარსავები, ბალიშის ზედა პირები და სხვ... რამდენჯერმე რო წამოდუღდება, მერე ამოიღეთ, გააფლეთ, გააშრეთ და არხეინად იხმარეთ—თუ საპონი არა ენაცარი ხო ყოველთვის და ყოველგან გეშოვებათ!..

ღარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, რომ საცვლების მხრივ საფრთხე აღარ მოგელისთ, რადგან ყოველივე სიცოცხლის ნასახი და ნიშან-წყალი ნაცარ-ტუტაში მოხარშვის (100—120° სიცხეში) დროს სრულებით მოისპო.

ჩვენში ყველაფერი უკუღმართად იციან, თავის დაბანვა მეტადრე ქალებს ხშირად უყვართ—თმას მოუხდება, სახეც გაველიამახდებაო. მაგრამ ტანის დაბანვას, აბანოს არ დაგიდევენ, ეს იმიტომ,

რომ „ტანი არა სჩანსო“. ანუ ფეხ-და-ბა-სოფლებში ჩვენს ზოგს ქალოქებშიც სრულებითაც არ არის აბანო*) სჩანს არ არის მოთხოვნილება და არც არავინ მართავს. გარდა ამისა საცვლებს იშვიათად იცვლიან, იშვიათად რეცხვენ და ისიც არამთუ მოხარშვენ, ზოგჯერ მარტოდენ ცივი წყალით რეცხვენ საპნით ანდა ისე უსაპნოთაც.

ერთი მეცნიერი სწერს: „მითხარით თქვენს სოფელში ანუ მაზრაში ყოველწლივ რამდენი ფუთი საპონი იხარჯებოდა და მეც მაშინ გიპასუხებთ თქვენი ხალხი კულტურის რომელ საფეხურზედაც სდგასო“...

მართლაც და ჭკუაზე ძლიერ ახლოა განათლებული, კულტუროსანი ადამიანი რად იკადრებს ჭუჭყიანი პერანგი ეცვას, ტილებს შეეჭმევინოს. მე მოგახსენებთ ნამდვილ ინტელიგენტ ადამიანზე, თორემ ჩვენში მალალ წოდების და მდიდრებიც განა ცოტანი მოიპოვებინ უსუფთაოდ მცხოვრებნი; ბევრჯელ გვინახავს ფარჩის კაბაში „მოდნაზე“ კოპწიად მორთული ქალები (გინდ კნიაჟნა-კნენიებიც), საკმაოა ტალახის დროს კაბა აიწიონ, რომ საშინელი ჭუჭყიანი იუბკა გამოუჩნდესთ. მაშასადამე უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ ქალებს, ფარჩა-აბრეშუმ-ხავერდების მოტრფიალეთ, პერანგი და მისი ამხანაგიც (რადგან არა სჩანს) იუბკაზე უფროც უარესად ჭუჭყიანი უნდა ეცვათ, რამდენიმე თვის გაურეცხელი. მეტადრე პერანგის ამხანაგი სრულებით არ არის პატიეში.—

აბა თუ არ გჯერათ როდისმე წაიკითხეთ ქალის მუთთვის სია, აბა ნახეთ რამდენ პირს საცვლებს ატანენ პატარძალს?..

*) გორი ხო ქაჯაქია, მაგრამ 10—15 წედიწადი უახანოდ იყო.

წილობრივად
საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

შეძლება ყველაფერი ბლომად გაატანონ შკაფი, კამოდი, რკინის კრაოტი (ყველაზე მეტად ამ კრაოტებისთვის არიან პატარძლები გაგიჟებული); აგრეთვე ფარჩის კაბები, ქირმანი შალი — ბაღდადები, მაგრამ... მაგარი ის არის, რომ ის რაც ხალხში გამოსაჩენი არ არის და ყველაზედ კი უსაჭიროესია, მაგალითად საცვლები, დიდი საქმეა, რომ მზითვის სიაში ექვსი პერანგი ეწეროს, ხოლო თუ სამი პერანგის ამხანაგი მისცეს, ეს ხო დიდი ქებაა, იშვიათი საქმე იქნება... აი ასე სჯიან, ასეთი ჩვეულება, ადათი სუფევს ცრუ თავმოყვარე შეძლებულ ქართველებში, თავად-აზნაურშიაც და ვაჭრებშიაც. გლეხებს სოფლის ხალხს ხო რაღა მოვთხოვთ. ზოგჯერ ისიც მოხდება ხოლმე მუშა კაცი ერთი კი ჩაიცვამს ახალს საცვლებს და... ის არის და ის, ვიდრე ზედ არ დააღებდა, აღარ გაიხდის. ოფლი, ქუჭყი, ტილები და ჯღიბები ბარე ძლიერაც აწუხებენ, იმზინება, იფხანება, მაგრამ ჩვენი ყოველად მომთმენი გლეხკაცი ასე სჯის: ეჰ! საცა ყველა მე მქამს, ჩემს სისხლს სწოვს... ე დეე ამ ტილებმაც გაიხარონ მქამონ, ამათაც ხო ცხოვრება უნდათ, ესენიც ღვთის გაჩენილები არიანო...

მაგრამ ბეჩავ გლეხკაცის ბიბლიურ იობის მოთმინებასაც საზღვარი აქვს ხოლმე და როცა თონეში პურის ცხოვრება გაათავებენ, აი მაშინ ამოიყრის ხოლმე მტრის ჯავრს. გახურებულ თონეში კობტად მოატრალალებენ ხოლმე ქალები პერანგს და მის ამხანაგს; სიცხისაგან გაბრუებული ტილები ცეცხლში სცვივიან და გააქვსთ საამურად ტკაცა-ტკუცი. ამას ჰქვიან სამოსელის დაბერტყვა. ამით ერთხანად მაინც მოისვენებს ხოლმე, დღესასწაულობს ტილებს ფარის პატრონი, მა-

გრამ ნაკერავ-ნაწიბურებში უვნებლად რჩება, იჩეკებიან და ახლა ეს ახალი თაობა სწრაფლად მრავლდება, ძალზე იკბინება, ცდილობს ჯავრის ამოყრას, რაც შეეხება თავში ტილებს, თონეში თავის ჩაყოფა ვეღარ ხერხდება, აქ სულ სხვა იდილია არსებობს. ახალგაზდა გოგოები დახელოვნებულნი არიან თავის ხელოსნად. უფროსნი თავს კალთაში ჩაუდებენ გოგოს, რომელიც თითებით ქექავს თმას და შიგ ნაპოვნ ტილს გახარებული ცერის თითების ფხილებ შუა იქვე სქყლეტს. ამ დროს ისმის საამური ტკაცუნნი და ახარებს ტილის პატრონის გულს, რომ მისი მტერის სინსილა სწყდება. ყოველ ტკაცუნზე შენდობას უთვლის მხილველის დედ-მამას: „უი! ცხონდა შენი მშობელი, გაიხარე ქალო გულითა“... ჰო და მაიმუნებმაც ასე იციან მყუდროზე, მზის გულზე დასხდებიან ხოლმე და ერთმანეთს თავს უხილავენ, არიან ერთს ქეიფსა და განცხრომაში...

ჩვენი უბედურება ის არის, რომ ერთობას, თვით მართველობას ვართ მოკლებული, თორემ თვითვეულ სამამასახლისოს განა გაუჭირდებოდათ აბანოს გამართვა!? თქვენ მეთაური ბძანეთ, თაოსნობა, თორემ ყველაფერი ადვილი მოსახერხებელია. ზოგ სოფელში 500—1000 კომლი მცხოვრებია, კომლზე ათი შაური რო გაიღონ, მშვენიერი აბანო აშენდება რუსული ტიპისა სასოფლო და საყოველთაო. კიდევ ათი შაური და აქვე აბანოსთან დავაარსებდი სასოფლო, საზოგადო ადგილს საკეცხის დასაკეცხად. აბანო რო კვირაში ერთხელაც არი გაახურონ და კაცის თავზე ბანებაში და სარეცხის დარეცხაში თითო შაური გადაახდევინონ, ყოველ ხარჯსაც დაჰფარავს...

ჩვენში დღეს ბევრგან ჩავგივთესლეს

ნემეცები, ღუხაბორები, მალაკნები და სხვ. ამათგან მაინც ავიღოთ მაგალითი როგორ ახერხებენ ესენი, რომ ყოველ სოფელს საკუთარი აბანო უექველად აქვს...

IV*

რაც შეეხება წამლობას და წამლებს, უმათერესი უკვე ვსთქვით: ესე იგი რაც შეიძლება ხშირად იცვალეთ პერანგი და მისი ამხანაგი და სარეცხი ყოველთვის მზარშეთ ხალხე ნაცარტუტაში. სარეცხის სითეთრისთვის საზოგადოდ მიღებულია, რომ მეორე საპნის შემდეგ (უკვე გარეცხილს) ხარშვენ ტუტაში (ЩЕЛОКЪ) — უფრო თეთრიც გამოდის და პარაზიტებიც ისობიან.

აი წამლებიც:

1. მწვანე ჩვილი საპონი, Sapo Viridis.
2. სინდიკი ანუ ვერცხლის წყალი, Hydrarg. vivum.
3. სინდიკის საცხებელი Ung. Hydra rgyri Cinereum.
4. პოლიტანი. Ung. Neopalitani.
5. ზეთი ბერგამოსი. Ol. Bergamoti.
6. ზეთი ლავანდულისი, Ol. Lavandul.
7. ფერა საბადილასი, Finct. Sabadill.
8. სულემანი Hydr. bichlorat, corras.
9. სპირტი საპნისა ჰებრასი, Spirit. Saponatus Hebra.

1. მწვანე ჩვილი საპონი.
Sapo Viridis. Зеленое мыло.

მოიკითხეთ აფთიაქში ანუ აფთიაქის მალაზიებში. გირვანქა ღირს 20—25 კაპ. მწვანე საპონი ფერად მოშავო მწვანეა, ჩვილია ბაქმავივით და თავისებური სუნიც უდის. მზადდება საპნის ქარხანაში ორი ხარისხისა: ტენიკაში სახმარებლად და აფთიაქებისთვის, სამკურნალოდ სახმა-

რებლად, რომელსაც სუფთა მწვანე ფერე აქვს. ის უბრალო კი ჭუჭყიანი ფერისაა, იმას ტანისთვის ნუ იხმართ.

მწვანე საპონი ისე სადათაც შეიძლება დიდის სარგებლით იხმართ თავისა და ტანის დასაბანად. ქალებს და ბავშვებს, ვისაც ნაზი კანი აქვს, მწვანე საპონმა შეიძლება კანი დაუსუსნოს, ამიტომ სჯობს დასაპნული ადგილი ორიოდვე წამის შემდეგ ჩამოიბანოთ თბილი წყლით.

2. სინდიკი (ვერცხლის წყალი).

Hydrarg. Vivum. Ртуть.

მწყემსი-მეცხვარეები ხშირად ყიდულობენ აფთიაქში ვერცხლის წყალს, რომელსაც ღუმის ქონში ჰკლავენ — დანის პირით ჰკეპავენ სინდიკს (ვერცხლის წყალს) ვიდრე ბრჭყვილა მარცვლები ჩაკვდება. ამ სინდიკიან ქონს ტანზე იცხებენ ტილების დასახოცათ. ამ გვართვე სოფლის ქალები ხმარობენ ვერცხლის წყალს ჰინაში არეულს. თავში იცხებენ ტილისა და წილების გასაწყვეტად. ყოველივე ეს პრიმიტიული ხერხი მეტი წვალეებაა, თანაც მეტად საშიშოა რადგან ცოცხალი ვერცხლის წყალი ადამიანს სხეულში გაუჯდება ხოლმე, იშხამება, სნეულდება. *) პირდაპირ მოითხოვთ აფთიაქში მზა საცხებელი სინდიკისა, СЪЯЯЯ РТУТНАЯ МАЗЬ. აბაზისა სრულებით საკმარისია. მაგრამ წაისვით ტანზე მარტოოდენ თმით დაფენილ ადგილებზე, საკმარისია ერთხელ ან კიდევ მეორედ წასმა მესამე დღეს. აგრეთვე შეიძლება წილიან თმას ზედ წაუსვით წილებს მაგრათ. ასე ორჯერ რო

*) ვერცხლის წყალი ანუ ლათინურად მერკური სისხლში ადვილად შეატანს ხალხე და მერკურით იწამლება (Меркуриальное отравление).

წაუსვათ, სრულებით საკმარისია*). ბოლოს საჭიროა აბანოში ან შინ ბანაობა ზემოდ დასახელებულ მწვანე საპნით, — ქაფდება ისე როგორც ჩვეულებრივი საპონი. ბანაობის შემდეგ ჩაიცვით სუფთა საცვლები, მოხარშვით გარეცხილი და ის არის და ის თავისუფალი ხარო ტილები-საგან მარადის უკუნისამდე. ასევე მოექცეთ ჯდბას და ორიოდ დღეში მოიშორებთ თავიდან მაგ საძაგელსაც.

აფთიაქში ამზადებენ საგანგებოდ ტილებისთვის და ჯლიბასთვის ერთ გვარ საცხებელს ზოფიტანს, *Политанъ*. ეს საცხებელიც ისე იხმარება როგორც სინდიკის საცხებელი *Ртутная сѣрая мазь*, მაგრამ პოლიტანი მხოლოდ სიიფის გულისთვის მზადდება, ზოგჯერ საიშედოც არ არის და თხუპვნაც მეტია.

ვისაც თხუპვნა გეზარებათ, იხმარეთ შემდეგი წამლები:

5. ზეთი ბერგამოსი.

Oleum Bergamottae. Бергамотное масло.

ერთხელ ან ორჯერ წაისვით ტანზე და თავზე, სადაც ტილი ან ჯლიბი გეგულებათ. ამ გვართვე იხმარება ზეთი ჯაჯანდუქსი. *Oleum Lavandulae*. Лавандое масло.

7. ფერა საბადილასი.

Tinctura Sabadillae. Настойка Сабадиллы.

საბადილა მზამიან მცენარეს ჰქვიათ. ამის თესლს სპირტზე აყენებენ რამდენიმე

*) საზოგადოთ ფრთხილად მოექცეთ ვერცხლის წყადს (სინდიკს) ამ პრეპარატს მერკური კწადება ღათიხუად. ანამც თუ სდათ ხმარება ვერცხლის წყლისაგან მომზადებული საცხებელიც თუ სშირად და ბევრი იხმარეთ სსეულს მისწამლავს: დრძილები გასივდება, ნერწყვი ბღამად სდის პირიდან, კბილები და პირი უარს და სხვ.

დლით.—იყიდეთ აფთიაქში *201130* წკკკ. ჩაასველეთ შიგ ტილოს ნაქერი და მაგრა წაისვით, დაიზილეთ ტილიანი თუ ჯლიბიანი ადგილი. სამი-ოთხი დღე რო ყოველ დღე წაისვათ საკმარისია.

8. სულემიანი.

Hydrargyrum bichloratum corrosivum. Сулема.

სულემიანი საშინელი საწამლავია. აიღეთ ფეტვის ოდენა მარცვალი, ჩააგდეთ არაყის ჭიქაში და ცოტ-ცოტა წყალი უმატეთ ვიდრე გაიხსნებოდეს და ჭიქაც გაივსებოდეს. უკეთესი კია წყალის მაგივრად ოდეკალონი აიღოთ ან კიდე ფერა საბადილასი. მაგრამ ყოველივე ეს საშიშოა. სჯობს აფთიაქში მოამზადებინოთ. თუ აფთიაქი არ განდობთ ამ სწამლავს, ექიმს სთხოვეთ რეცეპტი. სულემიან წამლისა საკმაოა ერთხელ წასმა — ჯლიბაც მოგ შორდებათ და ტილებიც.

საკუთრად თავისთვის (თმისთვის) დიდის სარგებლით შეიძლება იხმაროთ:

9. სპირტი საპნისა ჭებრასი.

Spiritus Saponatus Hebra. Мыльный спиртъ гебра.

ამ სპირტით დაიზილეთ თავის კანი და თმსაც წაუსვით თუ წილები ახვევია. მერე თბილი წყალით ჩამოიბანეთ. მოიკითხეთ აფთიაქში.

და თუ გეხალისებათ თქვენ მოამზადეთ: აიღეთ: მწვანე საპონი აფთიაქისა... 2 წილი სპირტი 90% (90 გრადუსიანი) 1 წილი აურიეთ ჯამში კოვზით და როცა საპონი გაიხსნას, ტილოში გაწურეთ და გაწურულს მიუმატეთ:

სპირტი ლავანდულისა 1 წილი. შეანჯღრიეთ და იხმარეთ. თავში ტილი თავის დღეში აღარ მოგეკარებათ.

აი კიდევ რეცეფტი.

აიღეთ: მწვანე საპონი 24 მისხალი, ჩვეუ-

ლებრივი მარლი 6 მისხალი. კარგათ აურიეთ და იხმარეთ საპნის მაგივრად ტანისა და თავის დასაბანად.

ბოლოს და ბოლოს თუ ნამდვილს მათქმევინებთ სულაც მეტია წამლებით თხუპენა და სხეულის მოწამლვა. ხშირად იცვალეთ საცვლები, გარეცხის დროს მეორე საპნის შემდეგ მოხარშეთ ხოლმე ტუტაში და ამით გადარჩებით ყოველსავე ტილს და ბუგრს. საჭიროა მხოლოდ **ჯლიბას** წინააღმდეგ ბრძოლა. ჰო და იმ პაწაწა ადგილას, სადაც გაჩნდეს, იქ წაუსვით, მაგრამ ზემოდ დასახელებული რომელიმე წამალი.

ამით ვათავებთ ჩვენ ტილებზე ბაასს და და ნუ გამირისხდებით, რომ ჩავახედეთ სინამდვილის სარკეში. განათლება იმან დაიკვებოს, ვინც უუმშვენიერეს და უუმაღლეს პოეზიასთან ერთად ახლოდ იცნობს ცხოვრების ყოველსავე წუმბესა და საძაგლობასაც. ცალმხრივად განვითარებული კაცი განათლებულად არ ჩაითვლება. ზედმიწევნით უნდა შეისწავლოთ ცხოვრების საპირეც და სარჩულიც. პოეზიის ღმერთამდეც ამაღლდით და პროზის ბინძურობაშიაც ჩაიხედეთ—თქვენ სიმალღემდე ასწიეთ თქვენი უმცროსი მოძმე ადამიანი, გაუადვილეთ არსებობისთვის ბრძოლა.

თუ არა და სულაც საჭირო არ არის მალ-მალ უმცროსი მოძმე მოვიყვანოთ ხოლმე მაგალითად და მუნათი მოვახვიოთ მას თავზე. აი ცხოვრების სინამდვილე რა სურათს გვიხატავს: ერთმა სტუდენტმა იურისტმა მიაშობო თავის თავ-გადასავალი. თურმე საიდლანაც გადაჰკიდებია ჯლიბას,

თან სირცხვილი ჰკლავს და მრავლდება, სიცოცხლეს უმწარებს.—

„ერთ ღამეს სიმწვავისაგან ისე გავგიჟდი, რომ ავანთე 'სანთელი და ჩემის ხელით დავწვი ის ადგილები, სადაც მტერი მეგულდებოდა. დამწვარი ადგილები საშინლად დამიწყლულდა, მაშინ კი ვიკადრე და ჩემი დიდი საიდუმლო გაუმჟღავნე კანის ავადმყოფობის პროფესორს. მთელი ათი დღე ვეწვალე, ვიდრე წყლულები მომირჩა და ადამიანურად სიარული შევძელი“ო. ჰო და ესეც ილლიუსტრაცია იყოს.

რაც შეეხება შინაურ საქონელს, ტილი და ბუგრი ყველას დაეხვევა ხოლმე. წამლები იგივეა რაც ადამიანისთვის იხმარება, მაგრამ ეგ ძლიერ ძვირად დაჯდება.

1) აიღეთ უფრო უბრალო მწკანე სანახანო აფთიაქისა, დაზილეთ ამ საპნით ტილიანი ადგილები და ცოტა ხანს. შემდეგ ცხელი წყალით ჩამობანეთ. 2) მოხარშეთ წეკო (მახორკა) წყალში და ამ ნახარშით დაზილეთ, დაჰბანეთ ტილიანი ადგილები.—ერთ გირვანქა თამბაქოს წეკოს ორი ბოთლი წყალი დაასხით და იმდენი ხარშეთ, რომ ნახევარი ლა დადგეს და მერე გინდ ცხელი იხმარეთ და გინდ ცივი. 3) ხბორებს და გინდ ქათმებსაც შველის რწყილი კალიას ყვავილი, რომელიც მზათ დაფქული აფთიაქის მალაზიებში და აფთიაქებში იყიდება. იკითხეთ *Персидский порошок* ანუ *Блошной порошок*. ეს მტვერი ტილიან ადგილებზე დააყარეთ და ცოტაც დასრისეთ, რომ კანსაც მოხვდეს ჩაატანოს.

ილ. ალხაზიშვილი.
(დასსრული იქნება)

სასჯელი და სკოლა

(დასასრული)

სასჯელი, რომელიც იმართება სკოლაში, ხშირად აწაფრთხილებს ადამიანს იმ დანაშაულობასთან, რომელსაც მოსდევს, ასე რომ დაუკვირვებელი და გონება გაუხსნელი ბავშვისთვის დანაშაულობა კი არ ხდება დამსჯელი საგნად, არამედ სულ სხვა პირი, მასწავლებელი: მერე შეიძლება შევხვდეთ შვედეთში მასწავლებელი: მაშინ სასჯელი თავის მიზანს ვერ მიაღწევს და მოწაფესაც აამხედრებს მასწავლებლის წინააღმდეგ. საჭიროა მასწავლებელმა დააკვირდეს, ჩანს თუ არა მოწაფეები თავის საქციელში, და უსიამოვნება თუ რამეა მისაყენებელი, მოწაფის შეგნებაში პირდაპირი კავშირი უნდა ქმნიდეს ჩადენილი დანაშაულობასთან. ბუნებრივი კავშირი უნდა იყოს დანაშაულობას და სასჯელს შუა; ამას შედეგად იღობს ლიტერატურაში ქვეყანა „დისციპლინა ბუნებრივი შედეგებისა“, „უპირატესობა ამ შეთხრობის იმაში მდგომარეობას, ამბობს ბ. გოლდშტეინი, რომ ბავშვი ყოველთვის უფრო გონივრად მოქმედებს, როდესაც თავისი საკუთარი დაკვირვებით გაცნობა კარგს და ცუდს შედეგებს თავისი მოქმედების, და რა გომოცდის ცუდ შედეგებს თავის საქციელისას, ცოტად თუ ბევრად შეიგნებს სასჯელის სამართლიანობის, და რადგანაც სასჯელს არ ეძებოდა პირდაპირ ადამიანებისათვის, ბავშვი ბოროტებით არ იფრება იმათ წინააღმდეგ. დიდ როლს თამაშობს ბავშვის გასწავლებაში დაკვირვება ან მოწონება ბავშვის საქციელის მშობელთა და ადამიანების მიერ“ სენსიტიური ამბობს: „სასჯელი უნდა იყოს აუცილებელი შედეგი იმ მოქმედებისა, რომელსაც მოსდევს“ და როცა ამ აზრით სასჯელს მივმ-

ართავთ, უნდა ვიზრუნოთ, რომ ბავშვმა იცოდეს სასჯელის სამართლიანობა, უნდა დავიცვათ ზომიერობა, ე. ი. იმაზე მეტი შეწყუბება არ მივაყენოთ ბავშვს, რაც არ მოსდევს მის საქციელს და დავიცვათ თანდათანობა ე. ი. რაც აკრძალულია დღეს სწავლულ აკრძალული უნდა იქნეს, დღეს ნებადართული ხვალ არ უნდა აკრძალული იქნას. ამას კიდევ არ დაერქმის დასჯა, ამ სიტყვის საკუთარი მნიშვნელობით. რადგანაც აქ მასწავლებელი კი არ აუჩუბებს სულიერ ან ფიზიკურ ტანჯვას ბავშვს, არამედ ეს უკანასკნელი მასწავლებლის ჩვენებით ფიქრებს შეგნებულად, რომ უსიამოვნება, რომელიც მას მიადგა, მისმა ცუდმა საქციელმა გამოიწვია.

ჩვენ არ უარვყოფთ დისციპლინის მნიშვნელობას და გვჯერა თქმულება, რომ სკოლა უდისციპლინოდ ისე არ ვარცა, როგორც წინააღმდეგობა უწელობა, მაგრამ სასურველ დისციპლინად არ მიგვაჩნია, ბავშვები დავსვით, როგორც დაღურსმული, და განძრევის ნება არ მივცემთ. ასეთი გაჭიმული მდგომარეობა პირდაპირ ჯოჯოხეთი იქნება ბავშვებისთვის და ძალიან ცუდი პირობა სწავლის შესაძლებელი. მასწავლებელი, რომელიც თხოვლობის ისეთ სინიუმს, რომ „ბუზის გაფრენა ისმოდეს“, მხოლოდ ბავშვების განუმეხობს მოხუცებს და რადგანაც გაკეთილი მიუცემელი დარჩება, ცუდ გუნებაზე შეიქნება და ქუხილ-გულჯასავით დაემცნობს თავზე საწვალ მოწაფეებს. არ შეიძლება ვინმემ არ გაიფრენოს, ზოგს წიგნი გამოუყარდება, ზოგს კალამი დაკარგება და ამ დროს თუ დასჯას ხელი მიჭერ მასწავლებელმა, ისეთი საზარელი სურათი

კამოვს, რომ შემდეგ თავისთავის შეჭრისგე-
ბას.

ყოველ საქმეში, რასაკვირველია, წესების
საჭიროა; სასწავლებელშიდაც უნდა იყოს სა-
კუთარი წესები, უბრალო, მარტივი, გასაგე-
ბად გამოთქმული. ამ წესებს გაიგებს შეიდი-
რვა წლის ბავშვიც. როდესაც ვსთქვამთ, სამო-
ცი მოწაფე გუვსთ, დაეხმარაკეთ მათ გასა-
გებ ენაზე და ფეხდანი თუ არა, ორმოცი მაინც
დრმად ჩაინერგავს გულში თქვენს სიტყვებს.
და ამგვარად შესდგება კლასის ერთგვარი
„საზოგადოებრივი აზრი“. თვითეულ მოწა-
ფის უოველადვე მოქმედება, რომელიც აფერ-
ხებს მთელი კლასის მუშაობას, ერთხმად და-
გმობილი იქნება მოსწავლეთა ამხანაგობისაგან,
წინააღმდეგი კი—მოწინებული. მართალია,
ამას მეტი დაკვირვება უნდა მასწავლებლისა-
გან, მაგრამ ბავშვის გაღაზვასაც, დაჩქობას,
უსადილოდ დატოვებას და მისთანებისაც ხომ
დრმად დაკარგვა მოსდევს. უბრალო და უმნი-
შნელო გამოსვლებს შეგვიძლია თითო ორ-
ჯა სიტყვით გადავრჩეთ, ხოლო მნიშვნელო-
ვანს საკმაოდ დროც რომ მოვანდომოთ, ამითი
არაფერი წავგიხდება; სარგებლობა კი დიდი
გვექნება.

მოწაფეთა დახმარებით შეგვიძლია შევადგი-
ნოთ წესები, რომელთაც შეუძლიან იხელმძღვა-
ნელონ სკოლის გარე ეზოში და სოფელში.
ყოველგვარი გადახვევა თვითეული მოწაფისა
ამ წესებისაგან უნდა დავგმობილ იქნას კლასის
საზოგადოებრივი აზრის მიერ. რასაკვირვე-
ლია, აქ ექნება ადგილი მასწავლებლის უკმა-
ყოფილების გამოცხადებას, ცივად მოკიდებას,
აგრეთვე ამხანაგებიც აღარ მოკიდებიან გაუს-
წორებელ დამნაშავეებს უმაღლანდულად. ამით,
ჩემის აზრით, შეგვიძლია გავსწოროთ, რა-
გორც ზარმაცები, ისე ხარბები, დომრუცე-
ლანი, ქურდები, გინებს მინეულები, სხვე-
ბის შემწეებლები. ძნელად გადაურჩება გაუს-
წორებელი ამგვარ მოზურობას რომელიმე ნა-

კიანი მოწაფე. სულ უკიდურეს შემთხვევაში
ძლია მივიღოთ მშობლის ან უზრუნველეს
გაცნობა ბავშვის საქციელთან. აქ მხოლოდ
უნდა გავიგოთ, ვის უფრო ჰატავს სტუმს
სახლში მოწაფე და ვინ ზრუნავს მისთვის,
და ვისთან შერცხვენა ძალზე შეაწუხებს მას.
როცა გამოცხადება მას რომ ეს სასჯელი
მოეღის ამა და ამ დანაშაულისთვის, მაშინვე
სიტუვას მოგვეცემს გასწორებისას. მე ამჩაი-
რად გავსწორე ერთი მეტად აბეზარი, ზარ-
მაცი და მოუსვენარი მოწაფე, რომლის გას-
წორების იმედი აღარავის ჰქონდა. ამაზე უკი-
დურესი საშუალება სახალხო სკოლაში არ
დაგვეძირდება, სადაც ბავშვები თსუთმეტ წლი-
საზე მეტნი არ მოიბოგებიან, წინააღმდეგ
შეობხვევასში ჰატოლოგიურ ტიპთან გვექნება
საქმე. მასწავლებლებს ნდობა უნდა გვექონდეს
ჩვენი მოწაფეების, მისი უქონლობა ძალიან
გვაზნებს, ნდობით რა მოკიდები ადამიანს,
ის მის გამართლებას ეცდება. რტეშევა, გაწ-
ერთმა და ათასგვარი სხვა სულიერ-ფიზიკური
სასჯელი კი სმობს ნდობას და აწლუნებს
სინიდასს.

დისციპლინა ბუნებრივი შედეგებისა ეს გა-
ხურებული კენია, რომელსაც ბავშვი ერთჯერ
მიეღვა და მეორედ აღარ წაეკარება; აქ დიდ
რძლს თამაშობს თავად დაკვირვება, თვისი
გრძნობანი, აგრეთვე შიში საქციელის მოსა-
ლოდნელ შედეგებისა და სიარცხილი მშობელ,
მასწავლებელ და ამხანაგების წინაშე. აი რამ-
დენიმე მაგალითი ჩემი საკუთარი დაკვირვე-
ბიდან, რომელიც ხალსს ტეშმარიტებას შეი-
ცავს.

სემინარიამი ვსწავლობდი. ერთხელ დილით
საკვირველი სურათი ვიხილეთ: ვიდაცას წიგ-
ნები და სხვა სასწავლო ნივთები იატაკზე
გაქშალა კლასებში. მასწავლებლის ოთახში
შეაფის კარები ღია იყო, წიგნები ახვრული,
აგრეთვე ცოტათ გადაებული იყო ის ფანჯრის

კარი, რომელიც ქუჩისკენ გადიოდა. ვიფიქრეთ, ალბათ ვინმე გადმოვიდა ქუჩიდან, და კლასებიც იმან არიო, თუმცა გვიკვირდა, ვის რად დასჭირდა ამ საქციელის ჩადენა, რადგანაც, როგორც მასწავლებლებიც ირწმუნებოდნენ, იმათ ოთხიდან არაფერი დაკარგულიყო. იმ სიღამოს გამიხსოვრდა მეგობარმა მასწავლებელმა და მითხრა: „სიადრულად გი უნდა დარჩეს, მაგრამ გენდობი და გეტყვი, რომ წუნელის მასწავლებელ მისათვის ჰალტოს ჯიბიდან ოცი მანეთი მოუპარავთ ოთახში; ეჭვი ერთს მოწაფეზე მიიტანეს, და ფიქრობენ, წიგნებიც იმან მოაქაჩა კლასებში, რომ თავ-გზა აკრია ჩვენთვისა“. იმ დღეს სიღამოს მოახდინეს ჩხრეკა მოწაფეების სწოლ ოთახში დირექტორის მეთაურობით, მაგრამ ვერაფერი აღმოჩინეს, მხოლოდ მასწავლებელთა შუაგის გასაღები გი უბოძეს ერთ მოწაფეს, რომელიც არ ტუდობდა და ენერგიულად თავს იმართლებდა. მაგარი ზომები იქნა მიღებული დამნაშავის აღმოსაჩენად, და იმის ხმა კიდევ არ გამოსულა, რომ ფულები იყო მოპარული. ამ დროში, რადგანაც საქმის ვითარება ვიცოდი, თვალყურის დევნება დაუწყე იმ მოწაფეს, რომელიც მასწავლებელმა მითხრა, და დავრწმუნდი, იმის ყოფა-ქცევის მიხედვით, რომ ის ამ შემთხვევაში სრულიად მართალი იყო. შემდეგ უურადღება მივაქციე იმ მოწაფეს, რომელსაც გასაღები უბოძეს, ის წინადაც შენიშნული იყო ქურდობაში, მაგრამ ვერ დაუმტკიცეს, მე შევატყე, რომ ის ორი დღის განმავლობაში თვალ და თვალ ჩამოხმა, დამე მოუსვენრად იყო და დღე ამხანაგებთან ყოფნას გაურბოდა. ისეთ მდგომარეობაში ვსვდავდი, რომ ცხადი იყო, დიდ სულაიკ ტანჯვას განიცდიდა, ერთ დამეს, დამინების წინ, მოვიდა ჩემთან იმ მოწაფის უფრო მახლობელი ამხანაგი და დამაწყო ღაპარაკი იმის შესახებ, ათუ ვინ იქნებოდა ამის წინადაც კლასებში ქა-

ლაღლების ამრეკ-დამრეკი. „შენი მისწავლა, ვინაა იყო, მაგრამ არ ამხელა!“ — „ეჭვი ვინაა“ განგებ ვუთხარი მე, რადგანაც მინდოდა მეთქმევინებინა, რაც იცოდა. „რა კაცია ეს M?! მაგის გასწორებას არაფერი ეშველა, იმ დამეს ის ამბავი მაგას დაუწყვია და ოცი მანეთი მოუპარავს ... ისთვის“. „მერე შენ რა იცი?“ დავეკითხე. „როგორ არ ვიცი, თვითონ მითხრა, და დიდათაც იტანჯება“. მე ვუთხარი: „გამოტუდეს დანაშაულობაში, დაბრუნეს უკან ფულები და ადარც სინიდანისა შეაწყებებს მეთქი“ — „გი მაგრამ, ის ამბობს, თუ გამოძიებინებენ, ამ ფულს მაინც არ გამოვანენ და შემჩნებოდა“. ვუთხარი: „თუ უკან დაბრუნებს ფულს, ბარემ დაანქაროს, წადი და მოკლანაზრე, მე გი ვეცდები ისე მოკაწყო საქმე, რომ არ გააკდონ სემინარიდან“. იმ დღეს მორაკედ იყო ზანსიონში ჩემი მეგობარი მასწავლებელი, შევედი და უთხარი დავწერილებით ვეკლავფერი და ვსთხოვე, თუ შეიძლება ისე გავეკეთებინა საქმე, რომ დამნაშავე მოწაფე არ გამოეკინცხათ. მასწავლებელი შეშინდა და მითხრა: „მოიტანეს ქურდმა თავისი მოპარული ფულები და ჩუმად ჩასდოს ჩემი ჰალტოს ჯიბეში, რომელიც აქ იქნება დავიდებული და დანარჩენს მე მოვანერგებო“. როგორც ამოვივადით მასწავლებლის ოთახიდან, შევხედე, ამხანაგის თანსლებით გამოსულა ქურდი სწოლიდან სცვლებების ამარა, თავშიშველი და ცანცან-კანკალით მიდის ეზოს ჰალტოს ბაღისკენ. მეც თან გავევი, მთვარის შუქზე ხეების დაბნელებულ ჩრდილებში მკვნივარე, შემოვითებული აცეცებდა თვალებს აქეთ-იქით და აფათურებდა ხელებს. მისი უურადღება გათვანტული იყო. ჰა აკერ ვინმე კიდევ გამოგებს და სულ დავიღუპებიო! ალბად ამას ფიქრობდა. მოსძებნა, ყორეში შეენახა ფული, მაგრამ ვერ ნახა. „აქ აღარ არის, ვიღაცას წაუღია, რაქნა, რაღა მეშველება!“ ვუჩინეთ, კარგად დაეძებნა. ბოლოს ნახა, მაგრამ მას-

წავლებლის პალტოსკენ ვერ წაიღო, მე მამჩნა ხელში მასწავლებელზე გადასცემდა. მეც ავუსრულე თხოვნა, ქერდი კი სწოლ ოთახში წავიდა. იმ დამეს რა დავწვი და ის არის, მეძინება, მოვიდა ჩემი მეგობარი მასწავლებელი და გამიხმო მითხრა: „მე ფიქრებმა აღარ დამძინეს, იმ უმსგავსმა ბიჭმა, სულ სიტუდე არ ჩაიღინოს, თვითონ არ გადაფიცოს და შენ არ გადმოგაბრალოს“. ვიფიქრეთ, როგორ მოვქცეულიყავით. ბოლოს მიბრძანა: „დამიძახე ქერდს ჩემს ოთახში!“ ავაყენე და გავაგზავნე მასწავლებელთან. როცა გამოვიდა იქიდან, მასწავლებელმა მითხრა: „დინაშაულს აღიარებს და სიტყვას იძლევა გასწორებისას, მეც ისე მოვიქცევი, რომ არ დაითხოვონ, მხოლოდ სახეში შექრება, თუ რამე დაიკარგა ამის შემდეგ, პირველად მაგას დავადებ ხელს, ამაში კიდევ გაგაფრთხილებო“. ეს იყო და ეს. იმ დღეს აქეთ კიდევ წელიწად ნახევარი სწავლობდა ის უმაწვილი სემინარიაში და, როგორც გადმოცა პატივცემულმა მასწავლებელმა, ის ქერდობაში აღარ შენიშნულა.

მეორე მაგალითის სახელზე სკოლის ცნობებიდან მოვიყვან. ერთხელ გაკვეთილები რა გათავდა, ბავშვებმა დიდის ამბით მომიყვანეს ერთი პატარა მოწაფე, რომელსაც შუბლზე სისხლი ჩამოსდიოდა. ბავშვი მწარედ სტიროდა და ცრემლები სისხლს ერქოდა. იქით მეორე ჯგუფს ბავშვებისას მხარე გაკრული მოყვდა მეორე ბავშვი, მთლად გაფითრებული. როგორც ამიხსნეს, ამ დაკავებულ ბავშვს ქვა გაუსრფლა და მოერტუმი ამ ატირებულისთვის. მე დამნაშავეს არ გაწყრომივარ. მხოლოდ დავუძახე ვეკლა ბავშვებს და აუხსენი, თუ ზოგიერთ ცელქობას რა უბედურება მოსდევს მეთქი და ვურჩიე, არ დავიწვიებოდათ ეს შემთხვევა. ორი წელიწადი გავიდა ამ შემთხვევის აქეთ, და იმ ბავშვზე მას შემდეგ აღარავისგან საჩივარი არ შემოსულა.

ჩემს სკოლაში კიდევ ამგვარ ფაქტს შეგახსენებ და ადგილი. „მოჭკლეს პატრონ ბავშვი! მოჭკლეს!“ ავირდინენ ბავშვები. გავვარდი და რას ვხედავ? ერთს პატარა მოწაფეს თავში სისხლი გამოდის, მეორე კი ისე ღრიალებს, რომ იქაურობას აერუებს. ეს თურმე დასჭიდების იმ ბავშვს, რომელსაც ახლა თავი აქვს გატენილი, და დურია. ვუთხარი ჩემთან მოსულიყო. იმან უფრო და უფრო მოუმატა ტირილს. მოჭკიდეს ბავშვებმა ხელი, მაგრამ იქვე ჩაეცა. მივედი და აღერსიანად დავუწვიე ღამრაკი, და ენა ამოვადგევიე. მითხრა: „ერთმანეთს დავეჭიდეთ, და ის კი არ მიხდოდა, რომ თავი გატენიდა“. მე აუხსენი იმას და სხვა მოწაფეებსაც, თუ რა მიზნით დადიან ისინი სკოლაში, რომ ჭიდაობა და ერთმანეთის გაღახვა არ უნდა იყოს მოწაფეების საქმე. შედეგად ვატყობ, რომ ეს პატარა დამნაშავე ბავშვებში აღარ ჭიდაობს და შედარებით წინარად იქცევა.

ამ დღეებში ჩვენს სკოლაში ერთი საინტერესო ამბავი მოხდა. რა დადგა მეოთხე გაკვეთილი, შევამჩნიე, ორი მოწაფე აკლდა, რომელნიც წინა გაკვეთილებზე კი იყვნენ. ბავშვებმა მითხრეს, ისინი გარედ მოშორებით კალმობდნენ და აღბად ზარის ხმა ვერ გაიგონეს. მე არ გავგზავნე იმათ მოსაყვანად და შეუდექი გაკვეთილის ასსნას. რა დარჩა ათი წუთი გაკვეთილის გათავებამდის, შემოვიდა ჯერ ერთი და მერე მეორე და გაემართნენ თავის ადგილებსკენ. შევახერხე ორივე კლასის შეკრულში და პირი მოწაფეების ვაჭნევიე. შემდეგ შევაკითხე მთელ კლასს, თუ რას ფიქრობდნენ ისინი ამ საქციელის შესახებ. უველამ ერთხმად დაჭკმო და სთქვა: „დემეტმა ნუ ჩავადენინოს მაგისტანას სარცხვილიო!“ მაგრამ ჩემი შეხედულებით ეს იმათ სასჯელად არ ეყოფოდათ და გადავწვიეთ, მიმეყენებინა მათთვის მატერიალური ზარალი, წამერთმია კალმები, რომლითაც თ-

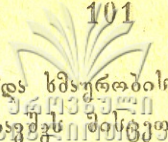
მაშობდნენ. მოვსთხოვე, დაფიცეს, არ გვაქ-
სო. წინადადება მივეცი ერთ მოწაფეს, გაჩ-
ხრანა ისინი. მიუსვ-მოუსვა ხელი ტანისა-
მოსზე, მაგრამ ვერაფერი უნახა. ამით არ
დავკმაყოფილდი, როგორ არ ექნებოდათ კალ-
მები! მაშ რითი იკალმავს? მოვსთხოვე ერთს
უფრო ენერგიულად. „შე არ მქვს, ბატონო,
მაგას აქვს!“ მათითა შეორეზე. შეორემაც
ასე სთქვა და გამოტყეს ერთმანეთი. მეწინა
საოცრად, რომ მატუებდნენ მოწაფეები. მოვ-
გიდე ხელი ერთს, გავაძვრე ჩხსა, შევსენი
ქმარი, დავუხსრივე ჯიბეები, ხელი ამოვუსვი
იღლებში, ვერაფერი ვერ ვნახე, შერე ხელი
შეუეფი ვერანგში, რომელიც შარვალში ჰქონ-
და ჩატანებული და ხელში მომევა კალმებით
სასვე შორტმანი. „დავიჭირე! დავიჭირე!“
წამოვიძახე, ბავშვებმა კიფინა დასცხეს და და-
ძახეს: „ვაი სირცხვილო!“... მოწაფემ კი
თავი ჩაღუნა. ახლა შეორეს მივდექი, ის
უფრო დიდ უარზე დადგა, მაგრამ დაჭერილია
სთქვა: „მაგან კალმებით კოლოფი გააფსო და
საში კაზიკი ფულიც მომიგო!“ განვაკრძე
ჩხრეკა, ძლივს ძლივობით მივავს კალმე-
ბიან კოლოფს, ისე შეენახა, რომ კაცს აზ-
რად არ მოუვიდოდა: ვერანგის ამხანაგის სა-
თავეში ჩაედვა და რამდენჯერმე გადაეხვია.
ბავშვების კმაყოფილებას საზღვარი არ ჰქონ-
და. დავწუნარე ბავშვები და დამნაშავეებიც
დავსვი თავის ადგილზე, ორივემ დაიწყო
ტირილი და არ გაჩუმიებულან იმ დღეს. ბავ-
შვებს წინადადება მივეცი დაწკრათ იმ კაკუკ-
თილზე მომხდარი ამბავი. სიამაყნებით შუას-
რულეს საწერი და საერთო აზრი გამოხსთქეს:
„ასეთი საქმის შეხვედრას, სიკვდილი გვირ-
ჩვენიაო“. შატრას ბრალდებულები კი ამის
შემდეგ წესიერად დადიან გაკეთილებზე და
კალმობაშიადაც სხვა არავინ დაგვიჭერია.

ჩემის აზრით, სწორედ ეს არის დისციპ-
ლინა ბუნებრივი შედეგებისა, და ამაზე უფ-
რო ვირდავირი იარაღი სხვა არ არის, რად-

განაც გასწორა ისეთი, რომელიც უკუწი-
რებლად იფუნენ მიხნეულნი. სასჯელი კი ვერ
გასწორებდა, რადგანაც შიში დაჩრდილავდა
საქციელის შინააჩსს; რისი ბრალიცაა, ვინც
უგელაზე უფრო ილახება, ის უგელაზე უფრო
ზარმადი, აბუხარი და უმისგავსი გამოდის.
დასჯა არავის არ ასწარებს, ვინც ბუნებით
წინააია, იმას არც კი სჭირდება. სხვას კე-
თილი სიტყვა და მაგალითი თუ მარჯუ-
ლებს.

„მასწავლებლის მაგალითი, ამბობს კერი,
ფრად შესამხნევად მოქმედებს მოწაფეებზე-
ბავშვები სწორედ ისევე იცავენ რიგსა და
წესს უგელაფერში, როგორც იმათი მასწავ-
ლებელი, ისინი ღმობიერნი, კეთილის მსურ-
ველნი, თავაზიანნი და უურის მგებელნი
არიან, თუ მასწავლებელი კვიდება მათ ღმო-
ბიერად, სამართლიანად და გულახდილად,
ისინი მზარულნი, კმაყოფილნი და ბედნიერნი
არიან, თუ ის მზარული, კმაყოფილი და
ბედნიერია. წინააღმდეგ შემთხვევაში (რაც
ჩვეულებრივი მოვლენაა სასწავლო შრაქტიკაში)
თუ მასწავლებელი მოუხეშავია, ის უოველთვის
ჩივის თავის მოწაფეების მოუხეშაობას. უწეს-
რიგა და ზარმადი უოველთვის ებრძვის სი-
ზარმადეს მოწაფეებისას. როგორც მასწავ-
ლებელია, იმნაირია მოწაფეებიც. სადაც მას-
წავლებელი ღმზარაობს კანონების შესახებ,
რომელთაც თვითონ გაურბის, სადაც სჯის
ისეთ შენდომებისთვის, რომელთაგანაც თვი-
თონ არ არის თავისუფალი, იქ შეტად საეჭ-
ვოა ბავშვების რიგინი აღზრდა.

უგელა გმობს სასჯელს, საჭიროდ სწნობს
მის შემცირებას, მაგრამ სასჯელი მდირეც
სასჯელია, და რაცა მის ხმარებას მიჭლოთ
ხელს, უფრო შეტად გაიზრდება, და თვინიერ
ადმზრდელის ნაცვლად თქვენ გაზღებით მსე-
ცი. ამის საუკეთესო ნიმუშს იძლევა კახანტა-
ვის მოთხრობა „მასწავლებლის აღსარება“.
„ვინც შესდგა სასჯელის გზაზე, ის ველარ

შესძლებს შეჩერებას; რაც უფრო მეტს სჯის, მით უფრო მეტი არ ასრულებს მის სიტუვას“, და რადგანაც ასეთი მასწავლებელი თავის თავს ბავშვების განუსჯიდურად მბრძანებლად სთვლის, მის მოთხოვნებსაც უფრო და უფრო მკაცრი ხასიათი მიეცემა. ამას შესანიშნავად ხატავს იგივე კანონცემი: „ჩემი სიტუვა კანონად ხდებოდა, ჩემი ნება თხოვლობდა უცილობელ მორჩილებას. და რადგანაც მაღალი, ანაბუნებრივი და მით აუსრულებელი იყვნენ ჩემი მოთხოვნილებანი, მე იძულებული ვიყავი შესაჯნა, რაც უნდა უოთილიყო“. წაიკითხეთ ეს მოთხრობა და შეკვიპნდებით თქვენივე მოქმედების, თუ ჯერ კიდევ ხელი არ აგიღიათ ბავშვების დასჯაზე. არც დატინვას მასწავლებლის მიერ მოწათისას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. „საზიზღრობა, ამბობს კანონცემი, ბავშვის გაქირავა. მასწავლებელი ეძებს და ზოულობს რამე სასაცილოს ბაღდის ხახვას, მოუვანილობასა და ტანსაცმელში. ბავშვები ხარხარობენ, და ბავშვი კი, რომელიც დატინვის საჯნად გამხდარა, თავის თავსაც გაიმეტებს სასიკვდილოდ, თდონდ გადაჩხეს მასხრად ავდებს“. „საზიზღრობა გაქირავა, მაგრამ უფრო საზიზღრობაა თიზიკური წამება, რომელიც ჟამზე და ხორველასზე უფრო ძლიერ დუზავს ხორხ სიტაცხლეს, ეს იარა ჰქლავს სუღს, და ადამიანი, გატეხილი, გაბორტებული სუღით, თავის რიგზე, რაცა განდება მამად, მოქალაქედ, — გამრვენელად მოქმედობს ახლთაობაზე, იმ საზოგადოებაზე, რომელშიდაც ტრიაღობს“.

რასაკვირველია, სასჯელის გადადება დისციპლინის უარყოფას არ ხიზნავს, ზირიქით, თუ ის არ იქნა კლასში, იქ რაიმე საერთო წარმატებაზე ფიქრიც შეუძლებელია, მაგრამ დისციპლინის დაცვა შეიძლება სასჯელის გარეშეც. ამისთვის საჭიროა ბავშვებს გავანროთ უბრადო წესები, მაგალითად, უკლას ჰქონდეს მომზადებული რვეულები, საწერ-კალმები, სამელნეები და სხვა, რომ არ დასჭირდესთ

ერთმანეთისგან ხათხორობა და სმაჯობის ატეხა. ამას გარდა, საკმაო ბავშვებისთვის საშეოფი და დასაძლევი თავისით საშეოფი მასლა, რომ ვედარ მოიტაღოს საეშმაკოდ და მაშინ დასჯა სრულიად საჭირო აღარ იქნება. თავის თავად ცხადია, რომ სასჯელს არ უნდა ჰქონდეს ადგილი სწავლის გადატემის დროს. უშინსკის ტირადები სასჯელზე და მისგან გამოწვეულ შიშზე, დაწმუნებული ვართ, გუღის ხმაში ჩაავდებს უკლას და გონიერ გზაზე დააყენებს. საქმე ისაა, რომ სასჯელი ადვილად შეგვიძლია არ ვახმაროთ უოველ შემთხვევაში. მაგალითად, ჰქავს მასწავლებელს სამი განყოფილება, ორს მისცემს თავისით საშეოფას და ერთთან თვითონ იმეცადინებს. მხოლოდ საჭიროა მიექტეს უურადლება ზოგიერთ გარეჯან წესებს, რაც მოწათეებს ხელს შეუწეობს საშეოფას ასრულებაში; დანარჩენებზე უნდა მოვიქტეთ ასე: მასწავლებელს უნდა მკათიოდ ჰქონდეს გაკვეთილის მიზანი თავში და საშეალებაში ამ მიზნის მისაღწევად, უნდა მიიზიდოს მოსწავლეთა უურადლება, ცოცხალი სიტუკით, თვალსაჩინოებით და, რაც უმთავრესია, საკუთარი გატაცებით, მარტივი, ადვილად გასაკები და სახალისო განადოს გაკვეთილი. მასწავლებელს უნდა ჰქონდეს საქმის სიეარული. „თუ მასწავლებელს საქმის სიეარული აქვს, ის კარგი მასწავლებელია“ ამბობს ტოლსტოი. ამიტომ მასწავლებელს დასჭირდება ზედმეტი შრომა, მაგრამ არ უნდა დაგვაიწეღეს შემდეგი სიტუკები: „რამდენად ადვილია მასწავლებლისთვის სწავლება, იმდენად უფრო ძნელია მოწათისათვის სწავლა. რამდენად მეტ შრომას თხოვლობს მასწავლებლისაგან სწავლება, იმდენად უფრო უადვილებათ ბავშვებს“. „თუ გსურს — განაგრძობს ტოლსტოი, მეტნიერებით აღზარდო ბავშვი, გაეყარდეს შენი მეტნიერება და გემოღდეს იგი, და მოწათეები შეგიეარებენ შენ და მეტნიერებასაც, და აღზრდი მათ, ხოლო თუ შენ თვითონ არ გიეარს

საქართველოს
ქრონიკა

იგი, რაც უნდა დააძლავო ბავშვებს მისი სწავ-
ლა, მეცნიერება ან მოახდენს აღმზრდელო-
ბით გავლენას“.

მოკლედ გაკვეთილების მიცემის შესახებ
ზედმეტი არ იქნება მოგიფანოთ უშინისის
სიტყვები: „ა) მთელი სწავლა უნდა სრულდებ-
ოდეს კლასში ანა მხოლოდ მასწავლებელთან,
ანამედ, თვითონ მასწავლებლის მონაწილეო-
ბით, სახლში დასასწავლ გაკვეთილის და სა-
მუშაოს მიუხედავად; ბ) განუწყვეტლივ უნდა
შეორდებოდეს ძველი და თვითივე განმეო-
რებას უნდა მიემატოს ახალი; ასე რომ უო-
ველი ახალი უსათუოდ აშენდეს ძველზე; გ)
რაც შეიძლება ზატარა უოველ-დღიური გაკვე-
თილი“. თუ ჩვენ ამას შევასრულებთ, ადარ
დაგვჭირდება ბავშვების დასჯა, რადგანაც
თითქმის კლასშივე დასწავლიან გაკვეთილს.
აქვე არ შეიძლება არ ვსთქვა, რომ ძალიან
ცუდი ჩუულებას გაკვეთილების სახლში მიცე-
მა დასასწავლად, განსაკუთრებით ზატარების-
თვის. უმრავლეს შემთხვევაში, გაკვეთილებზე
მასწავლებელი ვერას აკებიებს ბავშვებს და
ამიტომ ჭბარჯავს მას სხვა და სხვა ზეზირ
და სწორ სამუშაოებით. და ამას სხადიან,
ანა მარტო მასწავლებელი, რომელთან ორი-
სში განუოფილება ჭყავსთ და კიდევ შეუძ-
ლიათ რაზე სთქვან თავის განსმართლებად,
ანამედ ისინიც, რომელთან მხოლოდ ერთი
განუოფილება აბარიათ. აქ არის სათავე ჩვენი
მასწავლებლის ზარმაცობისა და ჩამორჩენილო-
ბისა. გაკვეთილის ისეთ მიცემას, რომ მოწა-
ფეებმა კლასშივე შესძლონ მათი დასწავლა,
რასაკვირველია, დიდი შრომა დასჭირდება.
მაგრამ სამაგიეროდ, რა კმაუოფილებას იგრ-
ძნობენ, როგორც მასწავლებელი, ისე მოწა-
ფენი! ადარ დასჭირდება მასწავლებელს, სას-
ჯელს მიმართოს, მიუნიჭოს ბავშვს დაჩქება
ან უსადილოდ დატოვება, ეს „ბეზაბედა“,
რომლის სახელიც ასე ცნობილია ჩვენ ხალხ-
ში, და რომლის დროსაც მოწაფეები, მასწავ-
ლებლის ურადლებას მოძორებულნი, ცუდეო-
ბაში ატარებენ დროს, და თუ დღეს არ იცოდ-

ნენ გაკვეთილი რომელიმე საზატარა მოწაფეს
გამო, ხვალ არ ეცოდინებათ იმიტომ, რომ
მასწავლებელმა ისინი დადამებამდის სახლში
არ გაუშვა. დროა ერთხელ და სამუდამოდ
მოედოს ბოლო ისეთ სულელურ და უშედეგო
საშუალებას, როგორც არის „ბეზაბედათ“
დატოვება.

თუ მოწაფე ვერ ასწრებს განსაზღვრულ
დროს განმავლობაში გაკვეთილის შინაარსის
შეთვისებას, დასტოვოს მასწავლებელმა გაკვე-
თილებს შემდეგ, მაგრამ უზატაროდ კი ნუ
დაცდებს, ანამედ თვითონ იმეცადინოს მას-
თან და ეცადოს დასწიოს სხვა ამხანაგებს.
რასაკვირველია, ასეთი მოქცევა შრომას მო-
ითხოვს მასწავლებლისაგან, მაგრამ ზნეობრი-
ვად ხომ დაჯილდოვდება მასწავლებელი, და
ამისთვის დიდას კანმა ზოგჯერ უძილოდ
მთელი დამეები კაატაროს. ვინც განცნობილია
ჩვენი ხალხის ცხოვრებას, იცის, თუ, რა
ძნელია მოწაფეებისაგან სახლში გაკვეთილე-
ბის დასწავლა. ოჯახში მრავალი საქება, ძალა-
უნებურად უნდა გააკეთებინოს სკოლიდან მო-
სულ ბავშვს. ბევრს მოწაფეს სახლში სახ-
თელიც არ აქვს, არც მაგიდა, რომ ზედ
იმეცადინოს. მეორე დღეს რომ არ ეცოდინ-
ოს, რა დასაძრახავი იქნება. და თუ კლას-
შივე მოვასერებთ გაკვეთილების დასწავლას,
თავისუფლად დროს სახლში ბავშვები სასარ-
გებლო წიგნების კითხვას მოანდომებენ და
სკოლის მიზნების მიხწევა ერთი ათად გაკვი-
ადვილდება. მაშინ სკოლა იქნება ისეთი მიმ-
ზიდველი დაწესებულება, სადაც ბავშვები დი-
დი სიხარულით ივლიან და შეიძენენ ნამდვილ
ადამიანობას. სწავლის გათავების შემდეგ კი
უოველთვის მადლობის გრძნობით მოიგონებე-
ბენ თავის სეფარულ მშობლიურ სკოლას,
იქნებიან მასთან გადაზბულნი სულიერი კავში-
რით და ეცდებიან მის გაუმჯობესება-გამშვე-
ნებას თავისდა სასახელოდ და საკეთილდღეოდ.

სავლე აბულაძე.

ებრაელების სტრატეგია ომის დროს

(„დაბადებიდან“)

სანამ ალექსის, ქანაანის ქვეყნის დასაპყრობად შევიდოდა ებრაელების მთავარ-სარდალი ისუნავენი, მანამდის იგი დაბინავდა ქალაქს სატხსა, რომელიც ჰშორავდა ქანაანის ქვეყნის საზღვარს, იორდანე მდინარეს, $2\frac{1}{2}$ საათის სასიარულო მანძილით; იორდანედან იერიქომდე კი 2 საათის სასიარულო იყო, იორდანეში გასვლასაც მოუწოდებოდნენ ერთს საათსა. აქედამ ისუმ გააგზავნა ორი ჭაბუკი დასაზვერავად იმა ქვეყნისა და იერიქოსა. როდის გააგზავნა მან ეს ორი ჭაბუკი, იმ დღეს, როდესაც უნდა გასულიყვნენ იორდანეში, თუ მანამდის, ეს დაბადებაში არა ნათქვამი. მათი მისია იყო ხალხის გაუგებლად, **საიდუმლოდ**. აქედან ამ ჭაბუკთ უნდა გაეგოთ რა მდგომარეობაში იყო ის ქვეყანა და იქაურნი მკვიდრნი. ჭაბუკნი მივიდნენ პირველად მუძავი რააბის სახლში, რომელიც მდებარეობდა ქალაქის ზღუდის, გალავნის პირად. ასეთი სახლი მათ იმისათვის აირჩიეს, რომ არავის აეღო ეჭვი მათ ვინაობაში, პირველად და მეორედ, აქედამ, როგორც ქალაქის განაპირა ადგილიდამ, ადვილი იყო მთელი ქალაქის და მისი არე-მარის დათვალიერება. თუმცა ჭაბუკთ ისე უნდოდათ მოეწყოთ საქმე, რომ მათი მოსვლა არავის გაეგო, მაგრამ გაუგებელი აბა რა დარჩებოდა! იმ ქვეყნის მეფეს მოახსენეს მათი მოსვლა და მიზანი იქ დარჩენისა. თუმცა მათი მოსვლა გაუგებელი არ დარჩა, მაგრამ რააბის მოსაზრებამ გადაარჩინა იგინი სიკვდილს. რააბმა რომ გაიგო იქაური მთავრობის გან-

ზრახვა,—ჭაბუკთ შეპყრობა,—მაშინვე მიიღო ზომები რიმენაირად თვის სახლში დაემალა იგინი, რომ მდევრებს ვერ ენახათ. მეფისაგან მოგზავნილ შიკრიკთ, რომელთაც უნდა შეეპყრათ ჭაბუკნი, რააბი მიეგება წინ და გადასცა მათ: თუმცა ჩემთან მოვიდნენ იგი ჭაბუკნი, მაგრამ მე არ ვიცოდი საიდან იყვნენ და რა მიზნით მოსული; იგინი აქ დიდს ხანს არ გაჩერებულან, ცოტა ხნის შემდეგ დაბრუნდნენ უკან, ქალაქის ჰისკრები მათი წასვლის შემდეგ დაიკეტა, ასე რომ მე მათი ასავალ-დასავალი მას შემდეგ აღარ ვიცი; თქვენ მაინც იმედს ნუ დაჰკარგავთ, გამოედევნეთ უკან, შესაძლოა დაეწიოთ სადმე და შეიპყროთო. ამ სიტყვებით რომ მდევრები გაისტუმრა რააბმა, მერმე ჭაბუკებთან მიიქრა, საჩქაროთ მოჰკიდა ხელი მათ და აიყვანა ტალავერში, სადაც უნდა დაემალა სელის ძნებში, რომლებიც იყო დაზვიანული ამ ტალავერში; განთიადისას იგინი უნდა მსწრაფლ გასულიყვნენ ქალაქიდან და შორს, მთაში შემალოლიყვნენ, სადაც უნდა დაეყოთ სამი დღე და ღამე, რომ მდევართ არ მიეგნოთ. რააბმა ამნაირად მზვერავ-ჭაბუკთ ასეთი სიკეთე უყო, სამაგიეროთ მოითხოვა მათგან, როდესაც ებრაელები მოადგებოდნენ ამ ქალაქს ასაღებად და დასაპყრობად, თვითონ იგი და მისი მშობლები შეილგებოდათ, უნდა გადაერჩინათ აოხრება-აკლებისა და სიკვდილისაგან. ჭაბუკთ შეჰფიცეს აესრულებიან მისი სიტყვები და მის ნიშნად რააბს „მეწამული შტავი“ წითელი თოკი, უნდა

ჩამოება სახლის სარკმელზე. ქაბუჯნი მესამე დღეს მოვიდნენ ისუ ნავესთან და გადასცეს მას რაც ნახეს და გაიგონეს. ამ ნაირად წინ და წინ დაზვერული ქვეყნის აღება ებრაელებს აღარ გასჭივრებიათ და კიდევ დაიპყრეს იგი, მეძავი ქილი კი თვისი სახლობით გადარჩა სიკვდილს. (ისუ ნავ. II).

იმავე ისუ ნავენმა აი როგორ ჩაიგდო ხელში გაიოს მეფე, ერი მისი, ქალაქი და ქვეყანა: მან გამოარჩია ერთა შორის 30,000 მებრძოლნი და გააგზავნა საომრად ღამე, ასე რომ მეორე დღეს დილით, ადრე უნდა მიდგომოდნენ იმ ქალაქს, უნდა დამალულიყვნენ ქალაქის უკან; მერმე დამზადებულთ ერთბაშად უნდა შეეჭიათ ქალაქისათვის. როდესაც ჯარი ქალაქს შემოერტყმოდა გარშემო, მაშინ მტრის თვალის ასახვევად, განგებ იოტებდნენ, რომ ქალაქის დაჭერის შემდეგ დამალულ ჯარს, მეომრებს, დაეწვათ იგი. როდესაც გაგზავნილმა ჯარმა დაიკავა მათს ახლოს ნაჩვენები ადგილი ქალაქის დასავლეთით, ისუ ნავენმა, რომელმაც მთელი ღამე ბანაკში გაათია მეომრებში, მეორე დღეს დილით, ადრე დაათვალიერა ჯარი და მერმე გაეშურა გაისაკენ, თან იახლა მეომარი უფროსები. იგი მოადგა ქალაქს აღმოსავლეთის მხრით, ნაწილი ჯარისა კი ჩასაფრებული ჰყავდა დასავლეთით. მერმე მან დამალა 5,000 კაცი, მეომარნი საფარში (კარაი) ბეთლისა და გაის შორის. ეს რომ გაის მეფემ გაიგო, ადრე დილით ადგა ჯარით და შემოუტია ებრაელებს პირ და პირ; ეს კი არ იცოდა თუ უკან ჩასაფრებულნი იყვნენ ებრაელები. ისუმაც ამ დროს უდაბნის გზას მიაშურა. გამოედევნენ ებრაელებს უკანიდან გაიოს მეომრები და უწყეს დევნა ებრაელებს რაც ძალა და

ლონე ჰქონდათ. ამ დროს ისუ ნავენმა აილო ხელში ლახვარი და ქალაქისაკენ მიაშვირა. ჩასაფრებულ ებრაელთ რომ მოჰკრეს თვალი ისუს ლახვარს, წამოვარდნენ საფარიდან, მიესიენ ქალაქს, დაიპყრეს იგი და დასწვეს სრულიად ცეცხლით იგი. გაის მკვიდრთ უკუ იხედეს და რა დაინახეს: მათის ქალაქზე მოკიდებული ცეცხლის ალი ცას სწვდებოდა! უნდოდათ უკანვე დაეხიათ, მაგრამ მოემწყვდენ ებრაელებს შუაში წინა და უკანიდან: წინიდან მიუბრუნდნენ ლტოლვილნი და უკან დახვდნენ ქალაქის ამოხრებელნი. ისუ და მისმა მეომრებმა რადგან ნახეს ქალაქს ჯეცხლი ეკიდა, ერთბაშად მიუტყეს იმ ქვეყანას და მოსრისეს საესებით, ასე რომ ერთიც არ გადარჩენილა ცოცხალი, გაის მეფე კი ცოცხალი შეიპყრეს და მოჰკვარეს ისუს. იმ დღეს მომწყდარნი მტერნი აღმოჩნდნენ სულ 12,000 კაცი. (იქვე, VIII).

მსაჯული გედეონი მადიანიტილებთან ბრძოლის დროს იჩენს დიდს სტრატეგიულს ნიქს. ამ დროს გედეონს ჰყავდა 32,000 მეომარნი, მაგრამ მათგანში მან მხოლოდ 22,000 გამოარჩია და დანარჩენნი 10,000 ჯარისკაცი კი დასტოვა. ამათშიც სხვა ნაირად მოიქცა იგი. უნდოდა მათი გამოცდა, რომელი უფრო მომთმენნი და მხენნი აღმოჩნდებოდნენ. ამისათვის აი რა ხერხს მიჰმართა: იგინი წაიყვანა მან წყალზე წყლის დასალევად და შენიშნა ზოგი მათგანი დაეკრძო წყლის დასალევად და ენით ამოტლავა წყალი ძალლივით და ზოგიერთებმა კი მუხლთ მოიყარეს და ხელის ჰაჭვით, პეშვით ამოიღეს წყალი და დალიეს. ასეთი მეომარნი, ე. ი. მომთმენნი და მხენნი აღმოჩნდნენ 22,000 კაცში, მხოლოდ 300, დანარჩენები ძალლივით სვამდნენ წყალს

ენითა. აი ამ სამასი კაცის ამარა შეება მადინიტელებს გედეონი. იგინი გაჰყო მან სამ ნაწილად და მიუხდა მტერს ღამით, როდესაც ღრმა ძილად იყვნენ მივარდნილნი იგინი. გედეონის ჩვენებით მისმა მეომრებმა ცალ ხელში დაიჭირეს ცარიელი სარწყულნი (თიხის ჭურჭლები, ქოთნები) და მეორე ხელში ღამპრები. გედეონის ბრძანებით მეომრებმა ჩაჰბერეს რქის ნესტებში, დაამსხვრიეს სარწყულეები, მერმე მარჯვენა ხელში დაიჭირეს ანთებული ღამპრები და მარცხენაში — რქის ნესტეები, რომლებში ჩაჰბერეს; იწყეს ღალადება: „მახვილი უფლისა და გედეონისა“. მტრის ბანაკში ამ უცხო ხალხის

მისვლამ უდროო დროს ანთებული ნესტებით, სარწყულების მსხვერველად და მეომრების ყვირილ-კიჟინმა დიდი აურზაური მოახდინა მადინიტელებზე. იოცეს მათ. რბენის დროს მათ გასრისეს, გასჟულიტეს ერთმანეთი. ამ ხერხით გედეონმა დაამარცხა მტერი.

სხვა ხალხთა ისტორიაშიც არის ნაჩვენები ასეთი სტრატეგიური ხრიკები. მაგალითად, ფილისკებმა შეაშინეს რომაელები იმით, რომ მეომრებს იარაღის მაგივრად ჰქონდათ ხელში ღამპრები და გველები. ასევე მოიქცენ ვესტები და ფიდელები. (მსაჯ. 7).

მღ. კ. ანთაძე.

შემეცნების საზღვართა საკითხი

(თარგმანი მაქს ფერვონიდან*)

სამოთხეში ხარობდა შემეცნების ხე. საუცხოვო ხე იყო. მას სიხარულით უყურებდა ადამიანი და მშვენიერი გემოს ნაყოფიცა ჰქონდა. მოსწყვიტა ადამიანმა ამ ხის ნაყოფი და პირი ჩაიტკბარუნა. ეს მოხდა ღვთის ბრძანების წინააღმდეგ. აეხილა ადამიანს თვალეები, მაგრამ აქვე დაატყდა მას ღვთის რისხვაც.

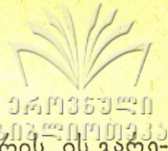
ასე ღალადებს ძველი გარდმოცემა. ამის შემდეგ შემეცნების ხის ნაყოფი იზიდავს ადამიანს, თუმცა ღვთის წყევლა მძიმე ტვირთად აწევს მისს შემეცნებას. ხშირად ადამიანი ჰფიქრობს, რომელიმე ამოცანა საბოლოოდ გადაწყვეტილიაო, მაგრამ ხშირადვე პირისპირ ხვდება თავის-სავე ძირითად შეცდომას! მიუხედავად

ამისა: ამოცანის დასაკმაყოფილებელი გადაწყვეტა უნდა იყოს ნაპოვნი! განა ხუმრობით იგემა ადამიანმა შემეცნების ხის ნაყოფი და აეხილა თვალეები!

ბიბლიური წყევლა მით უფრო მძლავრად ელოდება წინ ადამიანის მისწრაფებას შემეცნებისაკენ, რამდენადაც იგი ცდილობს უფრო ღრმად ჩაიხედოს საგანთა არსში. შემეცნება, ვით ბოროტი მოჩვენება, იზიდავს, აწვალებს, აცდუნებს ადამიანს იქამდინ, მინამ, ბოლოს-და-ბოლოს, ხელახლად არ დაიწყებს ძიებას და არა ჰკითხავს თავის თავს: რა უნდა მოგვცეს არსებითად ადამიანურმა შემეცნებამ?

ბუნების კვლევა, რომელმაც ბევრად ხელი შეუწყო მსოფლიოს გამოცნობას, თვითოეულად საჭიროებს შემეცნების საფუძველთა შესწავლას. ბუნების მეტყვე-

*) იხ. Максъ Фервонъ „Рѣчи и статьи“ Москва.—1900.

ლობის შესწავლის დროს რაც გინდა პრობლემა აიღოთ; მაინც უნდა მიხვიდეთ იმ პუნქტამდის, როდესაც ყოველ მხრიდან თვალწინ გიდგებათ შემეცნების თეორიის კითხვები.

შეიძლება, რასაკვირველია, წარმატებით იძიოს ადამიანი რომელიმე სპეციალური გამოკვლევა და ამავე დროს მას არ აწუხებდეს შემეცნების თეორიის პრობლემები. მაგრამ ბუნების ვერც ერთ ზოგად პრობლემას ვერ მიახწევთ ისე, რომ არ შეეჯახოთ აღნიშნულ კითხვებს. შემეცნების კითხვებს ისე ვერ აუხვევს გვერდს ადამიანი, რომ არ გაეხვიოს წინააღმდეგობათა ქსოვილში. ამ უკანასკნელ ათიან წლების შესანიშნავი ბუნების მეტყველნი აშკარად მიხვდნენ ამ საკითხების შესწავლის საჭიროებას, და აკი ხმასაც იღებენ ამხანაგთა შორის. მაგრამ მათი აზროვნების შედეგი სხვა და სხვა იყო, რადგან მათი კრიტიკის სინათლე თანასწორ მანძილს ვერ ახწევდა. სინტეტიური ჭკუის პატრონები ჰფიქრობდნენ, რომ ეხლავე შეიძლება გაეცნო მთელ საზეაროს, ვინაიდან ისინი გულში ატარებდნენ დაუძლეველ მისწრაფებას მსოფლიოს დამთავრებულ სურათისკენ. რაც შეეხება ანალიტიკურ ჭკუის პატრონებს, ესენი ამბობდნენ, მსოფლიოს შესწავლაში არის იმისთანა საზღვრები, რომლების გადალახვა ყოვლად შეუძლებელიაო, მაგრამ არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ ბუნების მეტყველი ხამია შემეცნების თეორიის სფეროში. იმ პრობლემებმა, რომელნიც ლოკის და იუმის დროიდან ბევრს აღელვებს ფილოსოფიაში, ბუნებისმეტყველებაში ეხლალა მიიქციეს ყურადღება; და ბუნებისმეტყველთა შორის ხედვენ აუცილებელ საჭიროებას, რათა დაადგინენ გარკვეულ გზას ამ საკითხებში.

ამიტომ საკვირველი არ არის ის გარემოება, რომ ამ ორი წლის წინეთ გერმანელ ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა საზოგადოების პრეზიდიუმმა საბუნებისმეტყველო კრებაზე მოიწვია ფილოსოფოსი სიტყვის წარმოსათქმელად! *) ფრიალ საინტერესო ნიშანია ეს! არჩევანი ხედა ფსიხოლოგიის ერთ-ერთ ღრმა მკოდნეს. მიუხედავად ამისა, ცდამ უხვიროდ ჩაიარა. ფილოსოფოსი და ბუნებისმეტყველი სულ სხვა და სხვა ენაზე ლაპარაკობდნენ და ერთმანეთისა არა ესმოდათრა **). ხელახლა გამართლდა ბიბლიური თქმულება. ხელახლა დაატყდათ ღვთის რისხვა მათ, ვინც მისწრაფებოდნენ შემეცნებისაკენ. უფალმა ისე აურია მათ ენები, რომ ერთს მეორისა არა გაეგებოდა-რა. ბაბილონისებური ენათა აღრევა გერმანიაში — მეცნიერთ ქვეყანაში — ისე შორს წავიდა, რომ ორ მეცნიერს ერთმანეთისა აღარ ესმით, როდესაც თვითოეული მათგანი დაიწყებს ლაპარაკს თავის სპეციალურ საგანზე. და ეს საყვედური შეეხება არა მარტო ფილოსოფიას, არამედ ბუნებისმეტყველებასაც.

აგერ ერთ საუკუნეზე მეტია, რაც ჰფიქრობენ: აზროვნების ყოველ სფერო-

*) ტ. ლიხტს. „ბუნებისმეტყველება და მსოფელმხედველობა“. გერმ. ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა საზოგად. სსდამის პროტოკოლები. 78 სსდამა შტუტგარდში 1906 წ.

**) მე ვლანჰარაკობ აქ არა ცალკე ტერმინების შესახებ; მე სახეში მაქვს აზროვნების ზოგადად გამოთქმა. აზროვნების ცნოვნებაში იმდენად სხვა და სხვა მიმართულება მიიღვენამ, რომ ერთი დარგის სპეციალისტს უძნელებს გაიგოს ენა მეორე დარგის მცოდნისა“.

საქართველო
ეროვნული
კვლევის
ინსტიტუტი

ში „მეცნიერულ“ გამოკვლევად (НАУЧНЫМЪ) უნდა ჩაითვალოს, თუ ადამიანი ლაპარაკობს სპეციალ საგანზე დამუშავებული ენით. ეს ხდება მაშინ, როდესაც არც ერთი განათლებული კაცი არ ხმარობს თავის პროვინციის კილოკავს. ჩვენ უნდა ვცდილობდეთ — ვფიქრობ — რათა ადამიანის გონებრივ ცხოვრების ყოველ დარგში ვსარგებლობდეთ ხოლომე **საყოველთაო-საკაცობრიო** ენას. მე ვამტკიცებ, რომ ეს შესაძლებელია მაშინაც, თუ გინდ ზოგიერთა სპეციალურ გამოკვლევაში დარჩეს თავისებური გამოთქმანი (выраженія) და ცნებანი. და აი მე მსურს შევეცადო და **მეცნიერულად** გამოვირკვიო შემეცნების საზღვართა საკითხი ყველასათვის გასაგებ ენაზე; ამ დროს აუხვევ გზას როგორც ფილოსოფიურს, ისე ბუნებისმეტყველურ ენას.

შემეცნების საზღვართა საკითხის ყოველი გამოკვლევა უფრო მიზან შეწონილი იქნება, თუ ეს გამოკვლევა დავიწყეთ თვით შემეცნების პროცესის ანალიზით. მაგრამ, საუბედუროდ, შემეცნების ცნება ბევრ შემთხვევაში სხვა და სხვა ნაირად ესმით. უკიდურესი სენსუელისტები იყენებდნენ ამ ცნებას მხოლოდ გრძნობადი შეგრძნობის ასახსნელად. პირიქით, წმიდა წყლის რაციონალისტები ამ ცნებაში გულისხმობდნენ მხოლოდ ლოღიკურ აზროვნებას. კანტით, შემეცნების ცნებაში უნდა ვგულისხმობდეთ გრძნობადი მიმდებარების და საწესრიგო აზროვნებასთან შეერთებას. *) რაც შეეხება აზროვნების საწესრიგო ფაქტორებს, კანტს შემოაქვს იმ გვარი მოსაზრება, რომელიც ეწინააღმდეგება დღევანდლამდე შეძენილ ფაქ-

ტებს; ეს უფრო ითქმის ეგრეთღებულ „აპრიორულ“ ფაქტორებზე, რომელიც—კანტის აზრით—წინანობდელია კატეგორიათა სივრცის, დროს და მიზეზობრიობის „გრძნობადი შეგრძნობისა.“ რასაც დღეს ვეძახით სივრცეს და დროს, როგორც ეხლა ვიცით, წარმოსდგება ცდიდან და უწინარეს ყოვლისა „გრძნობადის“ ცდიდან. მიზეზობრიობას-კი საფუძვლად უძევს ერთგვარი კონცეპცია, რომლის დასაბამი მომდინარეობს პირველყოფილ დროიდან და რომელიც აწ ცნობილია უფარგისად*). მაშ, შემეცნების ცნება რომ ავიღოთ თავის ზოგად ფორმით, მაშინ **შემეცნება სხვა არა იქნება-რა, გარდა ცდის შეგროვებისა.**

უმარტივესი სახე ცდისა არის „გრძნობადი შეგრძნობა“, ამ შეგრძნობიდან ვითარდება სხვა და სხვა სახის ყოველი ცდა. „გრძნობადი შეგრძნობა“ არის ელემენტარული და ამასთანავე შემეცნების ძირეული პროცესი. „შეგრძნობა“ რომ არ ყოფილიყო, მაშინ ჩვენი შეგნება უწინაარსო დარჩებოდა. ამ „შეგრძნობათა საშუალებით შეგნება უფრო ფართო უწინაარსს იძენს—წარმოდგენებს და ცნე-

*) აქ იგულისხმება უხილავი ძალა, რომელიც მოქმედებს ადამიანის ნებისუბურად. ეს დაშვება იმარჩება, რასაკვირველია, ზირველყოფილ ადამიანის წარმოდგენაში სულის შესახებ. აწინდელი ბუნებისმეტყველება თანდათან თავს ახებებს იმ გვარ ცნებებს, რომელიც არ დაიმწმება ცდით; და თუ ხმარობს სიტყვას „ძალა“, ეს როგორც ხელსაყრელ მასალას. ამ გვარადვე ურიგო არ იქნებოდა, **სამეცნიერო** გამოკვლევაში მოკესპოთ ცნება „მიზეზი“ ისე, როგორც ცნება „ძალა“, რადგან ორივე გამოურკვეველი და განუმარტებელია.

*) კანტ. „კრიტიკა წმიდა გონების“. შესავალი.

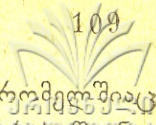

ბებს, რაიც „შეგრძნობაში“ არ არის. **წარმოდგენა**—ეს „შეგრძნობის“ შოკონების სურათია. წარმოდგენის გამოსაწვევად საჭირო აღარ არის შესაფერი გრძნობადი გაღიზიანება, თუმცა იგი აუცილებელია, რათა წარმოიშვას პირვანდელი „შეგრძნობა“. პირიქით, წარმოდგენა შეიძლება გამოწვეულ იქმნას ნერვების სხვა და სხვა გზით; მიუხედავად ამისა, მას დაურღვეველი კავშირი აქვს „შეგრძნობასთან“: უწინამორბედლო შეგრძნობითი წარმოდგენა არ არსებობს. ამას აშუქრად მოწმობენ შობით უსინათლონი, რომელნიც—ოპერაციის შემდეგ—იძენენ მხედველობას*). წარმოდგენათა და შეგრძნობათა წარმოშობის ფიზიოლოგიური პროცესის აღვილია დიდ ტვინის ქერქში; მაგრამ, ჯერჯერობით, ეს საკითხი საკმარისად არაა გამორკვეული. ტვინის ქერქის ცენტრები, სადაც იბადება წარმოდგენა და შეგრძნობა, ანატომიურად დაბინავებულია დიდი ტვინის ქერქის სხვა და სხვა ალვას. ამას ამტკიცებს, სხვათა შორის, ასეთი გარემოებაც: არის შემთხვევა, როდესაც დიდი ტვინის რომელიმე კუნჭული და-

*) უსინათლოდ დაბადებულებს არა აქვთ მხედველობის წარმოდგენები. მათ წარმოდგენათა შინაარსი იბადება ხელოვნურად გრძნობათა სხვა ორგანოების წარმოდგენებიდან. რაც გინდ სისრულით ასწერათ საგნების სახე, უსინათლოდ შობილნი ვერ წარმოდგენენ. თუ ოპერაციის შემდეგ უსინათლო თვალებს ახსედს—რაც იშვიათად ხდება—იგი ამ ახალი ორგანოთი საგნებს ვერ აჩვენებს, თუმცა ამ საგნებს იცნობდა წინათ სხვა ორგანოების წყალობით. ეს საგნები ახლად დაბადებულ ორგანოსათვის უცნობა, და თუ იცნობიან ამ საგნებს, ეს მხოლოდ სხვა ორგანოების დახმარებით, მაგალ., შეხების ორგანოთი.

ავადდება, მაშინ ეს ადგილი შეკარგავს თავის მოქმედ თვისებას. ამასვე ჰმოწმობს ფლეკსიგის უმათერესი გამოკვლევა; ეს გამოკვლევა ეხება დიდი ტვინის იმ ნაწილების მნიშვნელობას, რომელნიც არ წარმოდგენენ არც სამოძრაო და არც საგრძნობიარო აპარატს. *Apriori*, თავის თავად, იბადება გულისხმიერება, რომ წარმოდგენის წარმოშობის პროცესი და პროცესი, რომლის შემდეგად ჩნდება შეგრძნობა, სწარმოებს ტვინის ქერქის ერთსა და იმავე უჯრედებში. მაგრამ ამ აზრზე ხელი უნდა ავილოთ. წარმოდგენას, აშუქრად, აქვს ტვინის ქერქში თავისი სფერო, ამასთანავე განცალკევებული წმიდა შეგრძნობის სფეროსთან. წარმოდგენის განსაკუთრებული სფერო დიდი ტვინის ქერქის ანსოციაციონური ადგილია. ტვინის ქერქის ამ ნაწილებს უწოდოთ წარმოდგენათა სფერო. ყოველი გრძნობადი გაღიზიანება, რომელიც ნებათა სფეროში აღძრავს შესაფერ უჯრედებს, ალბად, გამეორებულ მოვლენად წარმოდგენათა სფეროს განსახდრულ უჯრედებში ცვლილებას იწვევს; ასე რომ, თუ გინდ გრძნობათა არე-მარე დაიძრვას, შესაძლებელია გამოწვევა შესაფერ წარმოდგენებისა სხვა ადგილებიდანაც. ასეა, თუ ისე: ეს ფაქტია, ამასთანავე დიდი მნიშვნელობის ფაქტი, რადგან წარმოდგენათა თამაშის წყალობით ჩვენი შემეცნება დამოუკიდებელია შთაბეჭდილებათა სწრაფ მოვლენისაგან. თუ აღამიანს შეუძლიან ყოველ წამს იაზროვნოს წინდაწინვე დახსოვნილ შეგრძნობათა სახეებით და ამ შემთხვევაში არ დაჭირდება შესაფერი გაღიზიანება, მაშინ მისი სულიერი ცხოვრება შესაძინევად განთავისუფლდება დროს მიხედვით მისაღებ მოვლენათაგან.

მეტეც. რაკი წარმოდგენები დროს მი-

ხედვით დამოუკიდებელია შესაფერ გრძნობადის გაღიზიანებისაგან, ამისათვის ისინი უფრო კარგად არიან შეგუებულნი ასსოციონურ კავშირისათვის, რათა ამ კავშირმა შემდეგში გამოიტანოს ნაყოფი, ე. ი. აზრი. რადგან ყოველი შეგრძნობა წარმოადგენს კომპლექტს (შემადგენლობას), რადგან შემდეგი განსაზღვრული შეგრძნობანი მომდინარეობენ ერთი მეორის შემდეგ ერთნაირ რიგზე, ამისათვის დახსოვილ შესაფერ სახეებშიაც ცალკე ცალკე მყოფი შემადგენელი ნაწილები წინდაწინვე დაკავშირებულია განსაზღვრულ წესით. მაშასადამე, ყველა ამ შემთხვევებში წარმოდგენათა ასსოციაცია იძლევა მსოფლიოსაგან მიღებულ შთაბეჭდილებათა ნამდვილ სურათს. როდესაც წარმოდგენები და წარმოდგენათა კომპლექტები ერთდებიან იმ გვარ რიგებად, რომ ჰკარგავენ გრძნობითადის დაკვირვების ხასიათს, მაშინ იბადება ეჭვი, შეფერება, თუ არა, აღნიშნული რიგები სოფლიოსაგან აღბეჭდილ მოვლენათა ურთიერთობას. მართალია, ამ შემთხვევაში შემეცნება გარდაიქცეოდა წარმოდგენათა ველურ ანარქიად, თუ რომ წარმოდგენათა ასსოციაციის კავშირის განვითარების დროს არ ხდებოდეს დარკვევა; (შერჩევა). ფაქტორი რომლის წყალობითაც შესაძლებელია დარკვევა, იყო და არის ისევ ის გრძნობითადი ცდა; ამ ცდას შეაქვს შესწორება წარმოდგენათა ასსოციაციაში, დაწყებული პირუტყვის პირვანდელ მბჟუტავ თვითცოდნიდან ადამიანამდე. ითვისებენ ცხოველყოფილობას და ვითარდებიან შემდეგშიაც მხოლოდ წარმოდგენათა ის ასსოციაციები, რომლებსაც დაამოწმებს ხოლმე გრძნობითადი ცდა. განვითარების ეს პროცესი აღწევს თავის უმაღლესს წერტილს ექსპერიმენტალურ

მეთოდური გამოკვლევაში, რომელიც წარმოდგენათა რიგების სისწორებას უზრუნველყოფს, მთავარბულოდ ამოწმებს სპეციალურად დადგენილი გრძნობითადი დაკვირვება.

რაც უფრო მალლა დგას კულტურა, მით უფრო ადამიანის შემეცნების განვითარებაზე დიდი გავლენა აქვს შეგუების ერთგვარ მომენტს—ეს არის ბავშვის წარმოდგენათა სიცოცხლის აღზრდა კულტურულ ხალხის წარმოდგენათა და აზრთა სიმდიდრის ნიადაგზე. კულტურულ ხალხის ბავშვი ჯერ ისევ განვითარების პირველ საფეხურზედვე აღზრდის საშუალებით ითვისებს მზა მხარეულად წარმოდგენებს და აზრებს. ეს წარმოდგენები ექვემდებარებოდნენ დარკვევას და, როგორცა საფუძვლიანად დამოწმებული, გადმოგვცა ჩვენ და ჩვენვე ვთვლით ყველა ამას დაურღვევლად. ჩვენი აწინდელი სულიერი სიმდიდრე შექმნილია მთელი კაცობრიობის შრომით, დაწყებული პირველ დროიდან. ყოველი ეპოქა უმატებდა წინა ეპოქის მემკვიდრეობას ახალი იდეებს და სპობდა ძველებს, თუ ისინი წინააღმდეგობას უწევდნენ ახალ ცოდნას. ხშირად ამისთანა ბედი ხვდება ხოლმე ზოგი ერთა იდეას მეტად გვიან, და შემცდარი აზრები სცოცხლობენ დიდ ხანს. მინამ არ განიღვენებიან დარკვევის პროცესით. დღესაც ჩვენ აზროვნებაში ბევრია ცრუ წარმოდგენები, რომლებიც გადმოგვეცა ქვის ხანის ადამიანისაგან. წარმოდგენათა დარკვევის პროცესი ჯერ კიდევ შორსაა თავის დამთავრებამდე. ხოლო შეუჩერებლად მიდის იგი სულ წინ და წინ.

ფაქტი, რომელიც აღზრდის დროს ამკვიდრებს სწორე ასსოციაციებს და, ამ გვარად, ჰქმნის აგრედ წოდებულ, **ლოლიკურ** აზროვნებას—არის წარმოდ-

გენათა შეთვისება-დარკვევის საშუალებით. ვარჯიშზე დამყარებულია მეხსიერება, ე. ი. ნიჭი, რომელიც მით უფრო ადვილად ხელახლა ჰქმნის წარმოდგენათა რიგებს, რაც უფრო ჩქარ-ჩქარა ღიზიანდებიან ეს უკანასკნელნი. ვარჯიში რა ნაირად აღწევს აქამდის, ჩვენ ძალიან გვინდოდა გვცოდნოდა ფიზიოლოგიური პირობები მეხსიერებისა ისე, როგორც ვიცით, რომ შეგარძნობა და წარმოდგენა შედეგია განსახლვრულ უჯრედთა ჯგუფის გაღიზიანებისა დიდი ტვინის ქერქში; ხოლო ასოციაციები დამოკიდებულია ღიზინისაგან, რომელიც გადაეცემა ნერვების საშუალებით უჯრედთა ერთი ცენტრიდან მეორეს. რა ნაირად ხდება, რომ ვარჯიში, ე. ი. ხშირი გაღიზიანება წარმოდგენათა

ერთ და იმავე რიგისა უფრო ადვილად ასოციაციონურ შესაფერ გზას ისე, რომ ასოციაციები ამ გზით უფრო ადვილად და სწორედ სწარმოებენ?

ძველებური ჩვეულებრივი პასუხი რომ გავცეთ: განგლიონურ უჯრედის გაღიზიანება სტოვებს მასზე (უჯრედზე) ხანგრძლივ, ხოლო ფარულ კვალსო.—ამით ჩვენ ჯერ არათფერი გვითქვამს. ჩვენ გვსურს ვიცოდეთ, რაში მდგომარეობს ეს კვალი, რადგან ერთის მხრივ, ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლის გამო უჯრედის მოლეკული განუწყვეტლივ იშლება და ისევ შენდება, მეორეს მხრივ, ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლა თვით უჯრედში აღადგენს გაღიზიანებისაგან დარღვეულ თანასწორობას გაცვლა - გამოცვლისას, როცა-კი ეს გაღიზიანება შესწყდება *).

*) როდესაც გინდა გამოარკვიო, რაში მდგომარეობს კვალი—ეს შესიერების საფუძველი—რომელსაც სტოვებს ფუნქციონალური გაღიზიანებით განგლიონური უჯრედი, მაშინ წინ გედგობა ერთი სიძნელე.

ერთი სიძნელე არის ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლა. თუ ასე ვიფიქრებთ: „კვალი“, რომელსაც სტოვებს გაღიზიანება განგლიონურ უჯრედში, მდგომარეობს „მოლეკულთა გადასვლა-გადმოსვლაში“, მაშინ არ გვესმის, რა ნაირად ხერხდება, რომ „მოლეკულთა გადასვლა-გადმოსვლა“ თავს იკავებს ცოცხალ სუბსტანციაში, რომელიც მუდმივ აქეთ-იქით ერეკება თავის ატომებს, ე. ი. ჰქმნის და ადადგენს თავის მოლეკულს. ამ შემთხვევაში ივიწყებენ შემდეგს: ფიზიოლოგიურის მხრით „ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლას“ ის ხასიათთა აქვს, რომ—წინარ ცვალებადობის გამონაკლისით—ეს გაცვლა-გამოცვლა ათავსებს ახალ ატომებს და მოლეკულებს სწორედ იმ ადგილებში, სადაც უკვე დაძველებული მო-

ლეკულებია და ათავსებს იმდენს და იმ თვისებისას, როგორც იყო წინათ. როცა გაზი იწკის, მაშინაც ხდება გაზის მოლეკულთა მუდმივი გაცვლა-გამოცვლა, მაგრამ გაზის აღი არ ჰკარგავს დიდ ხანს თავის სახეს და თვისებას; ასევე ცოცხალი უჯრედი რჩება ისევე ის, რაც იყო, მიუხედავად ნივთიერებათა განუწყვეტლივ გაცვლა-გამოცვლის პროცესისა, რომელიც ხდება უჯრედში. ამ რიგად აშკარაა დამოკიდებულებათა სიმკვიდრე უჯრედში და ეს დაფუძნებულია სწორედ ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლაზე. მაშასადამე, ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლა არ ეწინააღმდეგება მოლეკულთა განსახლვრულ დამოკიდებულებას უჯრედში.

თითქოს არის მეორე სიძნელეც; ეს სიძნელე გამომდინარეობს ფიზიოლოგიურ ზოგად ფაქტიდან,—სახელობრივ—ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლის თვით წესრიგის დამყარებადან. თვით წესრიგის დამყარება მდგომარეობს აი რაში: როდესაც გაცვლა-გამოცვლის

ფიზიოლოგს აქ თავის პასუხში არავითარი ეჭვი არა აქვს. ცნობილია, რომ რომელიმე ორგანოს უჯრედთა ცხოველი სუბსტანციის მასსა მრავლდება, როცა

თანბრობა ირღვევა რომელიმე გადიზიანებით, რომელსაც ამ შემთხვევაში ვუწოდებთ ადგილვება, მაშინ ეს თანბრობა ისევ ადგილი იქნება, მოისპობს რა გადიზიანება და მყარდება განცვლა-გამოცვლის წინანდელი თანბრობა. პირველ შემთხვევაში, თითქმის ეს ადგილი თანბრობა ვუძღის უოველ „კვალს“, რომელიც წიხება გადიზიანებისაგან. მაგრამ ეს ასე არ არის. როგორც ზემოდ ტექსტში ითქვას, მართალია, თვით წესრიგი სწობს უოველ თვისებრივ ცვალებადობას ცოცხალ ნივთიერების შენობაში, მაგრამ, სმაგიეროდ, რაც უფრო ხშირად ხდება გადიზიანება, მით უფრო მრავლდება ნივთიერების რაოდენობა. რადენობითი დამოკიდებულება ცოცხალ ნივთიერებათა მასისსა განგლიანურ უჯრედში დამოკიდებულებას თვით მასისს ვარჯიშზე დიზინის ქვეშ. ჩვენ ვიცით, ცოცხალი ნივთიერების მასსა მრავლდება, როცა დიზინი ჩქარჩქარა ხდება; პირიქით, როცა დიზინი იშვიათად მოქმედებს, ან დიდ ხანს დგება, მაშინ მასსა ცოცხლდება და განილევა კიდევ. ცოცხალ ნივთიერების გამრავლება არის ერთადერთი ხანგრძლივი „კვალი“, რომელსაც სტრუქტურის უჯრედში გადიზიანებით გამოწვეული ადგილვება. განგლიანურ უჯრედთა ნივთიერების გამრავლება ვარჯიშის წყალობით დაკავშირებულია წარმოდგენათა ასსოციაციის დამუშავებისთან, ი. ე. მესიერებისთან; პირიქით, ნივთიერების სიმცირე—უვარჯიშობის გამო—დაკავშირებულია დავიწყებისთან, —ეველ ეს ვრცლად მაქვს მოხსენებული ჩემ ნაშრომში: „Die Zellularphysiologische Grundlage des Gedächtnisses“ (Целлюлярнофизиологическая основа памяти).

ეს ორგანო ხშირად მოჰქმედებს ცენტრაციებულთა, მაგალითად, ყოველ კუნთისაც. მაშ, ვარჯიშის წყალობით მრავლდება განგლიანურ უჯრედთა მასსა და იმის გამო შესაფერისად ძლიერდება იმპულსები, რომელნიც თავისუფლდებიან უჯრედში გალიზიანების დროს. შემდეგ შიაც განგლიანურ უჯრედთა სხვა და სხვა ცენტრებით გალიზიანების გადაცემა დამოკიდებულია იმპულსთა განთავისუფლებულ ძალებისაგან; ეს გადაცემა უძველეს საფუძვლად წარმოდგენათა ასსოციაციებს; მომქმედ უჯრედიდან გამომდინარეობს ასსოციაციონური ყოველი გზა; განგლიანურ უჯრედებში იბადება გალიზიანება; ამ გალიზიანებამ უნდა გაიაროს უჯრედთა ცენტრები; ეს ცენტრები—ვარჯიშის წყალობით სრულიად მომზადებულნი არიან, რათა მძლავრად გადასცენ გალიზიანების იმპულსი. ყველა ეს ნიშნავს: გატყეპნილ ასსოციაციონურ გზით გალიზიანების გადაცემა მით უფრო ადვილია, რადგანაც — ვარჯიშის გამო-ძალზე გამრავლდება განგლიანურ უჯრედთა ცენტრების მასსა.

ასე ითვისებს ადამიანი დარკვევით შემუშავებულს და აღზრდით განსაზღვრულ აზრთა რიგებს, ასე უყრის საძირკველს ასსოციონურ განსაზღვრულ გზებს და ამ სახით იბადება ლოლიკური აზროვნება *).

*) ვინაიდგან განგლიანური უჯრედები, სხვა უჯრედებთან ერთად, ადამიანის ინდივიდუალურ განვითარების დროს განიცდიან თანდათანობითი ცვლილებას, ვინაიდგან ახალგაზდობის დროს უფრო კარგად ვითარდებიან განგლიანური უჯრედები, ვინემ ხანშესულობისს და ვინაიდგან ახალგაზდობისს მესიერება გაცილებით სჯობია სიბერისს, აქედან ცხადია, რომ ახალგაზდობისს, როდესაც მუშავდება

საქართველოს
ხალხთა
წიგნობის
სამსახური

ლოგიკურ აზროვნების წარმოდგენათა კავშირის ერთ ფორმას განსაკუთრებული დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის შემეცნების განვითარებაში. ეს არის აზრთა დასკვნის აბსტრაგიული თვისება. აზრთა დასკვნას უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს შემეცნების შინაარსისათვის, ვინაიდან მისით გამოიხატება შემეცნება არსებული კანონზომიერებისა. აზრთა დასკვნას თავისი დასაბამი გამოჰყავს გრძობადის ცდიდან; ცდას-კი განუწყვეტილად უსწორება შეაქვს აზრთა დასკვნაში. ყველა შენიშნავდა, მაგალ, რომ ორი შეგრძობა-თუ გინდ — „წვიმა“ და „სინესტე“ მუდმივ შეგვხვდება ხოლმე ერთნაირ თანდათანობით. ვარჯიშის გზით იძენს ადამიანი წარმოდგენათა შესაფერასსოციაციას: „წვიმა“ და „სინესტე“; და რა წამს იბადება წარმოდგენა „წვიმა“, გამოიწვევა ხოლმე წარმოდგენა „სინესტე“. ეს არის პრიმიტიული მაგალითი კანონზომიერების დამოკიდებულების შემეცნებისა.

ყოველ კანონზომიერებას აქვს პირობითი ფორმა: თუ მოდის წვიმა, მაშინ ჩნდება სინესტეც. პირობითი წინადადება ეს ზოგადი სქემაა ყოველ კანონზომიერებისა.

ლოგიკური აზროვნება, უნდა ჩაუხერხეთ შემდეგ ცხოვრებისა და აზრთა მსჯელობისათვის დიდი ღირებულების წარმოდგენათა ასსოციაციები. ამ შემთხვევაში სსწავლებელი კისრულობს მეტად დიდ დავალებას. ეს ცხადია უფრო იმ პირობა შესახებ, რომელნიც მომავალში, ასე თუ ისე, იძულებულნი არიან იმდღეაწინ განების განვითარების გზაზე. საუბედუროდ, ჩვენი უმადლესი სკოლების უმრავლესობა არ აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომელიც წამოყენებულია დღევანდელ რთულ კულტურის ამოცანებით.

ლების ვამოსახატავად. ცდასთან სასტიკად შეთანხმებული შემეცნება შეიძლება გამოიხატოს ხოლო ამ ფორმით და ამ შემთხვევაში. არც რაიმე ახსნა დასკირდება. კეშმარიტი მეცნიერული შემეცნება უნდა გამოითქვას პირობითი წინადადების სახით, რადგან მეცნიერული შემეცნება მდგომარეობს და უნდა მდგომარეობდეს კიდევ, ხოლო კანონზომიერების დამოკიდებულებათა დამოწმებაში. რომელიმე პროცესი ან მდგომარეობა უნდა ჩაითვალოს განმარტებულად, თუ ნაპოვინა ყველა ის პირობები, რომლებიც იწვევენ მათ; მაშინ ასახსნელი აღარა რჩება-რა, და ეს იმიტომ რომ შესაფერისი პროცესი და მდგომარეობა აღნიშნულია სიტყვიერ მოკლე სიმბოლოთი, რომელიც თურმე არის ჯამი გამოწვევ პირობათა მომენტებისა. გულახდილად რომ ითქვას, თავის თავად აშკარაა, რომ ყოველი კანონზომიერება უნდა იქმნას ჩამოსხმული პირობით ფორმაში. მიუხედავად ამისა, ჩვენ იძულებულნი ვართ ავღნიშნოთ ეს ფაქტი*), რადგან ბუნების მეტყველებაში დარ-

*) აი უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც მე შფოთსოვე შემდეგი: ბუნებისმეტყველებაში თავი უნდა დასწავლოს მფლენათა ახსნას მიზესობრიობით და შემოიღოს პირობათა ახსნა, რადგან ეს გამეფებულია მათემატიკაში. თავის. კეშმარიტებათა ახსნა-განმარტებაში მათემატიკამ აიცილს, რა აწის მიზესობრიობის შეთადლი. მათემატიკა თავის დებულებათ უფველთვის აძლევს პირობით სასესს. ბუნებისმეტყველებაც უნდა შეეჩვიოს ამ სისწორეს, რადგან ეს სისწორე უბრალო ფორმა კი არაა, რამედ მას დიდი გავლენა აქვს მთელ აზროვნებაზე. ამის შესახებ, სწავათა შორის, შეაღარე: მაქს ფერვანსი — „სიტყვის პირობა“.

ჩენილა და დარკვევას დღესაც არ განუდევნია ძველ დროიდან ნაანდერძვეი წარმოდგენა იმის შესახებ, ვითომ ერთადერთი მეცნიერული ახსნა არის ახსნა მიზეზობრიული. მიზეზობრიობის ცნება არის ცნება მისტიური, წარმოშობილი პრიმიტიულ ადამიანის აზროვნობის ხანაში. სასტიკ მეცნიერულ ცოდნამ არ იცის „მიზეზობრიობა“, მან იცის ხოლო დამოკიდებულებათა კანონშეწონილება. და თუ ცნება „მიზეზობრიობასა“ ნიშნავს თანაბრობას არსებულ განსაზღვრულ კანონშეწონილებასთან, მაშინ მომენტი „მიზეზისა“ (causa) არა თუ მეტია ამ ცნებაში, არამედ პირდაპირ არ შეეფერება ჭეშმარიტებას; ეს ასეც უნდა იყოს: პროცესი ან მდგომარეობა არას დროს არ განიმარტება, „ერთად ერთ მიზეზით“; პირიქით, პროცესის ან მდგომარეობის გამოსაწვევად საჭიროა პირობათა შეგროვება, რადგან ყველას თანაბარი ფასი აქვს.*) მიზეზობრიული კანონშეწონი-

ლება არის სპეკულიატიური მისტიკა, ხოლო პირობითი კანონშეწონილება არის ცდა. ყოველი მეცნიერული გამოკვლევა უნდა იქმნას დაწყებული საგანთა პირობითი განხილვით. დაე წარმოდგენათა დარკვევამ ნელ-ნელა და საბოლოოდ განდევნოს ცნება მიზეზობრიობისა!

დადგენს-რა არსებულ კანონშეწონილებას, შემეცნების პროცესი აღწევს თავის უმაღლეს განვითარებას. ყოველი ახალი ცდა იძლევა ხოლო ახალ დამტიკებას (ერთნიშნოვან) კანონშეწონილების არსებობისას. ხოლო ნურასდროს ნუ დაგვავიწყდება, რომ ლოგიკური აზროვნება აღწევს უმაღლეს უნაკლოვებანებას გრძნობადი ცდის შემწეობით, და ცდიოვ მუდმივ დაიმოწმება ხოლმე! დაე, დაუპირდაპიროთ ასოციაციები აზრთა დასკვნას, როგორც, ცდიდან გამონასკვილებს, დაე პირველებს უწოდოთ პირველი შემეცნება, ხოლო მეორებს გამეო-

*) ჩვეულებრივი აზროვნებით, ყოველ პროცესს იწვევს რამეღიმე „მიზეზი“. საზოგადოდ მიღებულია, რომ ბუნების პროცესები დალაგდეს ხელმე „მიზეზის“ და „მოქმედების“ სქემასზე. ეს მაშინ, როდესაც დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ არც ერთ შემთხვევაში პროცესი არ არის ხელმე გამოწვეული ერთი ფაქტორით. პროცესის გამოწვევისათვის საჭიროა მრავალი ფაქტორი. მაგად., ბოჩაკს რომ მარილმუყა დავასხათ, მივიღებთ ნახშირმუყავს; აქ „მიზეზი“ მარტა მარილმუყა როდი არი; ბოჩაკს ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც ამ სიმუყავს. შიქს რომ გამოვკვიდეთ, სხვა ფაქტორებსაც ჰქონია აქ ადგილი. ამის გამო არავითარი საფუძველი არაა, ერთ-ერთ ფაქტორს მივცეთ უმთავრესი მნიშვნელობა ამ

პროცესში. ყველა ეს ფაქტორები შეადგენს საჭირო პირობებს. ჩვენ რომ იმ აზრს თავი დავანებთ, ვითომ პროცესს იწვევდეს მხოლოდ ერთი მიზეზი და მივიდეთ, რომ პროცესს იწვევს არა ერთი და ორი მიზეზი, მაშინ „მიზეზობრიობის“ ცნება ჰგარკავს თავის მნიშვნელობას და ეთანაბრება ცნებას— შიქსს. შიქსები-გი არც საიდუმლოს წარმოადგენს და მათი შესწავლაც შეიძლება: შიქსები—ეს თვით ნივთებია, რომლებიც შეიძლება შევიგებინო. ნივთთა შიქსის დამკვიდრებულებას და მეცნიერება, თუ ქსურს უცილობელი იყოს, უნდა ცდილობდეს ნივთთა შიქსის დასმარს კანონ შეწონილი დამკვიდრებულება. და თუ საჭიროა რამეღიმე „იზმი“, ეს უნდა იყოს არა „კაუზალიზმი“ (მიზეზობრიობა), არამედ „კონდიციონიზმი“ (დამკვიდრებულება).

რებული შემეცნება; მიუხედავად ამისა, მაინც-და-მაინც, შემეცნების პროცესს აქვს სრულიად ერთნაირი ხასიათი. ეს პროცესი ჰქმნის შემეცნებას, წარმოდგენას, აზრს და აზრთა დასკვნას, და ყველა ესენი-კი დამყარებულია ერთსა და იმავე კანონ შეწონილების ნიადაგზე. ხოლო ეს კანონ შეწონილება არის სამყაროს ყველა მოვლენათა საყოველთაო კანონ შეწონილება*).

*) საზოგადოდ უკვირთ ხალხე და შესანიშნავ მოფლენად მიანიათ ის ფაქტი, რომ ადამიანის ლოდიკურ მსჯელობაში დაცულია ისევე ის კანონ შეწონილება, როგორც ამას ვხედავთ ბუნების მოფლენათა პროცესში. მეტადრე განცვიფრებაში მოდიან მამინ, როდესაც ეს ფაქტი ნათლად მტკიცდება ლოდიკურად მოსაზრებულ ექსპერიმენტებიდან, მით უმეტეს, რომ ეს ექსპერიმენტები ადასტურებენ წინასწარად დადგენილ შეცნიერულ დებულებათა. აქ აღნიშნული შეხედულება იმას მტკიცებს, რომ ადამიანის ლოდიკური მსჯელობის კანონ შეწონილება განვითარებულია მსოფლიოს კანონ შეწონილების საფუძველზე; ეს კანონ შეწონილება იგივეობაა საერთო კანონ შეწონილების; ეს თავისთავად ცხადია და ლოდიკური მსჯელობაც ერთ-ერთი ამ პროცესთაგანია და ემორჩილება საყოველთაო კანონ შეწონილებას. ეს უცნაური და გაუგებარია იმათთვის, ვინც ამ საკანს სხვა თავსაზრისით უყურებს.

შემეცნება-ეს სიტყვა რომ თავის ფარგლო მნიშვნელობით ავილოთ, ნიშნავს ცდას და უღრის ცდათა შეგროვებას, და უწინარეს ყოვლისა, შეგრძნობათა გამოვლენას. შემეცნების პროცესის ანალიზის გაგრძელება, მაშასადამე, მდგომარეობს ხოლო ყველა პირობათა გამოკვლევაში, იმ პირობათა, რომელნიც იწვევენ შეგრძნობას, წარმოდგენას და აზრს. ამნაირ თვისებისავეა მეცნიერული სხვა ანალიზიც. მე წინეთ უკვე მოკლედ შევხეხე ზოგიერთა სპეციალურ პირობებს, რანაირებსაც წარმოადგენს ტვინის პროცესები. ამ პატარა ლექციაში არ შემოიძლიან თავს ვიღვა ის ამოცანა, რომელიც შეეხება შემეცნების ფიზიოლოგიურ ყველა პირობათა პროცესს*).

ხოლო უსათლოდ საჭიროა გავითვალისწინოთ საზოგადოდ ამ პირობათა ორი დიდი ჯგუფი.

დ. ქადაგიძე.

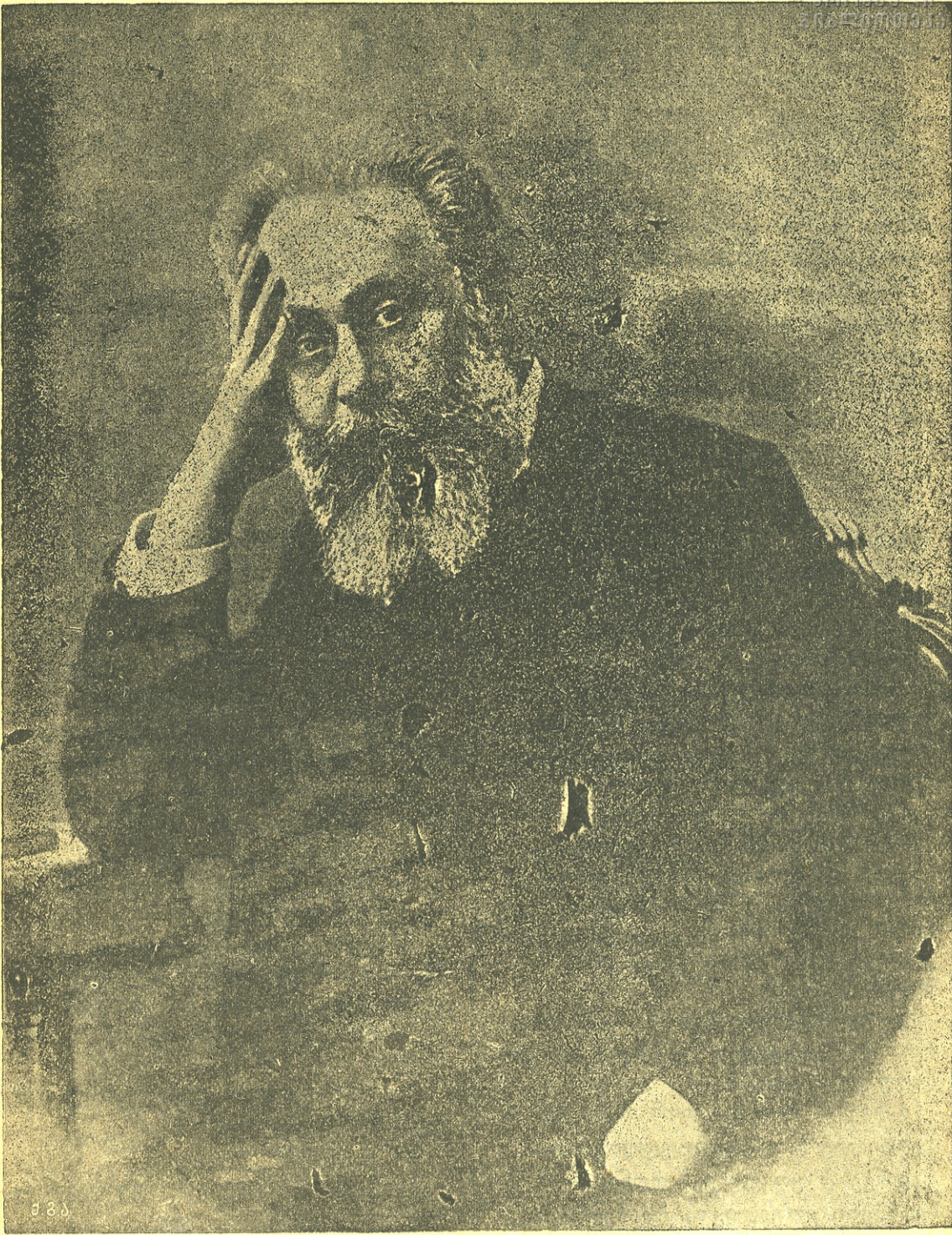
(დასასრული იქნება)

*) შემეცნების პროცესის ფიზიოლოგიურ მხრებათა მოკლე აღწერა (ყველასათვის გასაგები) მე მაქვს ერთ პატარა წიგნაკში: Die Mechanik des Geisteslebens (სულიერი ცხოვრების მექანიკა. არის რუსული თარგმანი).

საქართველოს
რეპუბლიკის
საქართველოს

188

ს ს ს ს ს
1840—1915

აკაკი

ბავშვი ვიყავი, როდესაც ის პირველად ვიხილე. მთელმა გარეგნობამ, განსაკუთრებით კი იშვიათმა თავმა შეჭბოქა ბავშვის ყურადღება და შემოიყვარდა მისი ლამაზი, მომხიბლავი სახე.

სიჭაბუკეს წამოვეწიე, როდესაც პირველად დავეწაფე მის პოეზიას; ნორჩი გული მოჭიბლა, მოაჯადოვა მისმა მოსხლეტილმა, ცქრიალა, მარდმა, ბროლივით წმინდა სიტყვამ.

მე შემოიყვარდა მისი ლამაზი, მომხიბლავი სიტყვა.

ყრმა ვიყავ, როდესაც პირველად გავიცანი ის. მე დამატკბო, დამათრო მისმა ტკბილმა, საამოდ მოჩუხჩუხებენამ.

მე შემოიყვარდა მისი ლამაზი, მომხიბლავი ენა...

ღრმად ჩავიხედე მის პოეზიაში. შიგ დავინახე გული, რომელიც სამშობლოს კეთილდღეობის სამსხვერპლოზე ღვთიურის ცეცხლით იწოდა.

დავიჩოქე და სიყვარულით ვვამბორე ამ ლამაზ, მომხიბლავ გულს...

უამმა განვლო. მომწიფებული გონება დარწმუნდა, რომ ის ჰხედავდა გენიოსს და მე თავყვანი ვეცი ქართველი ერის დიდებას, ქართველი ერის სიამაყეს.

განგებამ ყოველისფერი მისცა მას, რომ ის დიდებული ყოფილიყო, და დიდებული იყო.

განგებამ ისურვა, რომ ის უკვდავი ჰყოფილიყო, და ის უკვდავი გახდა.

განგებამ ყოველივე იღონა, რომ ის ბედნიერი ყოფილიყო, და ბედნიერიც იყო.

როდესაც მთელი საქართველო ერთხმად ამბობდა: ჩვენი აკაკიო, ამახედ

მეტი ბედნიერება ქვეყნად არ არსებობს.

ის, რაც ჩვენმა დიდებულმა წინაპრებმა მახვილითა და სისხლით ვერ შესძლეს, აკაკიმ კალმით შესძლო: მნ გააერთიანა მთელი საქართველო; მთელმა ქართველობამ აკაკის გარეშე მოიყარა თავი და არა თუ შეეგნო, იგრძნო, განიცადა ეროვნული მთლიანობა.

აკაკი იყო უდიდესი, უძლიერესი მკედელი ჩვენი ეროვნული გათვითცნობიერებისა და მთლიანობისა.

ქართველმა ხალხმა მასში იცნო თავისი თავი, მასში იწამა თავისი მომავალი და შეიყვარა ამიტომ ის ისეთის სიყვარულით, რომელიც მხოლოდ უკვდავთა, გვირგვინოსანთა ხვედრია.

განა აკაკი გვირგვინოსანი არ იყო? როჰ, მერე როგორი! თვით კეისარსაც კი შეენატრებოდა მისი გვირგვინი.

აკაკის გვირგვინი არც ხელით შეიქმნება, არც ფულით შეიძინება, არც ძალით მოიპოვება,—ის განგებამ არგუნა მას და ხალხის, მთელი ერის სიყვარულმა თავზე დაადგა.

მობდენილი და თვალტანადი, ლომივით გამომეტყველი და ბავშვივით კეთილი, ენა ტკბილი და სახე სპეტაკი—ღირსეულად ატარებდა ამ გვირგვინს.

— საქართველოს უგვირგვინო მეფეო, მასხედ ამბობდენ.

რა გაუგებრობაა!

გვირგვინოსანზე უფრო გვირგვინოსანი—აი აკაკი!

აკაკიზე ვინ იტყვის—მოკვდაო? ვერაფერ, —ის თავის არსებაში დაბადებიდანვე უკვდავებას ატარებდა.

ის მზე იყო, რომელსაც ყველგან სინათლე და სითბო შეჰქონდა.

მარტო მისი პიროვნებასიხარულით, სიამოვნებით, სიტკბოებით ავსებდა ყველას. მისი ენა, მისი ტკბილი სიტყვა ყველას ათრობდა; მისი სიცილი ყველას ამხიარულებდა.

სიცოცხლე, სიხალისე, მხიარულება, აღფრთოვანება, გატაცება — აი რას აბნევდა უხვად აკაკი მუდამ მხიარული, მუდამ აუწყრელი ღიმილით გაბრწყინებული, მაშინაც კი, როდესაც ცრემლში ნალღველსა ჰლესავდა.

ვიდოდი ხალხში შეუპოვარად პირბადიანი და მომღიმარი, მაგრამ ჩუმად კი მიწურავს ღვარად ოხვრით ნართავი ცრემლები მწარი.

და ეს უკვდავი ადამიანი, რომელიც თითქოს იმისთვის დაიბადა, რომ მუდამ მხიარული, მუდამ მოცინარი ყოფილიყო, ჯოჯოხეთს ატარებდა გულში!

ეს ჯოჯოხეთი-მისი საყვარელი სამშობლოს სვე-ბედი იყო.

ეს მზე-ჭაბუკი, ეს მზესავით ნათელი, ბრწყინვალე და სახე-სვეტაკი, ცრემლში ნალღველსა ჰლესავდა და მელნად ჰხმარობდა! ბუნებისაგან ყველაზედ უფრო იყო შემკული და ამიტომ ყველაზედ უფრო იგრძნო, ყველაზედ უფრო ღრმად განიცადა სამშობლოს ტრადედია და, როდესაც ის პირბადიანი და მომღიმარი ეჩვენებოდა სხვებს, იმის გულში ამდროს ცეცხლი გუგუნებდა.

და მან უარპყო ყოველივე, რაც მას „სამცონარეო დიდება“ — ს უქადდა

სული და გული, ბუნების ნიჭი, სიტკბოე და წამი ყოველი თავის ბედმწარე სამშობლოს შესწირა.

საქართველოს აღორძინება. — აი აკაკის არსებობის, მისი სიცოცხლის მიზანი.

ეს დაუშრეტელი წყარო სიყვითისა და სიყვარულისა შეუბრალებელი იყო, სასტიკი, მკაცრი, როდესაც ვინმე მას ამ გზაზე წინ გადაეღობებოდა.

მისი სიყვარულით სავსე თვალები მრისხანების ისრებს აფრქვევდენ, მისი ლამაზი, ცქრიალა, კოპწია სიტყვა გახურებულ რკინად იქცეოდა, მისი ტკბილი ენა გესლისადა შხამის მახვილად გახდებოდა, მისი ხალისიანი ღიმილი საშინელ დაცინვად, როდესაც ის მტერს დაინახავდა; — ამ დროს აკაკიმ არ იცოდა შებრალება — ის მრისხანე ღმერთი იყო, რომელიც მიწასთან ასწორებდა ყველას, ვისაც კი ნიშანში ამოიღებდა.

მტერი კი მისთვის იყო ყველა, ვინც მისი სამშობლოს აღორძინებას რაიმე თვისებით ან მოქმედებით ხელს უშლიდა.

რუსთველის შემდეგ საქართველოს არა ჰყოლია მთელის თვისის არსებით, ბუნებით ისეთი სრული ოლიმპიელი, როგორიც აკაკია. ამავე დროს ოლიმპზე ცხოვრება მას ქირივითა სძულდა.

შუა-კაცი ვარ, უბრალო.

და ეს დიდებული ადამიანი მართლაც უბრალო, სადა, თავმდაბალი, ყველას ძმა და ამხანაგი იყო.

რატომ?

იმიტომ, რომ აკაკი სრული დემოკრატი იყო მარტო რწმენით კი არა, მთელი თავისი არსებით.

არ მივიმადლებ, არ მინდა მამაპაპური წყალობა... სამცონარეო დიდება და მათი ჩამომავლობა!

აკაკიმაც დემოკრატიის გზას მიმართა სწორეთ მაშინ, როდესაც ჩვენი მოწინავე წოდება მომქმედი ინტელიგენცია მონის

პოლიტიკითა სცდილობდა თვისი ეროვნული იდეალების განხორციელებას.

უდაბნოსა შინა ობლად გაისმოდა აკაკის ხმა:

ვინ ნახა თავისუფლება
ტანჯვით და მოთმინებითა?

მაგრამ მას სწამდა, მან იცოდა, რომ სიმართლე მისკენ იყო და არაფრისა არ ეშინოდა.

თავვანწირულად პირდაპირ
შევეჭიდები ქვეყანას!..

და ეს დიდებული ადამიანი მთელი თავისი სიცოცხლე იბრძოდა ღვთიურის ცეცხლით, ღვთიურის ნიჭითა და მადლიანის კალმით.

დადგა დრო—ჩვენ ვნახეთ, ჩვენ ხომ ძოწამე ვიყავით—აკაკის ძახილმა გამოაღვიძა, გამოათხიზლა მთელი ქართველი ერი...

ბევრი ჩვენი მსცოვანი მოღვაწე შედრკა ამ მოძრაობის წინაშე.

აკაკი სიხარულით, პირზე ღიმილითა და გულმხიარული მიეგება მას.

სხვანაირად ვერც მოიქცეოდა ეს ადამიანი, რომელიც მთელი თავისი სიცოცხლე თავისი საყვარელი ნესტანდარეჯანის—საქართველოს აღორძინებისთვის იბრძოდა. აკაკიმ სამშობლო მიიღო მიძინებული, მიღუნებული; ჩვენ დაგვიტოვა გამოფხიზლებული.

აკაკიმ სამშობლო მიიღო დაქსაქსული, დაქუცმაცებული; ჩვენ დაგვიტოვა შეკავშირებული, შედუღებული.

აკაკი მთელი თავისი სიცოცხლე ზრდიდა თავის გულში ქართველი ხალხის ეროვნულ ჯათვითნობიერებას და მან თვითონვე იხილა ნაყოფი თავისი ბრძოლისა და ტანჯვისა: ქართველი ერი აკაკის გარეშე მოაერთიანდა.

თავყანი ვსცეთ დიდებული ადამიანის წმინდა ნეშტს და მის წინაშე აღთქმა დავსდოთ, რომ იმის ეროვნულ იდეალებს საერთო ძალღონით ვემსახურებით.

ივ. გომართელი.

ზარი

აკაკის ხსოვნას

სრემლის ლეჩაქი თავს შემოველო
კავკასიონის გადავერცხლილ მთებს.
მოკვდა მგოსანი და მისი თვალი
ცრემლს აღარ ჰღვრის, ცრემლს არ
აწვეთებს...

მოკვდა მგოსანი... და მის ტატნობზე
მზემ მოიბურა ბრწყინვალე პირი.

— მამავ ძვირფასო! რისთვის დაგვტოვე—
შენ დაგქვითინებ, შენ ჩამოგტირი!..

გ. ლეონიძე.

აკაკი, მისი ცოლი და შვილი ალექსი.

სიჭყვა

ტფილისის ქართული გიმნაზიის წარმომადგენელის
ბ-ნის ალ. ბეს. ჭიჭინაძისა *)

ბრძელი და ძნელი ისტორიური გზა გამოიარა ჩვენმა ერმა. ამასობაში ურიცხვნი მტერნი გარს ეხვივნენ მას, რომ შეემუსრათ იგი და ხელთ ეგდოთ მშვენიერი, თვალთწარმტაცი საქართველო. ხანგრძლივს ბრძოლაში კლდედ იქცა იგი, ლომის ძალა მოიცა და ვინ იცის რამდენი გმირობა გამოიჩინა?

„ვინ დათვალოს ზღვაში ქვიშა და ან ტაში ვარსკვლავები? ვინ შეამკოს დიასკუდათ ქართველ გმირთა მხარ-მკვლავები? ვინ მოგვითხრას მათი საქმე, უთვალავი საგმირანი!“ (აკაკი).

ასე მოახწია მეცხრამეტე საუკუნის კარებამდის. მაგრამ განუწყვეტელს ბრძოლაში, როდესაც ერთზე ასი მოდიოდა და ათასი, ერი-ვაჟკაცი დაიღალა-დაიქანცა.

„ბეკრის ბრძოლით დადაღუფლს ეჭვგრება მოსვენება!

ეს „წესი არის და ბუნება“ო ამბობს ჩვენი აკაკი. დიად, ეჭვგრება მოსვენება, და ლომი-ვაჟკაცი წვება-იძინებს. ხანგრძლივია ეს ძილი და საშიში. ერს მაჯა მისუსტებია; ვეღარ სუნთქავს უწინდულად; მისი მკერდი ისე ღონივრად და დინჯად ვეღარ ღელავს. მყუდროებაა გარშემო სამარისებური და, დიდი ილიას თქმისა არ იყოს, „არსაიღამ ხმა, არსით ძახილი! მშობელი შობილს არას ეტყოდა, ზოგჯერ კი ტანჯვით ამოძახილი ქართველის ძილშია კვნესაჲსმოდა!“ აღარ ისმის ქართველთა საერთო კიჟინი მტრის

წინააღმდეგ: „კა მაგასო“. საქვეყნო საქმის გრძნობა აღარ ტრიალებს მათ გულში; პირადს სარგებლობას აღუმაღლებია ხმა და ყორანნი თავს დასჩხავიან საქართველოს. აღარაა „მამაპაპური მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური (ამბობს ილია), სახელისათვის ამაყი თრთოლა, მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა!“

მაგრამ ნუთუ ეს უკანასკნელი ამოსუნთქვაა გმირი საქართველოსი? ნუთუ უნდა გაჰქრეს მისი სახელი?.. არა, საქართველო ღვთისმშობლის წილხდომილია: ღმერთი არ გასწირავს ერსა, ქრისტეს ჯვარისთვის წამებულსა.

ამ დროს, როდესაც მიღეულად სცემდა გმირის გული და ყველას ეგონა მოჰკვდაო, საქართველოს ჰორიზონტზე ამოსტურდა ვარსკვლავთა გუნდი; მას მოეგლინენ მუშაკნი სამოციანის წლებისა. ამ გუნდში არიან დიდებულნი მკურნალნი და აღმზრდელნი და მათთან ერთად საღი მოაზრენი, ახალი გზის მკვლევარნი. ერთი მკურნალთაგანი მაჯას უშინჯავს ღრმად მიძინებულს ერს და ამბობს:

„არ მომკვდავს!.. მხოლოდ სძინავს და ისევე გაიღვიძებს!.. ვანტ შენატრის იმის სიკვდილს, უმაღ მასვე დაამიწებს!“

*) ეს სიტყვა უნდა წარმოეთქვათ თებერვლის 8-ს აკაკის დაკრძალვის დღეს, მაგრამ, როგორც სხვა ბეკრის, არც ამის წარმოთქმა მოხერხდა.

მკურნალი თავს დასტრიალებს სნეულს: არც დღით, არც ღამით, მოსვენება არ იცის იმ იმედით, რომ „არ მომკვდარა, მხოლოდ სძინავს და როდესაც გაიღვიძებს, მოიგონებს იმათ სახელს, ვინც დღეს იმას არ იგიწყებს!“

შენა ხარ, დაუვიწყარო აკაკი, ის მკურნალი! შენ გავგაცოცხლე, შენ გავგიღვიძე გულში იმედი და აკი, შენის თქმისა არ იყოს, არც დაივიწყეს ამავი! აჰა, მოსულან საქართველოს ყოველი კუთხიდან შენი თაყვანის მცემელნი და მუხლს იყრიან შენს წინაშე! შენი დიდი ღვაწლის მოწმენი არიან ჩვენი კავკასიონი მუხობელნიც და მოკეთენიც, რომელნიც დღეს ძმურად იზიარებენ ჩვენს მწუხარებას შენის გარდაცვალების გამო.

თვითონ მე, დიდებულო მკურნალო, საკუთარის თვალთ ვარ მნახველი შენის განუწყვეტლივ მზრუნველობისა ქართველის ერისათვის. მის განსაკურნებლად მარტო რეცეპტებს კი არ სწერდი, მარტო კაბინეტურს შრომას კი არ ეწეოდი: არა, იმ დროს, როდესაც შემოქმედებითი ნიჭი შენი ჰქმნიდა ხელის-ხელსაგომანებელ მარგალიტებს ქართულის პოეზიისას, რომელნიც უკვდავნი იქნებოდა ქართველთათვის, შენ ჩვენი სამშობლოს ხან ერთს კუთხეში გაჩნდებოდი ხოლმე, ხან მეორეში, ადგილობრივ ადევნებდი თვალს, იკვლევდი ჩვენს ზნეს, ჩვენს ნაკულღვეანებას და გზა და გზა გვკურნავდი სენისაგან. ვის არ ახსოვს შენი „ცხელ-ცხელი ამბები“ გაზეთს „დროებაში?“ რამდენი მწვავე ქეშმარიტება წარმოგიტყამს იქ, რამდენს ბოროტ ადამიანს მოჰხვედრია გულში შენი კალმის ისარი, სამსალაში ჩანაწები, და მით ვისუფთავებია ჩვენი გული უდიდესი გრძობის აღზრდისათვის, რომელსაც

ჰქვია გრძობა საზოგადოებრივობისა, გრძობა სამშობლოს სიყვარულისა, როდესაც შენ ამ დაუცხრომელი მუშაობის დროს გაჩნდებოდი ხოლმე საქართველოს რომელსამე კუთხეში, შენი მახვილი კალმის შიშით სუყველანი, რომელნიც ჩრჩილივით ჰხრავდენ ჩვენი საზოგადო საქმის საფუძვლებს, რომელნიც ღალატობდენ მოძმეთ და პირად ინტერესებს თაყვანსა სცემდენ,—ამისთანები აქა-იქ მიიმალებოდენ ხოლმე და სულგანაბუღნი იყვენ, ვით შინაური ფრინველნი, რომელთაც მალლიდგან შიშის ზარი დასცა ქორმა და განფანტა აქეთ-იქით. ახალგაზდანი, სპეტაკნი, ვინც ჯერ გაურყვენელი იყო წუთის სოფლისაგან, ვაჟნი და ქალნი; აღტაცებით მიგელოდენ და დიდს სიამოვნებას განიცდიდენ შენის ნახვით. „აკაკიმ ესა სთქვა, აკაკიმ ასე იმახვილა, აკაკიმ თავის ახალი თხზულება წაგვიკითხა“ და სხვა,—აი რას იმეორებდენ ხოლმე დიდხანს, როდესაც შენ მათ მოშორდებოდი და გადინაცვლებდი სხვაგან სხვა სნეულთა საკურნებლად.

ისინი, ვისაც ქვეყანა და ქვეყნის საქმე საშვალებად გაეხადა პირადის სარგებლობისათვის, დაუნდობელს გეძახოდენ და მართლაც მათთვის დაუნდობელი იყავი, შენ არ ზოგავდი მათ, პირდაპირ გულში ღმიზნებდი შენს მახვილ კალამს მისთვის, რომ ისინი შენს „სატროფს“ ბურუსს ახვევდენ გარშემო და „ჭინჭარში“ და ნარ-ეკალში ავლებდენ. ისიც მახსოვს, რომ ერთხელ გისაყვედურეს: „რას ნიშნავს, რომ აკაკი ხშირად იმ პირთა წრეებშიდაც არის ხოლმე, რომელნიც მის მოწონებულ გზას უფრთხიან და სულ სხვა აზრებს ემსახურებიანო?“ შენი პასუხი იყო: მკურნალის მოვალეობაა მტერსა

და მოყვარეს არ არჩევდეს, ყოველგან შედიოდეს და ყველას ჰკურნავდესო. ჭეშმარიტად ასეც იქცეოდი; არავის ერიდებოდი, ვერაფერი გაბრკოლებდა; აღმართი და დაღმართი, მშვენიერი წალკოტი, თუ ეკალნარი და ჭინჭარი—სულ ერთი იყო შენთვის, ყოველგან უნდა შეეშუქებია შენს მაღალ ნიჭს, ყოველგან უნდა აღმოეჩინა რამე ჩვენი სამშობლოს, ჩვენი ერის სასიკეთო, ან თუ რამ იყო მავნებელი მისთვის. ყოველგან ეძებდი და ჰკითხულობდი: „ჩემი სატრფო სად არი, ნისლი ჰბურავს, თუ დღე უღვას სადარი?“

„მისთვის დაფურქნ მფუსკენად, რამ მფუქებსა ვუვალია!
 გულის წვენი ამფვსწუწნა, სამეკურნად რამ ტკბილია,
 შევემზადო მით ჭვეკანას თაფლი, ზეცას—
 სანთელია,
 რამ იქ წმინდათ შეიწინდეს და ანათეს აქ ბნელია.
 ვინც მე იმ დრფს ხელს შემოშლის, ჭვეკნის
 მტკრიც ის არია
 და მისთვის მსჭეს მამართული გესდჳანი ისარია!“ (აკაკი)

ზნობრივი მკურნალობა შენი მრავალგვარი იყო; მას დიდი აღმზრდელიობითი მნიშვნელობა ჰქონდა. იგი შეეხო ყველა ჰასაკს ოთხი წლის ყრმიდგან დაწყებული ვიდრე ვაჟკაცებამდის. შენმა მრავალფეროვანმა კეკლუცმა ენამ ყველა მოჰზიბლა: დიდი და პატარა, აზნაური და გლეხი, შეილები და მშობლები, მოსწავლენი და მასწავლებლები. ყველა აატიკტიკა, ყველა ააღაბარაკა, ყველას გულს შეეხო და აღზარდა მასში ნაზი გრძნობა სამშობლოს სიყვარულისა. ყოველი წოდება ერისა, ყოველი დასი, ყოველი პროცესია გაიმსჭვალა გრძნობით, რომელიც მეტად

სუსტი იყო ჩვენში, როდესაც შენ და შენი გუნდი გამოხვედით ასპარეზზე. მაშინდელი საზოგადოება თუ დაცინვის ღიმილით უტკეროდა თქვენისთანა მშრომელებს და სიგიჟეთა სთვლიდა ქართული მწერლობისა და ქართული საქმეებისათვის სამსახურს, ამ ჟამად საზოგადოებაში და ხალხში სასტიკად ჰკიცხვენ ყველას, ვინც პირს არიდებს ქართველობას. მაშინ თუ თქვენ მიერ დაარსებული თბილისში ერთი გაზეთიც ძლივს არსებობდა, ახლა არა თუ ამ ჩვენს დედა-ქალაქში, სადაც უკვე რამდენიმე ქართული გაზეთი იბეჭდება, პროვინციებშიდაც კი გამოდის გაზეთები, რომელთაც ყოველდღიური შინაარსია ფიქრი და ზრუნვა ქართველთა ცხოვრების განვითარებისა და გაუმჯობესებისა. მაშინ თუ ქართველი დედებისაგან ხშირად გვესმოდა თავმომწონედ ნათქვამი გულის მომწყვლელი სიტყვები: „ჩემს ვაჟს, იმას კი ვენაცვალე, ისე უსწავლია რუსული, რომ ქართული სულ დავიწყებია და ვეღარ ლაპარაკობსო, ახლა მრავალსა ვხედავთ ქართველს დედას, რომელთაც აღუზრდიათ შეილები ქართულის გრძნობით, ქართული სიტყვიერების მოტრფიალენი და მოღვაწენი ქართულის საქმისათვის. მაშინ თუ არ არსებობდა ქართული სკოლა და არავინ ჰზრუნავდა ქართული ენის სწავლებისათვის, ახლა ბევრია ხალხში მასწავლებელი, რომელსაც საღვთო ვალად მიაჩნია ასწავლოს ყრმათა ქართული ენა და მასთანვე ქართული გრძნობა გაუღვიძოს გულში და აღუზარდოს. ვინც ამის წინააღმდეგი არის, მას სასტიკად ეპყრობიან და სასიროცხვო ბოძზე აკვრენ.

აი რა ღვაწლი მიგიძღვის შენ ჩვენი ერის წინაშე და ჭეშმარიტად გეკუთვნის

დიდებული ზნეობრივი მკურნალის და აღმზრდელის სახელი.

ჩვენო^მდილო აკაკი, მახსოვს შენი სიტყვები, რომლითაც შენ მიჰმართე ერთხელ ჩვენს სამშობლოს, „ცაფირუზ ხმელეთ ზურმუხტსა: „ნურც მკვდარს გამწირავ, ნურც ცოცხალს, ზე კალთა და მთფარეო, დედაშვილობამ ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმაბარეო“. აგისრულდა შენი გულის წადილი. ახლა მიმავალმა მთაწმინდას დიმ. თავდადებულთან და ჩვენს ძვირფას ილიასთან უკანასკნელად გადაავლე თვალი საქართველოს ყოველი კუთხიდან მოზღვავებულს ხალხს და იქ რო მიხვიდე დიდ ილიასთან, მიუტანე მას ჩვენი ამბავი, არ მომკვდარა, უკვე გაიღვიძა თქო და თუმცა იგი გულნაკლულად არის ჩვენზე მისი უმანკო სისხლის დანთხვევისათვის, მაგრამ დიდსულოვანია, გულს მოიბრუნებს ჩვენზე და კარგი ამბავის მიტანისათვის სიამოვნებით გადაგკოცნის. ინახულე აგრეთვე ჩვენი დიდებული წინაპარნიც—დიდი დავით,

უძველესი მხედართ მთავარი უკვდავ შოთა, სხივმეფენი თამარ, გმირი ირაკლი და სხვანი—„გუნდნი და გუნდნი ვაჟკაცნი, მამულის მფარველნი“. უთხარ მათ, ღვაწლი მამა-პაპათ არ გამქრალა თქო; მკლავით ძლიერნი ქართველნი, რომელნიც მუდამ იბრძოდნენ ქრისტეს სარწმუნოებისა და თავისუფლებისათვის, ახლა მსოფლიო ომში ჩაბმულან და ლომებრ იბრძვიან, რომ თავის სისხლით საუკეთესო მერმისი დაუმზადონ თავის სამშობლოსათქო.

მშვიდობით, დიდებულო მგოსანო! გეთხოვებით ქართული გიმნაზიის მოწაფენი და მასწავლებელნი. მოწაფეებმა დამაბარეს შენთან, შენს ანდერძს არ დავივიწყებთ, ხატად გვექნება გულში შენი „სატრფოს“ მომხიბლავი სახე, რომელსაც შენ მუდამ თავს ევლებოდი შენს სიცოცხლეშიო.

მშვიდობით!..

8 თებერვალი 1915 წ.
თბილისი.

ს კ ა კ ი ს

(წაჩმოთქმული ცხუდართან თებერვლის 5, გორას საღკურზე)

სულმნათო, ილიასთანა
გითხრიან აკალდამასა,
შეეტკბი ვითა ძმა ძმასა,
როგორც რომ შვილი მამასა!
მტირალი დედა ქართლისა
გიგალობთ სულთათანასა
და შვილებივით დავითიც
გეტყვისთ ზეციურ ნანასა
რა მოჰკლავს იმ ერს, რომელიც
ზრდის შვილებს თქვენისთანასა!..

სულმნათო, ქართლის ბედისა
გერგო ტარება კისრითა,
ბევრჯელ იკვნესე მის ვარმით,
როგორც დაჭრილმა ისრითა.
მის სიხარულით ჰხარობდი,
იწოდი ცეცხლით მისითა,
და ბოლოს სამარეშიაც
ჩახველ იმავე ფიქრითა!
და ღმერთი საქართველოსი
ჩემებრ პატარა კაცებსა
თქვენი უსაზღვრო ღვაწლითა!
ძალღონეს უსაკეცებსა!..

თ. რაზიკაშვილი.

აკაკის დაკრძალვის დღეს

„მისთვის მომცა ღმერთმა ეს
სიმათელისთვის გავიწირო,
ჩაგრულ მოძმეს მოვეხმარო
თუნდა ქვითაც დავიკირო;
მოძმის ვიფო შემწყე ჭირში
ვიხარო და გავახარო,
რაც კი ვნახო მასში ცუდი
გამოვსთქვა და არ დაგვარო.“
აკაკი.

ღღეს ვასამარებთ იმ დიდებულ ადამიანს და ზეცის მუშას, რომელმაც თავისი მაღალი დანიშნულების შესახებ ასეთი მაღლიანი სიტყვები წარმოსთქვა და აღნიშნა თავის დროშაზე... დღეს სამუდამოდ უნდა გამოვეთხოვოთ მას, ვინც ნაწილის განმავლობაში დღე და ღამე უმღეროდა ქართველ ერს ძმობა-ერთობისა და სიყვარულის დამყარების შესახებ!.. ვინც ნახევარ საუკუნეზე მეტი მედგრად ებრძოდა ბოროტებასა და უსამართლობას და პირად თავის მწუხარებას კი არ უწევდა ანგარიშებს და არაფრად სთვლიდა!.. ვინც ქართულ მწერლობას მესამოცე წლებიდან წინ გაუძივა, გარდაქმნა იგი, მუშაკთა რიცხვი გაამრავლა და ოჯახი სკოლას შეუკავშირა!—დიახ, დღეს უნდა გამოვეთხოვოთ საუკუნოდ ჩვენს ერთგულ ჭირისუფალს, ჩვენი მწერლობის მამათ-მთავარს და საყვარელ მხცოვან მგოსანს აკაკის!..

აწ ველარ ვიხილავთ იმის ღვთაებრივ სახეს, იმის გრძნობიერ და ნათელ თვალებს!.. აწ ველარ დავსტკბებით იმისი ტკბილი ბუღბუღის ენით!—მშვიდობით, საქართველოს ბუღბუღო და დიდო მასწავლებლო! მე არ შემძლია გამოვსთქვა შენი ქება-დიდება; რაც შენი იუბილეს დღესასწაულობისა და საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში მოგზაურობის დროს

გავიგონე, იმაზე უკეთესს მე ვერაფერს გეტყვი. ხოლო დღეს მეც ჩამოველ საქართველოს დედა ქალაქ თბილისში, რათა უკანასკნელად გადავაგლო თვალი შენს სპეტაკსა და სხივ-მოსილ ქალარას, და ამასთანავე გადმოგცე, რომ მთელ ქართველ ერთან ჩვენც ქუთაისის დაბალი პირველ-დაწყებითი სკოლების მასწავლებელნი საერო და სასულიერო უწყებისა მუხლ მოდრეკით თაყვანს ვცემთ შენს ცხედარს და სიტყვას გაძღვეთ, რომ ჩვენ მოსწავლეებს გაუღვივოთ გულში ნაანდერძევი შენ მიერ სიმათელის მსახურება და იდეალი, რომელსაც შენ თავგამოდებით ემსახურებოდი შენს სიცოცხლეში.

მშვიდობით, ძვირფასო მასწავლებლო! თუმცა შენ ხორციელად მოგვშორდი, მაგრამ შენი ღვთაებრივი სახე სამუდამოდ დარჩება ჩვენს გულში; ქართველი სახალხო მასწავლებელი, ვიდრე იარსებებს ქართველი ერი, ყოველ დღეს გახსენებს სკოლაში და ვერ დაივიწყებს შენს სულს!*)

ლადო ბზვანელი.

*) ეს სიტყვა უნდა წარმოეთქვა ავტორს, როგორც ქუთაისიდან ჩამოსულ წარმომადგენელს, მაგრამ რადგანაც კამიტეტის მიერ სიტყვების რიცხვი განსაზღვრული იყო, ამის გამო, როგორც სხვა მრავალი, არც ეს თქმულა.

აკაკის მამა თავადი როსტომ
წერეთელი.

აკაკის დედა ეკატერინე ივანე
აბაშიძის ასული.

აკაკი სტუდენტობის დროს და მისი საცოლო
ქ-ნი ბაზილევსკისა.

ს კ ა კ ი ს.

ჩვენ ბევრი ვართ, შენს კალთაში, შენის ჩანგით გამოზრდილნი,
ვით ყვავილნი მრავალფერნი, ჩვენს მამულში ტურფად შლილნი;
ჩვენ შენს ხსოვნას ნათელ-მზიურს მოკრძალებით გარს ვებვევით;
და შენს ლოცვას მარადიულს ვიმეორებთ სიმთა რხევით.

ჩვენ სიმება შენი ჩანგის დავირიგეთ თითო-თითოდ,—
გვსურს, მოძღვარო, შენი ღმერთი ჩვენცა ვაქოთ, ჩვენც ვადილოთ.
ჩვენ ავკინძავთ ჩვენს სიმღერებს, ყვავილებით დავამშვენებთ
და გვირგვინად შეკრულ ჭანგებს შენს საფლაგზე დავასვენებთ.

და თუ ჩვენი სიმთა ტალღა ათამაშდა ვით ჩანჩქერი,
თუ შეგქმენით ლოცვა წმინდა, ლოცვა შენი შესაფერი,—
შენ მიიღე ის ღაღადი, ანთებული ვით პატრუქი.
შენი შენვე დაგიბრუნდეს: მზეს უჩრდილოს—მთვარის შუქი.

უ კ ვ დ ა ვ ე ბ ა

(დიდებულ აკაკის ხსოვნას)

შინც ხალხისთვის არ დაშურა
თვისი ღონე, თვისი ძალა,
ვითა ფთილი მშობელ ერსა
შეეწირა, ენაცვალა;
ვინც უარყო საკუთრება,
გაუწოდა მოძმეთ ხელი
და გაიყო ჩაგრულთ ურვა,
გულის დარდი—ფიქრი მწველი;
ვინც ძრწოლაში მყოფ თვის ხალხსა
ბრძოლის ჰიმნებს უგალობდა,
შურსა, მტრობას, სიძულვილსა
კაცთა შორის მარად გამობდა,—

იმის სახელს ველარ ჩაჰკლავს
თვით ცხოვრების შავი ხანა:
აწმყო გლოვით მუხლს მოიყრის
იმის წმინდა ცხედართანა;
მომავალი უკვდავების
ძეგლს აუგებს მოკრძალებით
და ყოველ წლივ მის საფლავსა
მორთავს ცხოველ ყვავილებით;
მისი სიტყვა ყველასათვის
შეიქნება წმინდა მცნებად
და სახელი კი დარჩება
ხალხის გულში უკვდავებად.

ა. ფანცულაია.

აკაკი

8 თებერვალს ქართველი ერი სამუდამოდ გამოეთხოვა თავის საყვარელს, სასიქადულო შვილს აკაკის, მაგრამ ეს გამოთხოვება ისეთი ძლიერი იყო თავის შინაარსით, რომ იგი არასოდეს არ ამოიშლება ქართველი ერის ხსოვნიდან, მარად აღბეჭდილი იქნება მის მგრძნობიარე, მხურვალე გულში. ეს დღე იშვიათი ისტორიული დღეა. ჩვენი პატარა, მაგრამ სულით ძლიერი, საქართველოს თითქმის ყოველი ნაწილი, მთელი საქართველოს მკვიდრნი: კახელი, ქართლელი, იმერელი, გურული, სვანი, მეგრელი, აფხაზი; ყველა წოდებათა წარმომადგენელნი: თავადი, აზნაური, გლეხი, მუშა ერთსულოვანი, ერთგვარი გრძნობით შეკავშირებულან, გლოვობენ სათაყვანებელი მგოსნის დაკარგვას. მაგრამ ყველაზე უფრო ღისაღსანიშნავი ის არის, რომ ამ დღეს არა მარტო ქართველნი, არამედ კავკასიის ეროვნებათა თითქმის ყველანი ღებულობენ მხურვალე მონაწილეობას, თავიანთ წარმომადგენელთა სახით თანაგრძნობას უცხადებენ მეზობელ ერს—ქართველებს.

რითი დაიმსახურა აკაკიმ ასეთი ერთსულოვანი პატივისცემა და სიყვარული?

აკაკი იყო ნამდვილი მგოსანი, ნამდვილი მწერალი ამ სიტყვების ფართე მნიშვნელობით. დღიდან სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისა უკანასკნელ ცხოვრების წუთამდე მას არ გაუგდია ხელიდგან კალამი, სიკვდილამდე მხოლოდ ერთ პროფესიას ემსახურებოდა. იგი არ გაუტაცნია არც ჩინ-ორდენებს, არც საზოგადო დაწესებულებებში თბილს საპატიო ადგი-

ლების ძებნას. იგი დაშორებული იყო ამ დაწესებულებებში არსებულ წუმპეს. იგი, როგორც სიმართლის მოსამსახურე მარად მოსარჩლე გამოდის მხოლოდ სამართლისა და, როგორც „ბოროტების მტერი“ დამგმობი სიმრუდისა. „გამიქვავდეს მე ეს ენა, თუ რა ვისმე მივეფერო და გამიხმეს ეს მარჯვენა, თუ სიმრუდით სიმ ვაჟღერო“. ამ პრინციპით გამსჭვალული იგი არ ეკუთვნებოდა არა ერთს ჩვენში არსებულ და მომქმედ პოლიტიკურ პარტიას, ამიტომაც მისი სული არ იყო პარტიული, ჯგუფური ფანატიზმით გაჟღენთილი. ბავშვობაში გლეხის ღუბჭირ ცხოვრებას გაცნობილი, გლეხის შვილებთან სიყრმიდამვე აღზრდილი, გლეხის ცხოვრებასთან კარგად გაცნობილი აკაკი 60-იან წლების მოღვაწეთა რაზმში ეწერება. მაღალ კეთილშობილური გრძნობებით გატაცებული იგი მაშინდელ ჩვენ საუკეთესო მოღვაწეებთან დიდ ილიასთან, ნ. ნიკოლაძესთან, ს. მესხთან და სხვებთან ერთად გამოდის ბატონყმური წესწყობილების წინააღმდეგ, გლეხის განთავისუფლების მომხრედ და ჩაგრულთა მოსარჩლედ.

„მუშეო, თქვენი მარჯვენა
იკურთხეს ოფლით ნაზანი,
მიწას თქვენი ღაჯანი
და ლაჟვარდი ტა სხანი!
მიმხვდარი ანის ეკ თქვენი
შეუბდაღავი გონება,
რამ პირუტყვსავით ან შკენის
ქართველ კაცს სხვისი მონება“.

სამშობლოს ბედნიერებას: გლეხკაცობის განთავისუფლებას, მისი ცხოვრების

პირობების გაუმჯობესებას მგოსანი ხედავს მხოლოდ სწავლა-განათლებაში, შეგნებაში, ერის კულტურულად და ეკონომიურად აღორძინების საქმეში.

სამშობლო მგოსნის სათაყვანებელი ხატია. მას უყვარს სამშობლო არა ისე, როგორც ზოგიერთს ცრუ „პატრიოტებს“, არამედ ჭეშმარიტის გულით, ჭეშმარიტის გრძნობით. მას უნდა შეაერთოს ყველა და შეერთებული ძალით მიიღწევიდეს მიზანს.

„ჩემი ხატია სამშობლო,
სახატე—მთელი ქვეყანა
და რამ ვიწოდებ, ვდნებოდე
არ შემიძლია მეც განა?
ერთობა ჩვენთვის ტახტია,
მტრებისთვის სასწამებელია,
მტრებს ვაი დედა ვაძახებთ,
ოფელს დელა დელა“...

„ძმობა ერთობა, თავისუფლება“ მშრომელი ხალხის განთავისუფლება, აი რა იყო და არის აკაკის მთელ ნაწარმოებთა დედა აზრი. ისტორიული დრამები, „პატარა კახი“, „კუდურ ხანუმ“, „თამარ ციცი“, პიესები: „ხანის ვეზირი“, „სკაპენის ცულლუტობა“, „ბუტიაობა“, „ახალი გმირი“, „გაიძვერები“, „სცენები საპატიმროში“, პოემები: „ბაგრატ დიდი“, „სოლომონ მეფე“, „თორნიკე ერისთავი“, „ბაში აჩუკი“, მრავალი სა-

ლირიკო ლექსები, იგავ-არაკები, პოლემიკური ხასიათის წერილები, საკუთარი ჟურნალი „კრებული“ სხვა მრავალი— აი რა ეკუთვნის აკაკის კალამს, მის კალმის ნაშრომს.

ქართველმა ერმა არ დაივიწყა თავის საყვარელი მოღვაწის სამსახური, და თუ არც კაცი ვარგა, თუ ცოცხალი მკვდარსა ემგზავს, იყოს სოფელში და სოფელსკი არარა არგოს, „არც ერთი ვარგა თუ ცოცხალი, მკვდარს დაემგავსოს ჰყავდეს მოღვაწე და მისი ღვაწლი არ დაათასოს. დიახ აკაკის ღვაწლი არ დაივიწყა მშობელმა ერმა და არც დაივიწყებს არასოდეს.

მოზარდი თაობა ღრმად აღიბეჭდავს გულში მსცოვანი მგოსნის ნაანდერძევს, დრო გამოშვებით მიმართავს მის სურათს და წრფელის გულით აღიარებს:

„სულ-მნათა, მადლი შენს გამჩენს!
დიდება ერსა შენს მშობელს,
და ძეგლად სამარადისოდ
ნეტარ ხსენება ამ სოფელს!

—
შენ ნიშნად უგვდავებისა
ერს მოგუენილხარ განკებით,
ვით ცისარტყელა წარდგინის
უცნაურისა ჭანკებით“.

ვ. ოზჩელი.

აკაკის გარდაცვალების გამო

(მოგონება)

როცა სათქმელი იყო—ვსთქვი თავის დროზე და ჩემს მიერ თქვენდამი მოძღვნილ ლექსშიაც გამოვსთქვი: დადგება მალე იგი დრო, ქართველობა ძმურად შეკრბეს და ღირსად თაყვანი სცეს შენ და ილიას სახელს—მეთქი და, გინატრე: გეცოცხლოს—შვება თვით გეკრძნოს სულისა! და ეს აღსრულდა!!

თვით იუბილეზე—მოსალოც მოკლე სიტყვით ეს მოგახსენე: მეტად მიმაჩნის რაიმე სიტყვის წარმოთქმაც კი, თქვენს წინაშე ახლა-მეთქი.—

და აი, ახლა მით უმეტესს, როცა გიხილვე მეფური განსვენება შენი, ერის მიერ დიდებული—შენი შესაფერი გლოვა; ჩავსთვალე არა საჭიროდ კიდევლა რისამე წარმოთქმა ჩემგნით, დიად ცხედრის წინაშე. ეკლესიაში ვეამბორე კი შენს კუბოს, მუხლ მოდრეკილი, მწუხარე ფიქრთან ერთად; სადღესასწაულო, აღფრთოვანებულ გრძობით, რადგან თვით სიკვდილი შენი გარდაიქმნა დღესასწაულად!—რადგან თვით სიკვდილში ვხედავთ შენს უკვდავებას!!!

მაგონდება ჩემ მიერ ნახული სიზმარი, თქვენთან ნაამბობი; მის მოსმენაზე ღვთიური სახე შენი, რაღაც შუქ-მფინავ შარავანდელით შეიმოსა და მოღიმარმა დიდ ხანს გაჩუმებულმა მიცქირე.

„მრავალმა ხალხმა—ვით ქიანჭვლის გროვამ თითქო დაჰვარა ქვეყანა და მოისმა ჟრიამული, უცნაური ხმაურობა! შევირბინე ერთ ცარიელ ოთახში, რომელიც ანაზღად გაშუქდა ბრწყინვალე

შუქით! და,—ამას რას ვხედავ: ოთახის კერში, ოთხივე კუთხივე მოსჩანან, ჰაერში მდგომნი—დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე—მეფურის ტანისამოსით; ილია და აკაკი! ოთხივენი ნეტარის, კმაყოფილის ღიმილით მალლიდგან გადმომცქერაონ!

ვუცქერ გაოცებული—ჰაერში როგორა სდგანან?! თუ სურათებია მათი კედლებზე, სარკეც აქვეა სადმე, მასში მოსჩანან, მე კი ცოცხლებად მეჩვენენ! ვათვლიერებ კედლებს, არსადაა სურათი, არსად სარკე ავიხედავ და ისევ გადმოიყურებიან მხიარულნი ორი მეფე და ორი სახელოვანი მოღვაწე“.

აღბად, ბ-ნო აკაკი,—დავათაფე, მომავალი კარგს გვიქადის—მეთქი! პასუხათ, ღიმილით რამოდენჯერმე გაიმეორე: ჩინებულთა და რაღასაც კი უნდა ნიშნავდესო!“

მაგონდება ტკბილი საუბარი შენი, და დაუვიწყარია ჩემთვის ეს სიტყვაც, ნიკო ნიკოლაძის დას, ანხას, რომ უთხარით, დედა ჩემის გარდაცვალება როცა შეიტყუეთ და მინახულეთ დიდათ მეწუხებულმა: „რათ მინდა თავი ცოცხალი ამას ასე დამწუხრებულს ვხედავდე“-ო.—გრძობიერმა, ზემადღებულმა გულმა გათქმევიანათ ეს. დედა იყო ამისი და—ჩემი მეგობარი, მამა იყო და—მეგობარიო. ეს-ღა მოვისახარეო,—დაუმატეთ და—მომამართეთ: „რაღა გითხრა, კარგად იცი, ყოველთვის ვცდილობ შენთვის, მაგრამ... ვერა გავაწყე-რა... ეჰ, ნურათფერი გაგვი-

კვირდება..—მე კი, ჩემით ეს შემოძლიან: მინდა კიოსკის გამართვა საკუთრად ჩემი წიგნებისათვის და ამ ჩემ საქმეს შენ განდობ—თუ შენც ისურვებ გონორარიც კარგი გექნება და გაერთობი კიდევ. ამხანაგ დედის დაკარგვით ნუ მიეცემი მწუხარებასო“.

ბევრი რამ საგულისხმო გითქვამს ჩემთვის, რაიცა სამუდამოდ დაშთება ჩემს ხსოვნაში. ძვირფას განძად მაქვს და მექ-

ნება შენგან მოძღვნილი მშვენიერის ყლითა და შენი სურათით ეს წიგნიც, რომელზედაც წააწერეთ: „ქართველ ქალს—სახსოვრად ავტორისგან“.

განისვენე უკვდავო, ჩვენო საყვარელო აკაკო—სიამაყევე შენის გამოფხიზლებულის ერისა!!!

ნატ. გიგაური ვაბაყვ-ვაბაონელისა.

10 თებერ. 1915 წ.

თბილისი.

მწუხრის ჟამი

საუკუნოდ ჩაესვენა

მზე ცხოველყოფ სხივთა მსრბოლი;
მოსხლტა სხივი ობოლ ვარდსა,
მზის გულმკერდზედ ანათროლი!..

შეჭკრთა ვარდი... მწუხრის ჟამის
ცივმა სულთქმამ გადაჰკოცნა
და არყოფნის ბნელ წყვედიადმა
შთანთქა ყოფნის ტკბილი ოცვნა!..

გარნა სხივი, თბილი სხივი—
ვარდს სიცოცხლე რომ შთაჰბერა,
კვალად ღვივის ვარდის გულში,
ღვივის ყოფნის ტკბილი ჟღერა!—

და მზე თუმცა ჩაესვენა,
ვარდს ვერ მოჰფენს ახალ სხივებს,
მის ბაგეზედ ვერ აღაგზნებს
თვალ-მარგალიტ ნამის მძივებს;

მაგრამ განვილილ ყოფნის შუქი
ვარდს კვალად თავს დასცივლივებს
და მის გულში უკვდავების
დაუშრეტელ ცეცხლს აღვივებს!..

ილ. გოგია.

აკაკის ხსოვნას

„ცა-ფირუზ ხმელეთ ზურმუხტმა მხარემ
გულს მიისვენა მნათობი თვისი,—
„სულის ჩამდგმელმა“ თვით სულის ჩამ-
დგმელს
დღეს აუსრულა ნატვრა-ხალისი!..“

და აქვითინდა მწარედ „ჩონგური—
ეს საქართველო“—დაობლებული,—
„სული იცლება“ გლოვის ჰანგებში
ზედ წმინდა გრძნობას „ანება გული“.

„და შეერთებით, ხმა შეწყობილად“
მოსთქვამენ „სიმნი—ქართველთ შვილები“
და უკვდავების გვირგვინს უწნავენ
მას იღუმალად მომავლის ხმები!

ეს წმინდა ხმები, მისგნივ შობილნი,
მასვე ჰმოსავენ შარავანდელით...
და მომავალსაც აფრთოვანებენ
ახალ ცხოვრების ახალ იმედით!..

ილ. გოგია.

აკაკის ხსენებას

(უკანასკნელი საღამო)

ამ უკანასკნელ წლებში ბედმა გვიმუხთლა...

სამშობლო ცას მოსწყდა კიდევ ერთი მოკიაფე, გზის მაჩვენებელი ვარსკვლავი... სამუდამოდ განისვენა იმ ადამიანმა, რომელიც 57 წლის განმავლობაში „ვარდსა და ეკალზე“ თანაბრად მღეროდა, მშობელ ერს ლამპარივით გზას უნათებდა და ცხრაკლიტულში დამწყვდევულ „ნესტანდარეჯანის“ განთავისუფლებისკენ მოუხმობდა... მოკვდა ის, ვისი ლექსები ღრმად სწვდებოდა ხალხის გულს... და მალალ გრძნობებს უღვიძებდა, ატკბობდა.

აღარა გვყავს ჩვენი დიდი მოჭირახულე აკაკი...

გარდაიცვალა უდიდესი მასწავლებელი, ქართული ენის ქურუმი, სამშობლოს მუღმივი დარაჯი, უანგარო მოღვაწე...

განისვენა მაშვრალთა და ტვირთ-მიძეთა გულის მესაიდუმლემ, მეჩონგურემ...

აღარ არის მალალ იდეალებით გამსჭვალული და სამშობლოსთვის მხნე მებრძოლი ადამიანი... უღმობელმა სიკვდილმა სამუდამოდ გააგდებინა მას კალამი, რომლის წვერს ჯერ კიდევ არ შემრობია შავი მელანი... მას არ დასცალდა განახლებული საქართველო ენახა და მით სიტკბოება ეგრძნო მოხუცს.

ვინ იცის რამდენი ფიქრები თან წაიღო? ვინ იცის რამდენი, ჯერ ჩვენთვის უცხო აზრები მიგყვება ცივ-სამარეში, ჩვენო სასიქადულო მგოსანო?

მინდა მეც რამე გითხრა, საქართველოს სიამაყევ, მინდა გამოვხატო ურვა და ვი-

ში, შენი სიკვდილით გამოწვეული და ცრემლთა გუბე დავაყენო, მაგრამ რა გითხრა მე ახალგაზღამ, იმ ახალგაზღამ, რომელიც შენს ლექსებზე აღვიზარდე? და განა შეიძლება მეტის თქმა, რაც შენ ჯერ მთლად არ გაცივებულ ცხედრის წინაშე ითქვა ქართველთა მიერ... და განა ცხარე ცრემლებს არ ღვრის მთელი მშობელი მხარე? დიახ! მშობელი მხარე მოსთქვამს და სტირის დიდებული მოამაგის დაკარგვის გამო... მთელი მიდამო, არე-მარე, ტყე-ღრე ძაძით შემოსილა და მწარედ იცრემლება... მე კი რალა უნდა გითხრა, ერთ მივარდნილ სოფელში მცხოვრებმა, ისეთ სოფელში, სადაც შენი სიკვდილის ღრმად დამამწუხრებელი და საზარელი ამბავი ერთი კვირის შემდეგ გავიგე! მანდ მყოფი ცხარე ცრემლებით შევამკობდი შენს მარად მომღიმარ სახეს და შენს გარინდულ ცხედარს თაყვანს ვცემდი იმ სიყვარულით, რომლითაც შენ გიყვარდა კეკელუცი სამშობლო... გეტყოდი ავრეთვე არასოდეს არ აღმოიფხვრება ჩემი გულიდან სიტყვები: „თქვენ ქართველებს რუსებთან და სხვა ეროვნებასთან სიყვარულის, ძმობისა და თანასწორობის გრძნობა უნდა გაერთებდესთო“. ეს გვითხარი ხონის საოლტატო სემინარიის მოწაფეებს ამა ორი წლის წინად.

თუმცა შენი სხეული მკვდარია, დიდებულიო მგოსანო, მაგრამ შენი ანდერძი უკვდავია. განა შეიძლება მოკვდეს ისეთი ადამიანი, რომელმაც თავის თავი განასახიერა მთელი ერის შემოქმედება?... არა

შენ არ მომკვდარხარ... შენ მუდამ იცოცხლებ ქართველ ერის გულში, სანამ უკანასკნელი არ აღიგვება დედამიწის ზურგიდან... აწკი მშვიდობით, კეთილო აღამიანო, მშვიდობით დიდებულო მასწავლებლო, ჩვენი პოეზიის შუქურ ვარსკვლავო... ნაზად მიგიკრას მშობელმა მიწამ დიდებულ ილიას გვერდით თვისი

პირმშო შვილი. ტკბილად განიხვენე მეგობრებ შორის იმ იმედით, რომ საქართველო განახლდება და შენი მოძმენი ჩავძახებენ საფლავში: შენი სურვილი აღსრულდა „მიჯაჭვული ამირანი განთავისუფლდა და საქართველო აღსდგა მკვედრეთითო“.

აკაკი სიგუა.

ნუ ვსტირით

აღსრულდა ბუნების კანონი, მოკვდა აკაკი... უკი არ მომკვდარა, მიიცვალა, სახე გამოიცვალა... მანვე მიგვრჩა და სტირის საქართველო, მოსთქვამს. შეჩერდა ტკბილ-ხმოვანი ჟღერა ჩანგურისა, რომელზედაც აკაკი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ამღერებდა, მოსთქვამდა, გოდებდა, იმედობდა და იმედით ჩაიკრა გულში მგოსანი ეხლა წმინდათა-წმინდა მთამ, მთა წმინდამ... უკი არ გვმართებს ტირილი, აკაკისთანები არ კვდებიან ისთე როგორც არ მოკვდა შოთა, რომლის ავთანდილი დღესაც გოდებს და დაეძებს თავის ნესტარ-დარეჯანს. აკაკის ჩონგური ხომ საქართველოა და მისი სიმები ჩვენ... აკაკიმ თავისი ცრემლები ხომ თავის სერის ნაღველში ღვსა და ის იხმარა მელნათ. აკაკის ერის გული ხომ დღესაც დასერილია, დანადგლიანებული... აკაკის ამირანი დღეს მიჯაჭვულია... აკაკი ხომ იმ იმედით მიიცვალა, რომ

მიჯაჭვული ამირანი თავს აიშვებს, განთავისუფლდება, სიმწუხარე სიხარულათ შეეცვლება... მაშ ნუ ვსტირით, ტირილი არას გვარგებს, აკაკის იმედს მივსდიოთ, აკაკის გზა განვავრძობთ, ეკლიანი გზა, მიჯაჭვული ამირანისაკენ, თორემ ამალღებულნი აკაკი მეორეთ მოსვლის დროს სასტიკად დაგვსჯის... უმეტესად, ჩვენ, ჩვენ დავისჯებით, მოსწავლეობო, რადგანაც აკაკის მომავლისაკენ, იმედისაკენ ჩვენ უნდა მიუთითოთ მომავალ თაობას, რომლის აღზრდა ჩვენ წილად გვხვდა. თუ მომავალი თაობა კარგად ვერ აღვზარდეთ, თუ ვერ ვაჩვენეთ მას სწორი სავალი გზა კავკასიის ქედისაკენ აკაკის ამირანის ასაშვებათ, გასათავისუფლებლად, ჩვენც აკაკის ჰაჯიუსუბივით სიკვდილი მოგველის, ჩვენი ჯილდოც ცხელი ტყვია იქნება საფეთქელში. მაშ ნუ ვსტირით, წინ ამირანის ასაშვებათ!..

გრ. საქარქიქედელი.

ქ. კავკაზი.

მოგონება

(აკაკის ხსენებას)

ჩერ ცხრა წლისა თუ ვიქნებოდი, როცა სოფლის ერთკლასიან სკოლაში დავიწყე სწავლა. თუმცა ბევრი ჩემი ამხანაგები ჩემზედ უფროსები იყვნენ და ამიტომ ხშირად მიმორჩილებდნენ და მაჯავრებდნენ ხოლმე, მაგრამ მაგივრად მე მათ სწავლაში ვსჯობნდი, რადგან ჯერ კიდევ სკოლაში შესვლამდე დედაჩემმა მასწავლა სამშობლო ენაზედ წერა-კითხვა, ცოტა ანგარიში და აგრეთვე რამოდენიმე ლოცვა. მასთან არც ბუნებისაგან ვიყავი დაჩაგრული. ამით აიხსნება ის, რომ მალე მასწავლებლის განსაკუთრებული ყურადღება დავიმსახურე და მან თავის პატარა თანაშემწედ დამნიშნა. ამ გარემოებამ კიდევ უფრო გამათამამა და დამაახლოვა მასწავლებელთან. ამიტომ მას ხშირად მივმართავდი ხოლმე სხვა და სხვა კითხვებით, რაზედაც ისიც მზად იყო პასუხი მოეცა.

ერთხელ ერთს ჩემს ამხანაგს სასწავლო წიგნებთან ერთად ხელში დავუწახე ერთი პატარა წიგნი. მე ამ წიგნმა ძლიერ დამაინტერესა, მაშინვე მივედი ამხანაგთან და წიგნი ვსთხოვე. იმანაც შემისრულა ჩემი თხოვნა. წიგნზედ უცბად ამოვიკითხე შემდეგი სიტყვები:

„აკაკი“, „ბაში-აჩუკი“. პირველი სიტყვა, მივხვდი, რომ სახელია, ხოლო რას ნიშნავდა „ბაში-აჩუკი“, ეს კი არ მესმოდა. გადავშალე წიგნი და კითხვა დავიწყე. მოთხრობა ძლიერ მომეწონა, მაგრამ სამი გვერდის წაკითხვა ძლივს მოვასწარი, რომ გაკვეთილისთვის დარე-

კეს. მეც მაშინვე დავხურე წიგნი და მივედი მასწავლებელთან, რომელიც სარბენზედ იყო ვადმომდგარი და თვალყურს ადევნებდა მოსწავლეებს, რომ კლასში წესიერად შესულიყვნენ და ფეხებით ტალახი არ შეეტანათ.

— ბატონო მასწავლებელო, „ბაში-აჩუკი“ რას ნიშნავს? ვკითხე მე.

— ევ სიტყვა სად გაიგონეო, მკითხა მასწავლებელმა.

მე პასუხის ნაცვლად წიგნი ვუჩვენე. მან გამომართვა წიგნი, ცოტა დაფიქრდა და შემდეგ მომცა პასუხი კითხვაზედ.

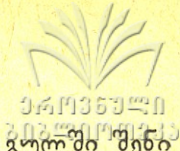
— აკაკი ვინ არის? ვკითხე მასწავლებელს.

— აკაკი ჩვენი გამოჩენილი მგოსანია, მიპასუხა მან,—მას ბევრი შესანიშნავი ნაწერები აქვს.

ამ სიტყვებმა კიდევ უფრო დამაინტერესა. მე წინადაც გაგონილი მქონდა, რომ აკაკი პოეტიაო. მაგრამ მგოსანი თუ სხვა ადამიანებთან ერთად დედამიწაზედ იცხოვრებდა, ეს მე მაშინ წარმოდგენილი არ მქონდა. მე მეგონა, რომ მგოსნები ცხოვრობენ ჩვენთვის უხილავ სამეფოში, საიდგანაც ისანი აწვდიან ხალხს თავის უკვდავ ნაწარმოებებს. ამიტომ მე ძლიერ გამიკვირდა, როცა მასწავლებელმა სთქვა, რომ ჩვენი დიდებული მგოსნის სამშობლო დაბა საჩხერეაო.

მას შემდეგ განვლო თექვსმეტმა წელმა, და ამ დროს განმავლობაში მეც მასწავლებელი შევიქენი.

შარშან ბედნიერი შემთხვევა მომე-

ცა საჩხერეში ჩვენი შეუდარებელი მგოს-
ნის სახლ-კარი ვინახულე, სადაც რამო-
დენიმე საათი დაყავი და უსაზღვრო სია-
მოვნება განვიცადე.

საუკუნოდ დარჩება ერის გულში შენი
ხსენება ჩვენო დიდებულო მგოსანო-მას-
წავლებელო!

ანტონ ბეკიაშვილი.

აკაკის ანდერძის შინაარსი

აკაკის ანდერძი შესრულებულია ქუ-
თაისის ნოტარიუს დავით აბდუშელი-
შვილთან 7 ნოემბერს 1912 წ., რეეს-
ტრით № 6509 და შეიცავს შემდეგს:

„მე, თავადმა აკაკი როსტომის-ძე წე-
რეთელმა, რომელიც ვიწყოფები საღ-
ჭკაუზე და მტკიცე გონებაზე, საჭი-
როდ დავინახე ჩემის სიკვდილის შემ-
დეგ ასეთი საანდერძო განკარგულება
მოვახდინო:

„ყველა ჩემს კეთილშენადენ უძრავ
ქონებას, რომელიც კი დარჩება ჩემ
სიკვდილის შემდეგ, რასაც უნდა შეი-
ცავდეს ის და სადაც უნდა მდებარე-
ობდეს, ვუანდერძებ ჩემს ცოლს ნა-
ტალია, პეტრე ბაზილევსკის ასულს,
წერეთლისას, და შვილს ჩემსას თავად
ალექსი წერეთელს, რათა მათ სიცო-
ცხლეში იუფლონ და ისარგებლონ ამ
ქონებით. ამ ქონებიდან სამოსახლო
ადგილს შენობებით, მათ შორის კა-
რის ეკლესიით სოფელ სხვიტორში
შორაპნის მაზრაში ვუანდერძებ სრულ
საკუთრებაში ქართველთა შორის წ.-კ.
გამაგრცვლებელ საზოგადოებას, რათა
იქ გახსნას ჩემ სახელობაზე საქალებო
სასწავლებელი;

„ვენახსა კი და დანარჩენ ჩემ უძრავ
ქონებას, სრულ საკუთრებაში ვუტო-
ვებ ქართულ ეთნოგრაფიულ საზოგა-

დობას, რათა მან შეჰკრიბოს და გა-
მოსცეს ქართული ზღაპრება, ლექსე-
ბი და საზოგადოდ ზეპირი თქმულებანი.

„ჩემ ნაწარმოებთა გამოცემის უფ-
ლება უნდა გადავიდეს დასახელებულ
ეთნოგრაფიულ საზოგადოების ხელში
აღნიშნულ მიზნისათვის.

„დანარჩენ მოძრავ ქონებას ვუან-
დერძებ სრულ საკუთრებაში ზემოდ
დასახელებულ ჩემს ცოლსა და შვილს.

„რადგანაც ზემოდ აღნიშნულ სა-
მოსახლო ადგილთან დაკავშირებულია
ჩემი გულისათვის ძლიერ ძვირფასი
მოგონებანი, ამიტომ ვითხოვ, რომ
როდესაც ღმერთი ისურვებს ჩემს მიხ-
მობას, მიმაბარონ მიწას ჩემი სამოსახ-
ლოს კარის ეკლესიის გვერდით სო-
ფელ სხვიტორში, ვითხოვ დამკრძალონ
უზემოდ და უგვირგვინებოდ. თუ ვი-
ნიცობაა ვინმე მოისურვებს ჩემს ხსოვ-
ნას პატივი სცეს გვირგვინით, მე
ვითხოვ მას გვირგვინის საფასური შე-
იტანოს ხსენებულ ეთნოგრაფიულ სა-
ზოგადოებაში ზემოდ აღნიშნულ მიზ-
ნისათვის. ამ ანდერძში გამოთქმულ
ჩემი ნების აღმასრულებლად მე ვნიშ-
ნავ თავად გრიგოლ ნიკოლოზის ძეს
დიასამიძეს, სერგი ლუკას ძეს ბახტა-
ძეს, კონსტანტინე იოსების ძეს აბდუ-
შელიშვილს და ექიმ ივანე სპირიდო-
ნის ძეს ელიაშვილს.

გ ლ ლ მ ა

სოდვა არ არის, ეგ ენა
დადუმდეს საუკუნელა?
ფიქრი შესწყვიტოს მაგ ტვინმა,
ხელები ეწყოს ღუნელა?
ცრემლი თვალეში მაწვება...
ლამის გადმომსკდეს წყაროდა!
ვიღა სთქვას ტკბილი ლექსები,
რომ ისევ ვაგვიხაროთა?
მგოსანო, მოსხივცისკარე!
ცელქ ჩიტივით რო გალობდი,
ოცნების სამფლობელოში
ლაღად რო დასრიალობდი;
ბუნებას რო შეუერთდი
შენი ციური არსებით,

სამშობლოს ავი და კარგი
რო გამოხატე სავსებით;
ამას გთხოვ: ნუ მიგვატოვებ,
სულ თავზე დაგეტრიალებდე,
ჩვენს ყოველ ფეხის გადადგმას
ისევე უთვალთვალელებდე!
შენი აჩრდილი გვერდთ გვახლდეს,
შენს აღთქმას მოგვავაგონებდეს,
ავზე სინიდის გვიმხელდეს,
კარგს ქებით მოგვიწონებდეს,
რომ კვლავ იმედით აივსოს
შენი სამშობლო მამული,
აქამდის შენი შემეყურე,
დღეს შენგან დაობლებული!

ს. აბულაძე.

მეყვარს მე დილა, მისი ციმციმი,
ტრფობის ძახილი განთიადისა,
პირველი სხივი—ცით მოწყვეტილი,
პირველი კოცნა დილის ვარდისა!..

...და როს გიხილე, ვით ეს ყვავილი,—
ვით იგი სხივი ვარდზე ფრქვეული—
შენთვის აფეთქდა სიმი გულისა—
შენთვის გავშალე ტრფობის რვეული!..

შვების ცრემლს ვღვრიდი... შენით ვხარობდი,
დღეს კი, ოჰ, რატომ?.. მარტოდ და ვრჩები!..
ნუ თუ არ გახსოვს ჩემი ვედრება,
ჩემი ლოცვა და წრფელი სიტყვები?..

გელა.

ასტახანნი.

სისოუსლის სილაგაზა

მიყვარს, როცა ღრუბლის ქულას
სხივი ფერავს ლაყვარდს ცაზე,
როცა სიოს სურნელება
დაღივლივებს ყვავილთ ტბაზე...

* * *

როცა ნიხლი გაპენტილი
ცრემლად დნება მწვანე მთაზე,
სულს იმედით აცისკროვნებს
ეს სიცოცხლის სილაგაზე!..

კიკნა-ფშაველა.

მეგობარს

ოდეს მარტო ვარ მწუხარე, არვინა მყავს მე მეგობრად,
მწარე სევდა გულს მიტანჯავს, თვალეზზე მდის ცრემლი ღვარად,
ოდეს ჩემი მოთქმა კვნესა არავის არ ეყურება,
შავ-ბედში მყოფს არ მშორდება ნადველი და მწუხარება.

ოდეს ჩემსა მწარე ფიქრებს არავინ არ იზიარებს,
არვინ ჰკურნავს ალერსითა ჩემი გულის წყლულს, იარებს;
ოდეს სატრფოც ნუგეშის წილ მდალატობს და მასმევს ნადველს,
გულს მიდაგავს კაეშანი, არვინ მაძლევს ძმურად მე ხელს.

ოდეს მშობელს აღარ ესმის თვის შობილის კვნესა მწარე
და მით გულსა უმრავლდება ვაება და სიმწუხარე,
ოდეს ვწყევლი ჩემს შობის წამს და ვემდური მწარ ცხოვრებას,
სიკვდილს ვუხმობ რომ მოვიდეს, ბოლო მისცეს ჩემს წამებას.

მეგობარო, გულის სწორო, სად ხარ ამ დროს, რომელ მხარეს?
მწარე მოთქმას რად არ უსმენ შენს მეგობარს მგლოვიარეს?
რად არ მაძლევ თანაგრძნობით ობლად შენნილს ძმურად ხელსა?
ბოლოს რისთვის არ მოუღებ გულის მდაგველს ჩემს ნადველსა?

ა. გაფრინდაშვილი.

სულ გარდაკმენი

3ით დიანა გავფრინდები,
გადავივლი ამა მხარეს,
შავ ღრუბლებსა ავცილდები,
მოვეხვევი ყელში მთვარეს.

იქ მძლავრ ქარად გადვიქცევი,
მიმოვფანტავ რისხვით ღრუბლებს;
ნელ სიოთი გავადვიძებ
ბნელში ჩამკვდარ ობოლ სხივებს...

სხივ-ნათელით დატვირთული
მივაშურებ მშობელ მხარეს;
გულს გადავუხსნი, გადავკოცნი
ტრემლ მორეულს, მგლოვიარეს...

აქ კი ნამათ გადვიქცევი,
ვეპკურები მზისა ყვავილს,
სიცოცხლისა ხმებად შევსცვლი
შავბედითი ყორნის ჩხავილს...

შემდეგ მერცხლად გადვიქცევი,
ჭიკჭიკითა ვუსტვენ არეს,
გაზაფხულსა მივულოცავ
მოკაშკაშე მზეს და მთვარეს...

სულ გარდაკმენი ამ ქვეყანას,
ძველის ნაცვლად შევქმენი ახალს,
ოქროს სხივებს მიმოვაბნევ
ქვეყანაზე, ურიცხვს, მრავალს...

ლ. ძიძიგური.

ის კი იცინოდა... იცინოდა მჭკნარი სიცილით...

ღიდი ხანია რაც აღარ მენახნა ის,
რომელიც ბრწყინვალე იყო, როგორც
უკვდავი სილამაზის დია-ღმერთის აფრო-
დიტას სიზმარი.

და აი დღეს შევხვდი უცაბედად.
მეგონა კვალინდებურად გორგოზად
გადმომხედავდა და უწყალოდ დამისერავ-
და ძლივს პირ-შედულებულს წყლულებს,
მაგრამ... ეჰ, ნეტავი ისევ კუშტად შემ-
ხვედროდა... ნეტავი რისხვის ცეცხლი
წაეკიდებინა და ნავლად ექცია ჩემი გუ-
ლი, მთელი ჩემი არსება, ოღონდ არ
დამენახნა მისი ცრიატი, დამჭკნარი სი-
ცილი.

იგი მიცინოდა... დიახ, იგი მიცინო-
და, მაგრამ სადღა იყო ის გიჟმაჟი, უდარ-
დელი კისკისი წინეთ რომ ჰკრთოდნენ
ხოლომე მისს ბაგეზე... სადღა იყო ის ჟუ-
ჟუნი თვალებისა, რომელნიც მესვეტეთაც

კი წააცდენდნენ ქვეყნიურ სიტკბოს საგე-
მებლად, ხორციელ მშვენების სათაყვანებ-
ლად...

იქვე... იქვე იყვნენ ის თვალები, მაგ-
რამ ძველებურად ეშხით კი აღარ ჟუკჟუ-
კებდნენ—არამედ ჩაცვიფნილიყვნენ გუგე-
ების სიღრმეში და იქიდან იყურებოდნენ
ცივი, უსასოო მეტყველებით...

უყურებდი მას და ვცდილობდი მენუ-
გეშებინა თავი, რომ ეს ის კი არ არის—
აფროდიტის მზიური სიზმარივით რომ
ბრწყინავდა... არა! ეს მიცვალებულის
სულია და მწარე სიცილით დაჰყურებს
თვისს გაციებულს სხეულს, რომელიც
ერთხელ სალოცავ კულტად მიაჩნდათ და
ახლა კი იშლება, ისპობა ციციქნა ჭიათა
ლაშქარისაგან...

ასე ვნუგეშობდი მე—ის კი იცინოდა...
იცინოდა მჭკნარი სიცილით და დაქეშმა-

რიტებით მარწმუნებდა, რომ ის სწორედ აჩრდილია იმ ადამიანისა, რომელიც აფროდიტის სიზმარს შევადარე, სულია იმ ადამიანისა, რომელიც ერთხელ კის ლაჟვარდის ქალწულებრივ სიწმინდეს ემეტოქებოდა და დღეს იცინის, იცინის მწარე სიცილით იმიტომ, რომ მისს არსება-

ში ჭაღარა დრომ უკვე დაიწყო რღვევა სიცოცხლისა და შორს აღარ არის ის წუთი, როცა მას მთლად მოჰკვეთს—მოსთლის უღომობლად და მისს უძრავ ნემსს სამარეს შესძღვნის ჭია-ლუათა გასასუქებლად...

დ. თურდოსპირელი.

სურათი

შისა არის ესე შუქი თუ მთვარისა? სადღესასწაულოდ თითქო გაბრწყინებულა! უფრო იმ ადგილს ანათებს, სადაც ხალხი სდგას, სით მოისმის ჩვენის მოძმეთ ხმა ყრიამულსა! ეს რაღაა?—საუცხოვო დანანახავი: ქალი ნარნარი, ბროლის ხელით წინ გამოწვდილი, ნელ-ნელა სამარიდან წამოიწია, დიდი ხნიდან აკლდამაში დაკრძალულია! სილამაზით, სინარნარით შუქს მიმოაფენს მეფურ სამოს-სამკაულით მიმოელვარებს. ნეტარასა ღიმილითა თვალს მიმოავლებს თვის გარშემო—ქართველერსა—შემოკრებილებს.

მეფე ქალი კვლავ მდუმარებს, მხოლოდ ღიმილით, ვითა შვილებს უაღერსებს, სალამსა უძღვნის—აღტაცებას მხოლოდ სახით გამომეტყველებს!

ზეციდამა ისმა ამ დროს მომხიბლავი ხმა: „მეფე თამარი საღათას ძილით შეპყრობილი, ვინც მკვდრათ ჩასთვალა—დაინახეთ რა შემცდარია!!.“

თამარ ნაზი, მეფის გვირგვინით შემკობილი, ზე აღიმართა, საამო ხმით გამომეტყველი:

ქართველთა ტომნო, ძველნო ქართველნოც—მაჰმადის სჯულზე უნებლიედ მონათლულეზო, საერთოთა აქ შეკრებილხართ!?

—ჰო, მეფეო, რომ შენთვისა ქვესკნელშიაც გვეუწყებინა: „მამაცი ბრძოლა ქართველმა კვლავაც იჩინა—ძმობის ერთობის და სამშობლოს დასაცავადა!—და იქნება საქართველო მარად ქებული—შენ სახელთან ერთად მარად—სადიდებელი!“

ამ დროს ისევ გამოისმა ხმა ზეციური, ოქროს სვეტად ჩამოეშვა ციდან სხივები: „მოუვლინე ზეცავ, ამ ერს ხანა ოქროსი, —რომ საქართველო—შვენებით მსგავსი წალკოტის, ახალის ძალით მოსილი კვლავ აყვავილდეს!!!“

შესწყდა ესე ხმა და სურათიც მიმოიფანტა. იყო ჩვენება თუ ოცნება—ეს აღარ ვიცი; დამრჩა კი გულში საიმედო, თითქო ჩურჩული: მოვლენა ესე იყო კარგის მომასწავლები: ამ სურათის ხილვაც ცხადლივ იმის მთქმელია: აღსდგა თამარი—მაშ, აღსდგება მისი ერი“.

ნატ. გიგაური-გაბაევი-გაბაონელისა.

ცხოვრების პირველ საფეხურზე

(ფსიხოლოგიური კტოუდი)

I

ნესტორ ობოლადე და მისი მეუღლე ტასო თუმცა სრულებით ახალგაზდანი, მაგრამ ცხოვრებაში კარგა შეგნებულნი და გამოცდილნი იყვნენ, როდესაც მათ თამრო ეყოლათ.

ახლად დაბადებულმა პირველმა ასულმა ისეც ერთმანეთის სიყვარულით და პატივისცემით გატაცებულნი უფრო და უფრო შეაკავშირა, მათი სული და გული ერთმანეთს ჩააკონა. მათ თავიანთ სიცოცხლის საგნად მარტო პატარა თამროლა დაესახნათ; მას შეჰყურებდნენ, დასტრიალებდნენ, თავს ევლებოდნენ.

თამრომ პატარაობით თავის ჩხავილტირილით ბევრჯელ მოაბეზრა თავი დედმამას, მაგრამ არც დედის და არც მამის პირიდან ერთხელაც ან დაძრულა: დაჩუმდი ან დაიძინე, თორემ აგერ ბუა, ტურა, მგელი, გლახა მოდისო.

თამროს მშობლებმა ძალიან კარგად იცოდნენ, რომ ამ სახელების გაგონება ჰკვა-გონება აღებულ ბაღს შიშის-ხარსა სცემს, აბლაბუდაში გაბმულ ბუზივით, სხვა დასხვა შავ-ბნელ ფიქრების ქსელში აბამს, დღე შემზარავ სურათებს უშლის, ღამე სიზრმებათ ეჩვენება მის ნორჩ გონებას. თამროც გათამამებულ-განებივრებული, მშობლების თვალში დღითი იზრდებოდა და არა წლითა. სამი-ოთხ წლის თამროს გიშერივით შავი თმა კულულად დაეყარა მხრებზე, შავი კუმეტი თვალები, შავი გადაჭიმული წარბები, მძივივით ას-

ხმული მოელვარე კბილები, შავგვრემანი, სიწითლით შეზავებული, უფრო კი ხორბლის ფერი ნაზი სახე და აყრილი ტანი მშვენიერ სურათს წარმოადგენდა. ეს შემკული პატარა არსება, დედსავით მთელი დღე სახლს დასტრიალებდა, რასაც დედა ან მოსამსახურე გოგო, მარო, აკეთებდა, უეჭველად თამროსაც ის უნდა გაეკეთებია, თითქოს მთელი ოჯახი ამ პაწაწაზე იყო დამოკიდებული, მთელი ოჯახის მზრუნველი და ბატონ-პატრონი ესა ყოფილიყოს: ყველასა სწვდებოდა, ყველა უნდა გაეკეთებინა.

მოთმინებიდან გამოსული დედა და მარო ხშირად ბუტბუტებდნენ:

— თუ თავს დამანებებ და მომასვენებ, შენი არაფრის გაკეთება არ მინდა!

ნესტორის სახლ-კარი, რომელშიაც პატარა თამრო დაცქრიალებდა, ქალაქის შუაგულიდან მოშორებით, ცოტა მალლობ გადაშლილ ადგილზე, მშვენივრად გაშენებულ ბაღის თავში იყო ამართული. ეს სახლი გარედან კოპწია პატარძალივით მორთული იყო და შესდგებოდა ოთხი კოხტადვე მორთულ ოთახისაგან. ორ მხრით შემორტყმულ გულ-ღია აივნით, თავის თლილი ქვის ათ საფეხურიანი კიბით. ამ კოხტა ერთ სართულიან სახლს სურო-ბალახით დაფენილი, შიგა და შიგდაბურულ ხეხილის ჩრდილით დამშვენებული მწვანე ბიბინა ეზო უფრო მეტ სილამაზეს აძლევდა.

აივანზე კარების მარცხენა ფანჯრის იქეთ, კედელზე, ერთი ადლის სიმაღლე-

ზე, ჩამოკიდებულ ფართო და ლამაზ გალიაში უდარდელად იმყოფებოდა სრული ერთი წლის კაქკაქი. გალიაში სამ გადებულ ჯოხზე სხლარტად ახტოდ-დახტოდა, გადახტ-გადმოხტოდა და თან ყვიტ-ყვიტ-ყვიტ-ყვიტებდა, უფრო თავის განუშორებელ მეგობარს, თამროს იხმობდა თავისთან. თამროც წამდაუწუმ დაუხარებლივ გამორბოდა თავის საყვარელ მატკოსთან და ესაუბრებოდა, უფრო კი ელაკლაკებოდა, ეტიტინებოდა ჯერ კიდევ ჩვილი ენით თავის წარსულზე, აწყყოსა და მომავალზე, თავიანთ მეგობრობა-სიყვარულზე.

— ყვიტ-ყვიტ-ყვიტ, ტყიპ, ყვიტ-ყვიტ, გააბა მატკომ. თუმცა ჯერ მარტიას არ დაემთავრებინა თავისი ლაპარაკი, მაგრამ თამრო მაინც შეეკითხა:

— რაო ჩემო მატკო, ჩიჩია გზიან?— მაგრამ თამროს მალე მოაგონდა, რომ სახლში ბალიცა ჰქონდათ, უეცრად გაქანდა ოთახისკენ და თან უკან მოხედვით ეუბნებოდა მეგობარს:

— მატკო, მოიცა ბალს მოგიტან ეხლავე ბალსა!

თამრომ მალე თავისი პატარა მუჟა, ბლის კუნწულებით სავსე გამოურბევინა მატკოს და გალიის მავთულებზე დაუკიდა. მარტია ასეთმა მოულოდნელმა საჩუქარმა გაახარა, ჯოხებზე ახტა-დახტა, გადახტ-გადმოხტა და ბოლოს მალლა მესამე ჯოხზე შეხტა, კუნწულას მიუახლოვდა, საჩქაროდ ჯერ ერთი მარცვალი გამოაძრო კუნწულას და გადაყლაპა, მალე მეორე, მესამე, მეოთხე. ცოტა შეჩერდა, ძირს ჯოხზე ჩახტა, მეორეზე გადმოხტა მალე ისევ ზევით ახტა-დახტა, გადახტ-გადმოხტა და კვლავ ზევით ჯოხზე წამოსკუპდა. ყელში დამალული ბლის ჯერ პირველი, მერე მეორე და შემდეგ მესამე

მარცვალი ყელიდან წამოაგდო და იქვე გალიის მავთულებ შუა ჩაჩხირა. ბოლოს მეოთხე მარცვალი წამოაგდო, ცოტა ხანს ნისკარტში დაიჭირა გადახტ-გადმოხტა და ბოლოს ისევ ზემო ჯოხზე წამოსკუპებულმა ბლის მარცვალი ფეხის კლანჭებში გადაიტანა და მადიანად მირთმევა, წიწკნა დაუწყო.

— შაქარი მატკოს შაქარი!— შესძახა მარტიას იქვე თამროსთან მდგომმა მარომ და თან თამროს მიუბრუნდა და უთხრა:

— ქალო თამრო, შაქარი მოუტა მატკოს, შაქარი!

თამრომ საჩქაროდ გამოურბევინა შაქრის პატარა ნატეხები თავის მატკოს, რომელმაც სიამოანებით, ყვიტ-ყვიტით ჩამოართო, მაგრამ აქვე გალიის კუთხეში მიკრულ კოლოფში ჩამალა.

II

შემოდგომის პირველმა სუსხიანმა დღეებმა დააფაცურა ტასო. მან თამროს თბილი ტანთ საცმელი უყიდა და ჭრა-კერვა-საც შეუდგა. ჯერ კაბას უკერავდა საკერავ მანქანაზე, რომელიც ოთახში ტანტის წინ პატარა მაგიდაზე ედგა და ერთობ აზუსუნებდა. თამრომაც თავის კაბისავე ნაჭრიდან გამოუჭრა თავის კუკს კაბა, აბლანდა, თავის პატარა თითებოთვე გააწყო კუკის ტანზე, ზედ ქობა დაუდო, დააბლანდა და ახლა მანქანას შესცქეროდა, დედას აჩქარებდა, რომ მალე გადაეცა იმისთვის. ის იყო მოთმინების ფილა ავესო თამროს, მანქანა უნდა ახლა ძალით წაერთმია დედისთვის, რომ გარედან, მოულოდნელად, ორჯელ ზედი-ზედ შემოესმათ ძახილი:

— ავე ვილაც გეძახის, შვილო, დედა გენაცვალოს, აბა ერთი გაჭხედე ვინ არი,

ან რა უნდა.—ხევეწით მიჰმართა ტასომ
თამროს.

თამრო ფიცხლავ გაეარდა გარეთ აი-
ვანზე, ბევრი იყურა აქეთ-იქით, მაგრამ
რაკი ვერაფერს დაინახა, ისევ მალე შემო-
ტრიალდა სახლში და უთხრა დედას.

— დედაჩემო არაფერს არი!

თამროს ჯერ უკანასკნელი სიტყვა არც
კი დაეთაფებინა, რომ კიდევ ზედი-ზედ
მოესმათ ძახილი:

— თამრო, თამრო, გოგო თამრო!

— როგორ არა, შვილო, ვილაცა გე-
ძახის, დედა გენაცვალოს, გადი აივანზე
გზისკენ გაიხედე.—სთხოვა მეორეთ დე-
დამ.

თამრო მეორეთ გავიდა გარეთ, ბევრი
იყურა: ხან გზისკენ, ხან ბალისკენ, მაგ-
რამ მაინც ვერაფერს დაინახა, თუმცა გა-
მოეხმაურა კიდევ, და რაკი პასუხი ვერ-
საიდან მიიღო, ისევ შემოუბრუნდა თავის
საქმეს. არ გასულა ორი-სამი წუთი, მო-
ესმათ კიდევ გაბმითი ძახილი:

— თამროოო, გოგო თამროოო!—

ტასომ საქმეს თავი დაანება, საჩქაროდ
წამოდგა და კარებიდან დაიწყო გარეთ
ყურება, აშკარად გაიგო, რომ აქ ვილაც
ეშმაკობდა. უნდა ეთვალთვალა, ნამდვი-
ლად გაეგო ვინ აწუხებდა ტყუილ-უბრა-
ლოთ, ვინ იხსენიებდა თამროს გოგოთ,
ვინ ეძახოდა ესე წამდაუწუმ. თამრომ ეს
შემთხვევა ისარგებლა, ფიცხლავ მანქანას
ეცა, კაბა გაუსწორა ნემსს, ის იყო უნდა
დაეზუზუნებინა მანქანა, რომ კიდევ მოის-
მა ხმა:

— თამროოო, გოგო თამროოო!

— არ იყავი შენ აპა, შენ კი ენაცვა-
ლე თამრიკოს, და თან ქოქილა მიაყარა,
ამ წყეულს ვერ უყურებ, რა მკაფიოდ
ეძახის ჩემს გოგონას, განა ჩემთვის, რომ
გოგოა თამრო, შენთვისაც გოგოა შე

წყეულო შენა.—გაოცებული გამოეცა
რაღა ტასო მარტიას და თან თამროს მი-
უბრუნდა:

— შვილო თამრო, გენაცვალოს დედა!
იცი ვინ გეძახის?—

— ვინ დედაჩემო?— შეეკითხა თვალებ
დაცქეტილი თამრო თავის დედას.

— ვინა და შენი მატკო, შვილო!—
კაქკაქისკენ ყურებით დააბოლოვა ტა-
სომ.

გაოცებული და სიყვარულით ყურებამ-
დი წამოწითლებული თამრო მაშინვე გა-
ლიას მიჰვარდა და თან მატკოს ეკითხე-
ბოდა:

— რა გინდოდა ჩემო მატკო, რას მე-
ძახდი, აბა ეხლა მითხარი!—

მაგრამ მატკომ, მითომ აქ არაფერი
ამბავიაო, თამროს მისვლაზე ახტა-დახტა,
გადახტ-გადმოხტა და ბოლოს მალლა
ჯოხიდან არხეინად დაუწყო ძველებურად
ყვიტ-ყვიტი. თამროს და დედას კი უნ-
დოდან კიდევ გაეგონათ მარტიას ლაპა-
რაკი, მაგრამ მას, როგორც ახლად ენა
ამოდგმულს, თითქოს შერცხვა, ველარ
გაბედა აშკარად ლაპარაკი.

თამრო თავის მამის მოსვლას მოუთმენ-
ლად ელოდა, უნდოდა თავის სიხარული
მამისთვისაც გაეზიარებინა, მაგრამ ნეს-
ტორმა დაიგვიანა, არსადა სჩანდა.

ტასო მალე მიუბრუნდა თავის საქმეს.
თამროს კი სრულებით გადავიწყდა კუ-
კის კაბა. ის ეხლა უფრო გულ-მოდგინეთ
დასტრიალებდა თავს თავის მატკოს, რად-
განაც მას ხშირად ეძახდა და თან ხას რას
გაიძახოდა, ხან რას.

III

სალამო ხანი იყო. ნესტორის სახლის
აივანზე, სუფთა და თეთრ სუფრა გადა-
ფარებული მაგიდაზედ ოდნავ ჩუხჩუხებდა

სამოვარი. გზის მხრივ ნესტორი და თამარი ესხდნენ მაგიდას, იმათ პირდაპირ აქეთ კი ტასო და დასუფთავებულ ჭიქებში ჩაის ასხამდა. თამრომ თავისი საკუთარი ჩაით სავსე ჭიქა მიიღვა და საშაქრიდან ჯერ ერთი ნატეხი შაქარი ამოიღო და ჭიქაში ჩააგდო, მერე მეორე. მარტია კი შორიდან უყურებდა თამროს ქცევას.

— ხა-ხა-ხა-ხა-ხა, — გაისმა მათიკოს შურით სავსე ხარხარი და თან დააყოლა ზედ.

— თამროს შაქარი, ხა-ხა-ხა. —

მარტიას შურით სავსე ხარხარს ზედ მოჰყვა: ნესტორის, ტასოს და თამროს გულიანი სიცილი.

— შენ არ იყავი, მათიკო, აჰა. — და აბოლოვა ტასომ თავისი სიცილი ქაქოლის მყრით. მამის გვერდს მიკრული თამრო ფიცხლავ წამოხტა და ერთი ნატეხი შაქარი მათიკოსაც მიუბრუნებინა, მერე ისევ მამა მისს მოუჯდა და სიამოვნებით ესაუბრებოდა თავის მათიკოს ტიტინზე. უფრო ბინდდებოდა. გრილი შემოდგომის სიო, ცივ ნიადად გადაიქცა. მოულოდნელად ზედ შუა გზაზე, გზის პირას მდგომ ცაცხვის და აკაცის ხეების ჩამოცვივნილი ფოთლების ბოძი ააყუდა კუდიანმა ქარმა, ტრიალით დაგრიხა და ბოლოს ისევ სწრაფად ძირს დასცა. ფოთლები მიფანტ-მოფანტა. რამდენიმე ათი ფოთოლი აივანზე გადაისროლა, ზოგი ფოთოლი კუდიანმა ქარმა პაწაწა გოგონას თმშიაც ჩაჩხირა. თამროს საყვარელ ყოლის მურაბასაც კი ჩააყარა ფოთლის ნაწილები. აცივდა. ლოყაზე თამროს ბუსუსი აეშალა. აივანზე ჯდომა აღარ შეიძლებოდა. ნესტორი წამოდგა, თავის გოგონას ხელი დასტაცა, სკამიდან აიტაცა, გულზე მიიკრა და სწრაფად შინ შეარბენინა. ტასოც მალე შეჰყვა ნესტორს. მარომ

მაგიდა მიალაგ-მოალაგა. აივანი მოიწმინდა, აღარავინ იყო გარეთ გარდა თამრიკოს მეგობრისა. მათიკოც ბუმბულ აბურძნული, გაბუებული მალლა ჯოხზე კედლისკენ მიმჯდარიყო, თავი მარჯვენა ფრთას ქვეშ ამოედო, დასაძინებლად მომზადებულიყო. მაგრამ განა მეგობრის გული მოითმენდა, რომ მათიკოს იქ აივანზე, გარეთ, სიცივეში დაეძინა? რასაკვირველია, არა, და აი სწორეთ ამიტომ თამრო უწყევდა მამას პატარა თითებით და ბაბს და თან ეხვეწებოდა:

— მამილოჯან, გენაცვალე, მათიკოც შინ შემოვიყვანოთ, გარეთ შესცივა, ცოდა. თუმცა მამამ თამროს მოკლედ აუხსნა, რომ მის მარტიას ამ უბრალო სიცივისა კი არა, ყინვებისაც არ ეშინიანო, მაგრამ თამრო მაინც ვერ დააშოშმინა მამის განმარტებამ. ის კიდევ განაგრძობდა ლაბაბის წევნა-ხვეწნას. თამრომ ჯერ მამა დაიყოლია და შემდეგ მაროს მიჰმართა:

— მარო, ჩემი მათიკო შინ შემოვიყვანე, გარეთ შესცივა, ქარია. —

მანამ მარო გატრიალდებოდა მარტიას შემოსაყვანად, მამა, გალიის ოთახში შემოტანის მაგივრად, სამზარეულოში შეტანას ურჩევდა თამროს და თან ეუბნებოდა:

— სამზარეულოში შეიყვანოს მათიკო, შვილო, იქა სჯობია, იქ უფრო თბილა, სახლში სანათებლის შუქზე ვერ დაიძინებს, შუქი მას ძალიან ეჯავრება. —

თამროს დაყოლების შემდეგ, ნესტორი მიუბრუნდა მაროს და უთხრა:

— მარო წადი სამზარეულოში შეიტანე გალია, მათიკო იქ უფრო თბილად და არხეინად დაიძინებსო!

IV

შუა ღამე გადასული იყო. ნიავე შესწყდა. მშვიდი და წყნარი ღამე დადგა. ყველას ტკბილად ეძინა. ღამის სიმშვიდე, ცოტა ხნობით, სამზარეულოდან კაქკაჰის გაბმულმა ჩხავილმა დაარღვია. კაცი აშკარად იგრძნობდა, რომ თამროს საყვარელ მატკოს რაღაც უბედურება ეწვია, თითქოს მარტიას ამ შესაბრალ ჩხავილიდან, რაღაც გაუგებარის ხმით:

— თრ-თრ-თრ — ისმოდა.

აღბად მატკოს უნდოდა დაეძახნა თავის მეგობრისთვის:

— თამრო, თამრო, მიშველე. — მაგრამ ვეღარ მოახერხა, ვეღარ გამოუძახა საშველად თავის საყვარელ მეგობარს. შიშის ზარმა აღბად სულ დაუდუნა მატკოს ახლად ამოდგმული, მოტიტიწე ენა. უბრალო ჩხავილიც მალე მისუსტდა, სრულებით შესწყდა.

დილას ნესტორ ობოლადის სახლის კარები პირველმა მარომ გააღო, ოთახიდან სამზარეულოში შევიდა საქმის გასაკეთებლად. სამზარეულოში კაქკაჰის გაფანტულ-გამოფანტულმა ბუმბულმა მიიქცია მაროს ყურადღება. ბევრი ეძება მოტიტიწე მარტია, მაგრამ ვერსად იპოვნა. სამზარეულოს ერთ ამონგრეულ კუთხესთან ფილაქანზე ეყარა უფრო მეტი ბუმბული და გამოხიწნილი მატკოს ფრთის წვერები. ელდა ნაცემი გოგო, კარში გამოვარდა და იქვე ეხოში, ბალის ღობესთან მდგომ ნესტორს დაუძახა:

— ბატონო, აქ მობძანდით, კაქკაჰი რაღაცას შეუჭამია!

ნესტორი საჩქაროდ წავიდა სამზარეულოსკენ, შევიდა შიგ და რაკი მართლა კაქკაჰი ვეღარა ნახა გალიაში, ძლიერ შეწუხდა. დაათვალიერა ჯერ გალია, რომელსაც ერთი გვერდიდან მავთულები

სულ დაგრეხილ-დამტვრეული ჰქონდა, შემდეგ კაქკაჰის გამოწიწნილი ფრთის წვერები და დარწმუნდა, რომ იმ ღამეს კაქკაჰი ვირთავას შეეჭამა. შეწუხებული ნესტორი სამზარეულოდან გამოვიდა და ოთახში ტასოსთან შევიდა, სადაც ის კამოდის თავს ალაგებდა, მწუხარების გასაზიარებლად. თამროს ის იყო გამოეღვიძნა. ჯერ კიდევ თავის კოხტა საწოლში შეეუმჩნევლად იზმორებოდა, ძილს ერკვევოდა.

— ტასო, სწორედ სამწუხარო ამბავი უნდა გაგიზიარო! — მწუხარების კილოთი მიჰმართა ნესტორმა თავის ცოლს.

ტასომ კამოდის დალაგებას უტბად თავი დაანება, ქმარს მიუბრუნდა და გაფითრებულის სახით შეეკითხა:

— რა იყო, რა ამბავია ნესტორ!

— მაგდენი არაფერი. — დაშოშმინებით მიუგო ნესტორმა, რადგანაც შეატყო, რომ ტასო ძლიერ შეშინდა. — მაგრამ მაინც სამწუხაროა. — განაგრძო ნესტორმა!

— რა ამბავია, მითხარი ჩქარა!

— რაღა რა ამბავია, წუხელ ჩვენი მარტია ვირთავას შეუჭამია, ფრთის წვერების მეტი აღარაფერი დაუნარჩუნებია და ისენიც ისე გამოუხიწნია, რომ თითქოს ფრთის ძვლები დანით დაუფხეკნიათო. — გულახდით ეუბნებოდა ნესტორი.

მამის სიტყვები: „წუხელ ჩვენი მარტია ვირთავას შეუჭამია და ფრთის წვერებიც ისე გამოუხიწნია, თითქოს დანით დაუფხეკნიათო“. თამროს ლახვარივით ეცა, უტბად დაიკოდა მის მკერდ ქვეშ მძგერი პატარა გული. შეუმჩნევლად წაიხურა თავ-პირზე საბანი და თითქოს უსულოდ გადაქცეული, ყურს უგდებდა დედ-მამის ლაპარაკსა.

— რა ვქნა, გალიის კარებზე ხომ ჩაკეტული იყო და საიდან შევიდა გალიაში ის

წყეული, ისა! არ შესმის? მწუხარების კილოთი შეეკითხა ცოლი ქმარსა.

— გალიის კარები რა საჭირო ყოფილა იმისთვის, როდესაც ისე მიუგრებ-მოუგრებია, მიუმტვრევ-მოუმტვრევია ერთის მხრიდან გალიის მავთულები, რომ იმოდენა ვირთავა ადვილად შებრძანებულა შიგა.—განუმარტა ნესტორმა ტასოს.

— უი დამიდგეს თვალები, რა საშიში რამა ყოფილა ის წყეული ის შეჩვენებული ისა, აფსუს ჩვენო მატეკო, აფსუს, ისეთი კარგი მოტიტინე მაინც არა ყოფილიყო ის საწყალი ისა! მერე, ნესტორ, სამზარეულოში საიდანღა შესულა, ხომ დაკეტილი იყო?—შეეკითხა ნესტორს ტასო.

— სამზარეულოს კუთხეში ფილაქანი ამოუნგრევია და იქიდან ამოსულა ის ღმერთგამწყყალი ისა.—მიუგო ნესტორმა და თან კარებისკენ გასწია, ისევ გარედ გავიდა.

— ვაიმე, შეილო, ვაიმე, რომ შენი კარგი მატეკო აღარ გეყოლება, იმ წყეულ-შეჩვენებულ ვირთავას შეუჭამია!—ამბობდა თავისთვის ტასო და თან კამოდის თავზე ისევ ნივთებს ალაგებდა, რიგზე აწყობდა.

1

საბანში წაფუჩნულ და სმენად გადაქცეულ თამრიკოს ყველაფერი ესმოდა. საშინელმა ფიქრებმა გაიტაცეს პატარა არსება. მან თავისი ნორჩი ჯერ გაუფურჩქნელ-გაუშლელ გონება-ფიქრებით ყველა ასწონ-დასწონა და გაჩერდა იმ აზრზე, რომ იმასაც სწორედ თავის მარტიას დღე მოელოდდა, რომ იმასაც ღამე ვირთავა მიეპარება და შესჭამს.—როგორც ჩემს მატეკოს ვერ მიეშველნენ ჩემი დედა და მამა, ვერ იხსნეს ის ვირთავის ლო-

კავ პირიდან, ვერც მე გადამარჩენენ, ტკბილ ძილს მიცემულნი ჩემი დედ-მამა, ვერ დამიხსნიან მის პირიდან, მის ჩაყაყებულ კბილებიდან.—ფიქრობდა თავისთვის ხშირად ზარდაცემული თამრიკო. რომელსაც რაღაც საზარელი, ვირის თავპირის მქონე, მხეცი ვირთავა ედგა თვალწინ. საბნის გადახდას, საწოლიდან გადმოსვლას, ადგომას ველარც კი ჰბედავდა თამრო, თითქოს პირდაღებული ვირთავა იქვე ელოდდა. დედას კი ეგონა, რომ მის კაწაწა ცუგრუმელა გოგონას ტკბილად ეძინა.

— შეილო, თამრო, გაიღვიძე დედა გენაცვალოს, რამდენი გძინამს,—დაბალოს, გაუბედავის ხმით ეძახდა დედა თამროს. ეტყობოდა რომ არ უნდოდა მას ტკბილი ძილი დაეფრთხო თავის გოგონასთვის, მაგრამ განგებ განაბულ თამროს ვერაფერი შეასმინა. ბოლოს, ესე მეათე საათზე, დედას მაინც თამროს ძალიად გამოღვიძება დასჭირდა: საწოლს მიუახლოვდა პირიდან საბანი გადაჰხადა თამროს და ძალიად ღვიძება დაუწყა. თამრომ ჯერ სახე შეიკმუხვნა, თითქოს არ უნდოდა გამოღვიძება, მაგრამ დედა აღარ მოეშო, ძალიად დახუჭული თვალები ხვეწნა-აღერსით გაახელინა. თამრომ გაიღვიძა, ადგა, ტანთ ჩაიცო, მაგრამ თავისებურად ველარ ურბენდა ოთახებს, კარ-მიდამოს, ბაღში ხეხილებ ქვეშ ველარ დაქტრიალებდა. ერთი სიტყვით დედას აღარ ჰშორდებოდა, კაბის კალთაზე მიკრული დასდევდა მას. რადგანაც დედას თამროს გამოკითხვა-გამოძიებისა ეშინოდა, მან წინდაწინვე მოკლედ უთხრა თამროს მარტიას ვითომ გალიიდან გამოსვლა და სადღაც დაკარგვა, მაგრამ თამრომ ყველა კარგად იცოდა, ის აღარც თავის საყვარელ მატეკოსა კითხულობდა და აღარც იმის

დაკარგვის გამოკვლევა-გამოძიებას მოეკი-
და, რადგანაც ეშინოდა, თითქოს გამო-
კვლევა-გამოძიება უბედურებას მიუახლო-
ვებდა. დღეები გადიოდა. ყველამ დაი-
ვიწყა მარტია და მისი უბედურობა, მხო-
ლოდ ერთ-ერთმა თამრომ ვერ მოიშო-
რა გონებიდან ის შემზარავი სურათი და
ვირთავას სიმხეცე. შიშმა სრულებით
დაიმონავა პატარა არსება, ცქრიალა თამ-
რო. მისმა სახემ ფერი იცვალა, სიწითლე
დაეკარგა, გამქლევდა, ცოცხალი შავი
თვალები მიეზნინდა, ჩაუცვივდა. იმ შავ-
ბნელ დღიდან ერთი დამეც აღარ დაუ-
ძინია თამროს თავისებურად, უდარდ-
ლად, ტკბილად. წვებოდა კი დასაძინებ-
ლად, მაგრამ ათასნაირი, ათას გვარი
ფიქრები გაიტაცებდნენ ხოლმე მის ნორჩ-

სა და სუსტ გონებას. თუ მაინც და მე-
ინც ბევრი ტანჯვის შემდეგ მის სუსტ
ძალდონეს ძილი დაიმორჩილებდა, მაშინ
უფრო უარესი იყო მისთვის, მთელი ღა-
მე საშიშ-შემზარავ სიზმრებში ატირებდა:
ძილში ხან ხტოდა, ხან სლოუკ-სლოუკება-
ტიროდა, ხან კიდევაც უცბად დაიწი-
ვებდა ხოლმე. რაკი თამრომ ფერი საგრ-
ძნობელად დაკარგა, ცუდ გუნებაზე შეიქ-
ნა, მშობლებმა მაშინვე ექიმს პიჰმართეს,
ბეჯითად მოეკიდნენ მის წამლობას, მაგ-
რამ ვერცა-რა ექიმის წამლებმა უშველეს,
რადგანაც მას საზარელი ფიქრები და სიზრ-
მები თავს არ ანებებდნენ...

კ. ხევისუბნელი.

(დასასრული იქნება).

ცოტა რამ უჯრედთა შესახებ

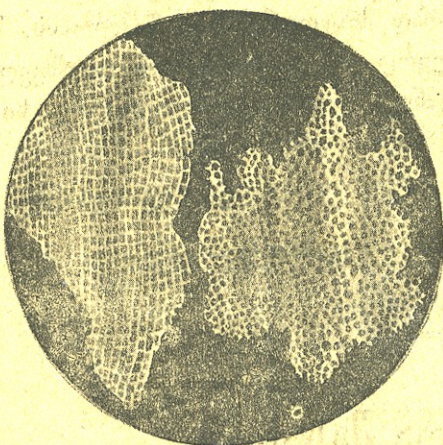
მცენარეთა, ადამიანთა და საზოგადოთ
ყოველივე ცხოველთა სხეული უჯრედე-
ბია. მართალია, ადამიანი ყოველი მხრით
უმადლესი ცხოველია, იგი პირუტყვისა-
გან განირჩევა. მაგრამ მისი სხეულის შე-
ნობისაგან არ განსხვავდება. ერთი და
მეორეც ამ ელემენტარული ნაწილები-
დან, უჯრედებიდან შესდგება და ერთ-
გვარი კანონის მიხედვით აშენებულია.
მცენარეთა და ცხოველთა შენებულება
(ანატომია), მისი განვითარების ისტორია
მეცნიერებმა დიდი ჯახირითა და შრომით
საფუძვლიანად გამოიკვლიეს, შეისწავლეს.
გამოკვლევამ ისინი მიიყვანა უმდაბლეს
ორგანიზმებამდე, რომელთა სხეული მხო-
ლოდ ერთი უჯრედისაგან შესდგება. მრავ-
ალ მცენარეთა და ცხოველთა სხეული

სიცოცხლის განმავლობაში მარტოდ მარ-
ტო ერთი უჯრედი, მათი სხეული მრავ-
ალ უჯრედთა შეერთებას არ წარმოად-
გენს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, სწორ-
უბოვარო მკითხველო, ცოცხალ არსებათა
უმრავლესობის სხეული-კი ურიცხვ უჯ-
რედთა შეერთებაა. უმაღლესი ცხოველე-
ბის და უმდაბლესი ორგანიზმების სხეუ-
ლი უჯრედებს წარმოადგენს. დიახ, მათი
სხეული უჯრედებით არის აშენებული,
მარა მათ შორის განსხვავება სუფევს:
უმდაბლესი ორგანიზმის უჯრედი დამოუ-
კიდებლად ცხოვრობს, მას სხვა უჯრე-
დებთან კავშირი არ აქვს, მაშასადამე,
იგი დამოუკიდებელი ორგანიზმია. უმაღ-
ლეს ცხოველთა სხეულის უჯრედი-კი

ერთი მეორეზე დამოკიდებულია, მათ შორის მკიდრო და მტკიცე კავშირი სუფევს, იგი ურთიერთშორის გადაჯაჭვულია და ერთ მთელს წარმოადგენს...

მცენარეები რომ უჯრედებიდან შესდგება კაცობრიობას ამცნო პირველად რობერტ ჰუკმა 1667 წ. *) მან სხვათა შორის გამოიკვლია პრობკა (იხ. სურ. 1) და მის პაწაწინა ცარიელ ადგილებს უწოდა უჯრედები**).

სურათი 1. პრობკის უჯრედის ქსოვილი.

რობერტ ჰუკის შემდეგ უჯრედთა შესახებ მეცნიერთა მრავალი გამოკვლევანი გამოქვეყნდა, მაგრამ ამ გამოკვლევების

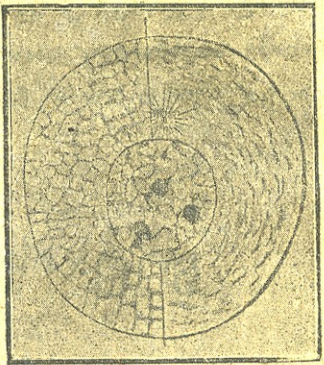
*) რობერტ ჰუკი კუნძულ უაიტზე დაიბადა 1635 წ. იგი გემპეტრიის პროფესორი იყო, გარდაიცვალა 1703 წ.

***) ამას წინეთ ბ. ილ. აღსაზიშვილმა (იხ. „განათლება“ № 4. 1914 წ.) ტერმინს „უჯრედს“ (Клетка, Cellula), დოქტორი ვინსლადის რეკით, „ბამი“ უწოდა. წინადადებაც შემოიტანა, ეს ბამი „მართლაც საუცხოოა, ზედგამოჭრილი ტერმინია“-ო. ჩვენ ვგადნიერდებით და ვიტყვი, პატივცემული დოქტორბ ვინსლადის ტერმინი „ბამი“ კარგია, ვინაიდან, ერთი მხრით, ჯერ არ ვიცით სხეულის ეს ელემენტარული

შესახებ სიტყვას ჩვენ აქ არ ჩამოვადგებთ, ვინაიდან ეს ამ წერილის მიზანი არაა...

ჩვენი, ადამიანების, სხეულიც ამ ელემენტარული ნაწილებით—უჯრედებით—აშენებულია. იგი ჩვენი სხეულების უმთავრესი ნაწილებია, მისგან ვართ ჩვენ მოქსოვილი, და, მაშასადამე, უსარგებლოთ არ ჩივილის უჯრედთა ცხოვრების გაგება.

მიკროსკოპის ქვეშ პირველყოვლისა უჯრედში ვამჩნევთ სიცოცხლის ყოველივე მოვლენათა მატარებელ, ეგრეთ წოდებულ პროტოპლაზმს და ამასთანავე ბირთვს (ядро) (იხილ. სურ. 2).

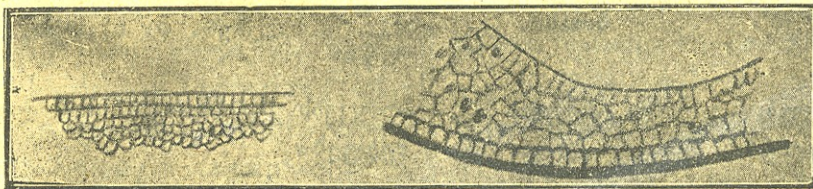
სურ. 2. უჯრედის სხეულის უმთავრესი ნაწილები: შუაში მისჩანს ბირთვი; შიგ შავი წერტილები არის, ეგრედ წოდებული, ხრომატინი; ბირთვს ზევით ვარსკვლავის მსგავსი სხეული ცენტროზომა; მარცხნივ ფიჭის მსგავსათ აშენებული პროტოპლაზმა და მარჯვნივ-კი ბეწვებივით.

პროტოპლაზმი სხვა და სხვა ნივთიერებიდან შესდგება. მისი უმთავრესი შემად-

ნაწილი, უჯრედი, მართლაც, ცხოველთა და მცენარეთა სხეულის დასაბამია, თუ არა, მეორე მხრით, ძველი ტერმინი „უჯრედი“ უნდა დავტოვოთ, რადგანაც მას მოქალაქობრივი უფლება აქვს მძაბრებული ჩვენს დი-ტერატურაში.

გენელი ნაწილები არის წყალი, დაახლოებით 70⁰/₀, ცილა, ლითონთა მარილები და სხვა. ბირთვი ქიმიური შედგენილობით პროტოპლაზმისაგან განსხვავდება; იგი სხვათა შორის ფოსფორს შეიცავს. პროტოპლაზმის სქელი ნაწილები, რაშიაც სითხეა მოთავსებული, უჯრედის შენობის საფუძველს წარმოადგენს. უჯრედთა პროტოპლაზმის შენებულების შესახებ რამდენიმე თეორია არსებობს. პროტოპლაზმა

პაწაწინა მარცვლებიდან შესდგება, ექრობენ ერთნი; მეორეთა მოსახრებით, იგი ძაფებს, ბეწვებს, წარმოადგენს; მესამენი ადასტურებენ, სქელი და თხელი ნაწილები უჯრედში ფუტკრის კვერცხებივით განაწილებულია და ფიჭის მზგავსიაო. ეს უკანასკნელი თეორია დაყრდნობილია მრავალგზით მიკროსკოპის საშუალებით პროტოპლაზმის გამოკვლევაზე (იხ. სურ. 3 და 4). მარჯვნივ სურათზე

სურ. 4. ხელოვნურად გაკეთებული უჯრედი.

სურ. 3. ცხაკელთა უჯრედი.

(სურ. 3) ვხედავთ ცოცხალი უჯრედის (vorticella) ნაწილს, რაც აშკარად და ნათლად მოგვაგონებს ფიჭას. პროტოპლაზმის ასეთი სურათის მზგავსი შეიძლება ხელოვნურადაც გაკეთდეს. ასეთ ხელოვნურ უჯრედს წარმოადგენს მეოთხე სურათი. თუ ჩვენ კარგათ დაუკვირდებით სურათებზე ნაჩვენებ ცოცხალ უჯრედსა და ხელოვნურს შორის მზგავსებას აღმოვაჩენთ. ამ ხელოვნურ უჯრედში მოძრაობის მოვლენა ფრიად საინტერესო და საყურადღებოა. მისი ზედა პირის ზოგი გვერდები სქდება და ამ ადგილზე კვერცხები ჰქრება. ამ დროს, ეგრეთ წოდებული დაწოლა (давление) ირყევა, მეზობელი კვერცხები მოძრაობაში მოდის და ეს მოძრაობა მოგვაგონებს ცოცხალ უჯრედს—ამებას.

მარცვლების მზგავსი ნივთიერება, რასაც ხრომატინი ეწოდება. ერთი სიტყვით, მოკლეთ ვიტყვი, უჯრედი თავისი ნაწილებით სიცოცხლის მატარებელია და მასში ცხაკვრების პროცესები წარმოებს.

სიცოცხლის შესანარჩუნებლად უჯრედები საზრდობენ, იკვებებიან. მცირეოდნათ დანაწილებული უჯრედი ამების მზგავსათ (იხ. სურ. 5) ზედა პირით საჭმელს ღებულობს. ეს უჯრედები წყლის მცენარეებით და მიკროორგანიზმებით იკვებებიან. როცა ამ უჯრედებს პაწაწინა მიკროორგანიზმები, ან წყლის მცენარეები, გზაზე გადაელობება, ისინი ფართე შტოებს გაუშვებენ. ეს შტოები გარეშე სხეულს ორი მხრით გარს შემოერთყმის, შემდეგ უჯრედის პროტოპლაზმა ნელნელა გადავა შტოებში, ერთი მეორეს შეუერთდება და მიკრო ორგანიზმი კი უჯ-

ბირთვის საფუძველი გადაქსოვილი ძაფებია (სურ. 2). მასში მოთავსებულია

სურ. 5. ბ) მცურავი ამების უკანასკნელი მოძრაობის ორი მომენტი. ბ—ბინთვი. გ—პრატოპლაზმაში საჭმლის ნაშთი. დ—ვაკუოლი.

სურ. 5. ა) ამება.

რედში მოექცევა. გარეშე სხეული იქ, უჯრედში, ხანდისხან შეიცვლება და განზავდება. ამ პროცესს იწვევს ქიმიური ნივთიერება, რასაც უჯრედი ამუშავებს. მას ეწოდება **მონელება**. ამ მიზნისათვის ზოგი უფრო განვითარებული ერთ უჯრედიანი ორგანიზმი განსაკუთრებით არის შეიარაღებული და შეგუებული. მას ეგრეთ წოდებული უჯრედის პირი ემჩნევა. ეს ორგანო გარემოცულია მოძრავი წამწამებით, ულაშებით: იგი სწრაფი მოძრაობით გარემოცულ სითხეს პირთან აბრუნებს თითქოს ძაბრის მზგავსათ და ამ გზით მაგარ ნაწილებს უჯრედის პირში გზავნის. უმაღლესი ორგანიზაციის უჯრედში შესაძლებელია საჭმლის მიერ განვლილი გზა ხანდისხან გავარჩიოთ, სანამ პროტოპლაზმაში განზავდება იგი. საჭმლის მიღება, მონელება და უჯრედის სხეულში მისი დანაწილება არის **საზრდობის პროცესი**. მონელებული საჭმლიდან ცოცხალი უჯრედის უფრო რთული ნაწილი უნდა აღორძინდეს; ძველი ნაწილები ირღვევა, იშლება და ამ დარღვეულ—დაშლილს ახალი შესცვლის და დაიჭერს. ამ

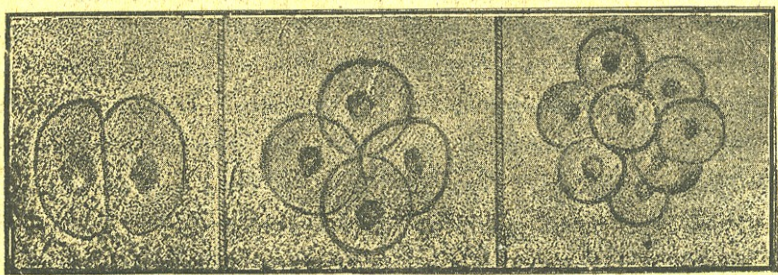
პროცესს კი ეწოდება **ასიმილიაცია**, ანუ **შეგუება**.

უჯრედის სიცოცხლისათვის მუდამადი აუცილებლად საჭიროა. უმუდამდოთ უჯრედს სიცოცხლე არ შეუძლია. მას იგი ჰაერიდან, წყლიდან და გარემოცული წრიდან ითვისებს. უჯრედს მუდამადი სულთქმისათვის ესაჭიროება. უჯრედშიაც, რასაკვირველია, წვისა და დაჟანგვის პროცესი წარმოებს. ამ პროცესის ზეგავლენით რთული ქიმიური შეერთება ირღვევა, იხრწნება და უბრალოთ იქმნება. სულთქმის პროცესი ბუხარში შემის წვას ჰგავს. სულთქმის დროს წვის ნაყოფი არის ნახშირმჟავა, წყალი და შემდეგ კი აზოტის ნივთიერებანი. თუ ეს ნივთიერებანი მრავლად მოგროვდა უჯრედისათვის მავნებელია; ეს მზარალბელი და მავნებელი ნივთიერება მან უნდა მოიშოროს და უკუ აგლოს. მავნე ნივთიერების უჯრედიდან მოშორებას ეწოდება **გამოყოფის პროცესი**, ან **ექსკრეცია**. უჯრედის ზედა პირი იშორებს ნახშირმჟავას. მიკროსკოპის საშუალებით ერთ-უჯრედიანი ორგანიზმებს ვამჩნევთ წყალში განზავებულ ნივთიერებათა და მარილთა გამო-

ყოფას. დროგამოშვებით ამ ორგანიზმების სხეულში ჩნდება ცარიელი ადგილი; ეს ადგილი, ეგრედ წოდებული ვაკუოლი, სითხით სავსეა. როცა პროტოპლაზმა მცირდება, ბურთის მზგავსი ვაკუოლი ხქდება და რაც შიგ არის გარეთ გამოადის. მაშასადამე, უჯრედში ნივთიერებათა გაცვლა-გამოცვლა ხდება. ამ გაცვლა-გამოცვლის დროს რთული ნივთიერებანი მუდამ იხრწნებიან და შორდებიან. უჯრედში შეგუების მეოხებით უფრო უბრალო ნივთიერებიდან ახალი რთული ნივთიერება ხელახლა იქმნება. ამ პროცესის დროს ენერჯის გარდაქმნა ხდება, ვითარდება სითბო და მოძრაობაც შესაძლებელია. ცხოველთა ცოცხალი ორგანიზმის დამახასიათებელ თვისებათ დიდხანს მეცნიერებს მოძრაობა მიაჩნდათ. უმდაბლესი ცხოველები სხვა და სხვა ფორმით მოძრაობენ. სხეულის ყველა ნაწილზე ამებას შეუძლია შტო გაიკეთოს (იხილ. სურ. 5) და, პირიქით, იგი სხეულშივე შეინახოს. მას მთელი თავისი სხეულის მასსა გადააქვს შტოებში, შტოებიდან ხელ-ახლა სხეულში და ასე ამრიგად თავისი პროტოპლაზმით გადადის ახალ შტოში; ამ დროს იგი წინ მიცურავს, მიჩო-

ჩავს და საკმელს იჭერს. ამება ძლიერ ნელა მოძრაობს, ვინაიდან სიცოცხლის პროცესის მატარებელ მისს პროტოპლაზმს არ ძალუძს სწრაფად შემცირება. მისს ყოველივე მოძრაობას რაიმე გაღიზიანება იწვევს. მაშასადამე, გაღიზიანების და მოძრაობის უნარი უმდაბლეს ორგანიზმს მოეპოება. უმაღლესი ცხოველები კი მრავალგვარად მოძრაობენ და ამისათვის საჭირო განსაკუთრებული ორგანოებიც აქვთ...

ნივთიერებათა გაცვლა და ენერჯის გარდაქმნა მუდმივით იწვევს ორგანიზმის ქიმიურ შემადგენლობის და ფორმის შეცვლას. ნივთიერებათა გაცვლის დროს შემოსავალ-გასავლის განწყობილება აუცილებლად საჭიროა. თუ უჯრედი შემოსავალზე მეტს ხარჯავს, პირველათ, მისი ტანი კლებულობს და ბოლოს კი იღუპება, კვდება. თუ იგი საზრდოობის დროს მეტ ნივთიერებას ითვისებს და ნაკლებს ხარჯავს, მაშინ უჯრედი იზრდება. ასეთ პირობებში ხანდისხან მოხდება ხოლმე, რომ პროტოპლაზმასა და ბირთვის შორის განწყობილება იცვლება და უჯრედი გაყოფას იწყებს (იხილე სურათი 6). ერთ-უჯრედიანი ორგანიზმი იყოფა და გა-

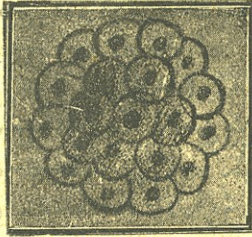
სურათი 6

უჯრედის გაყოფის პირველი საფეხური.

უჯრედის დანაწილების შემდეგი საფეხურები

ყოფის საშუალებით მრავლდება იგი. გაყოფილ და გათიშულ უჯრედებში ცალ-ცალკე იწყება იგივე სიცოცხლის პროცესი, რაც დედა უჯრედში არის. მრავალუჯრედიან ორგანიზმში კი პირობები იცვლება. განაყოფიერებული კვერცხის უჯრედი იყოფა, მაგრამ გაყოფის შემდეგ უჯრედები არ ითიშება, ერთი მეორეს არ შორდება, მხოლოდ თვითოეული მათგანი ხელახლა იყოფა და ყველა ერთად ერთი მეორეზე გადაბმული ბურთის მზგავს უჯრედთა გროვას წარმოადგენს. ასეთი უჯრედთა გროვა თუთის ნაყოფს მოგვაგონებს (იხ. სურ. 7). ამ ფორმის

სურ. 7. მარულა.

უჯრედებს ეწოდება **მარულა**. მისი შემადგენელი ყველა ნაწილი საქმელს და მკვებადს მოითხოვს. ზედა პირზე ახლოს მყოფი უჯრედები საზრდოს საკმაოდ ღებულობენ. ზრდისა და გამრავლების მიხედვით ამ ბურთის მზგავს უჯრედებში სითხით სავსე ცარიელი სივრცე გაჩნდება ხოლმე. ამას ეწოდება **ბლასტულა**, და იქ კი ყველა უჯრედები თანასწორ და თანაბარ პირობებში იკვებება. შემდეგ განვითარების დროს უჯრედთა ერთი ნაწილი ზედა პირზე რჩება, მეორე-კი დრმავდება და მდგომარეობის უცვლელად შიგ ეწყობა. უჯრედთა ასეთ მდგომარეობას ეწოდება **გასტრულა**. გასტრულა გვხვდება უმაღლეს ცხოველთა კვერცხის განვი-

თარების დროს და როგორც დამოუკიდებელი ორგანიზმი არსებობს. გარეშე ნაწილების უჯრედები მკვებადს გარეშე წრიდან ღებულობენ; ამ მკვებადის ნაწილს ისინი შინაგან უჯრედებს გადასცემენ. ამასთანავე ითვისებენ გარეშე გაღიზიანებას და განსაკუთრებულ ნივთიერებას ამუშავებენ. ეს განსაკუთრებული ნივთიერება მათთვის საჭიროა არსებობისათვის ბრძოლაში. იგი მათ ამ ბრძოლაში ეხმარება. შინაგანი უჯრედები კუჭის, ან წელეების მოვალეობას ასრულებენ; იქ უჯრედები მასაზრდოებელ ნივთიერებას ქიმიური ნივთიერების გავლენით ინელეზებენ; მონელეზულ საქმელს იგივე უჯრედები ითვისებს და ნაწილს გარეშე უჯრედებს გადასცემს. ეს მოვლენა, როგორც ვხედავთ, აშკარად მოწმობს **შრომის განაწილებას**.

შრომის განაწილების და სპეციალიზაციის საზოგადო მნიშვნელობაზე ჩვენ აქ სიტყვას არ ჩამოვადგებთ. ამ პრინციპის შესახებ, ვგულისხმობთ, თანამედროვე მკითხველთ შესაფერი ფართე წარმოდგენა აქვთ, მხოლოდ ვიტყვით, უმაღლეს ცხოველთა უჯრედებს საკვირვლად და საოცრად აქვთ შეთვისებული ეგრეთ წოდებული შრომის განაწილება. მოგეხსენებათ, შრომის განაწილების საუკეთესო მაგალითს ფაბრიკა, ან დიდი ქალაქი წარმოადგენს. აქ თვითოეული სპეციალისტი ურთიერთ შორის მკიდრით გადაჯაჭურლია და შრომა სისტემატიურად წარმოებს. ეს რომ ასე არ იყოს, რთული მანქანა მოქმედებას შეაჩერებს. ადამიანის სხეული, რომელიც ცალ-ცალკე უჯრედებიდან შესდგება, ქალაქის ცხოვრებას მოგვაგონებს. ადამიანთა ორგანიზმი აუცილებლად საჭირო საქმელს და მკვებადს გარემოცულ ბუნებიდან ღებულობს. სა-

კვირვლად მოწყობილი ფილტვები, საკმლის მოსაწვლელი აპარატი საკმლიდან ითვისებს, რაც ორგანიზმისათვის საჭიროა. შეთვისებული ნივთიერება გადადის სისხლში; სისხლი ძარღვების შემწვობით მას სხეულში ანაწილებს, თვითოეული უჯრედი ღებულობს და თავისთვის იტოვებს, რაც მისთვის და მისი სიცოცხლისათვის აუცილებლათ საჭიროა. დარღვეულის და დაშლილ ნივთიერებათა ნაყოფი ორგანიზმისათვის მავნებელია, იგი მისთვის საწამლავია. ამ მომწამვლელ ნივთიერებას თირკმელების, შარდის მილის, ფილტვების და კანის საშუალებით ორგანიზმი იშორებს და უკუ აგდებს.

თითქმის ყველა უჯრედებს რეგენერაციის, ანუ აღორძინების უნარი აქვს, ე. ი. როცა უჯრედი ნორმალურათ საზრდოობს, ყოველთვის რჩება მასალა და ენერგია, რომ იგი დაზიანების დროს შეიცვალოს. მაგრამ სამწუხაროთ, ამ დაზიანებული ნაწილების ასაღორძინებელი უნარი უმადლეს მრავალუჯრედიან ცხოველებს ძლიერ სუსტათ და ნაკლებათ აქვთ, ან სულ არ აქვთ, რასაკვირველია, მრავალ უხერხემლო ცხოველებთან შედარებით. ზოგიერთ ჭიებს და მწერებს თავი რომ მოვაცილოთ, მას ხელახლა ამოუვა იგი. ადამიანს რომ ასეთი უნარი ჰქონდეს, მისთვის არც მოხუცება და არც სიკვდილი საშიში არ იქნებოდა... დროთა განმავლობაში უჯრედთა მასაზრდობელი მასალა და ენერგია სუსტდება, მთელი მისი მექანიზმი იშლება, მოქმედებას აჩერებს და განაბოლოს სიკვდილი იწყება. მაშასადამე, უჯრედები მუდმივი არაა, მაგრამ თანამედროვე ბიოლოგიაში არსებობს იდეა, რომ ცოცხალი უჯრედი პოტენციულურათ უკვდავია, იგი

ისეთივე მუდმივია, როგორც მატერია. ამ ცოცხალ უჯრედთა მუდმივობის შესახებ სხვა დროს მკითხველთ იქნებ მოვლაპარაკოთ, ახლა კი ვიტყვი, რომ ცხოვრება ცდილობს ინდივიდის, პიროვნების სიკვდილით შთამომავლობა არ გაქრეს. ამ მიზნით განსაზღვრულ ორგანოში უჯრედები აქმნება. ეს უჯრედი სპეციალისტი არაა. მას პირველ დასაწყისი კვრცხის უჯრედის თვისები აქვს; ამ უჯრედში იმავე სახის ახალი ორგანოში ვითარდება. ეს სქესობრივი უჯრედი, რომელიც ჩნდება განსაკუთრებულ ორგანოში, საკვერცხეში და თესლის ჯირკვლებში. კვერცხის უჯრედი (საკვერცხეში ღორძინდება) თესლის უჯრედს (თესლის ჯირკვლებში ჩნდება) რომ შეუერთდეს, ამისათვის სქესობრივ ორგანოების მთელი სისტემა არსებობს. უმდაბლესი ორგანიზმები, როგორც ვიცით, გაყოფის საშუალებით მრავლდება და ამ განაწილების ნაყოფში სიცოცხლეს აგრძელებს იმ დრომდე, სანამ გარეშე ძალა მათ არსებობას არ შეაჩერებს. უმადლეს ცხოველებს სიკვდილი მხოლოდ სხეულის სიცოცხლეს უჩერებს; სქესობრივი უჯრედები კი ცოცხლობენ, ვითარდებიან და უმადლესი ცხოველების მუდმივობას შთამომავლობაში უზრუნველყოფენ...

ადამიანის სხეული მრავალ უჯრედებიანია; იგი დაახლოებით ოცდაათ ბილიონ უჯრედს შეიცავს. ეს აუარებელი უჯრედები ვერ შესძლებდა ერთათ შეჩერებას, რომ არ იყოს უჯრედთა ჯგუფი, ჩონჩხი, რომლის მიზანია ამ მასის თავის მოყრა. ადამიანთა სხეული ცალცალკე სხვა და სხვა ჯგუფის უჯრედებიდან შესდგება. თვითოეულ მათგანს სულ სხვა და სხვა დანიშნულება აქვს: ზოგი

სარძიკველია, რაზედაც დანარჩენი უჯრედები ეყრდნობა, ზოგს უჯრედთათვის მასაზრდოებელი ნივთიერება დააქვს და სხვა. ერთი სიტყვით, ორგანიზმთა შენე-ბულების ეს ძირითადი ელემენტი—უჯ-

რედი—სხეულთა სხვა და სხვა ნაწილების ალორძინების დროს მრავალგვარ ცვლილებას განიცდის...

ზ. ჩიჩუა.

ტომბიანი, 1914 წ.

ქართული ენა ქუთაისის უმაღლეს პირველ-დაწვებით სასწავლებლებში

ქუთაისში დღეს არსებობს სამი უმაღლესი პირველდაწვებითი სასწავლებელი ოთხ-ოთხი წლის კურსით, ამათ რიცხვში მესამე სასწავლებელი ახალი დაარსებულია... სხვა საგანთა შორის ამ სასწავლებლებში ქართულ ენასაც აქვს ადგილი და თვითოეულ კლასში კვირაში ორი გაკვეთილი არის დაწესებული; სასწავლებლის გამგეების შესახებ ქართულ ენის თაობაზე არავის არ შეუძლია სტკვას საყვედური ისეთი, როგორც ჩვენ გვესმის ხშირიდ პროვინციის ზოგიერთ ამ გვარ სასწავლებელთა გამგეებზე; ესენი პატივისცემით ეპყრობიან ამ ენას და ჯეროვან ყურადღებას აქცევენ. მიუხედავად იმისა, რომ მესამე სასწავლებელში გამგე ეროვნებით რუსია, ქართული ენის სწავლება იქაც ისეა დაყენებული, როგორც პირველსა და მეორე სასწავლებელში. სასწავლებლები თვითოეულ სასწავლებელს ქართული ენისათვის საკუთარი ჰყავს, ყველანი საკმაოდ გამოცდილნი დახელოვნებულნი არიან. სახელმძღვანელოებად აქვთ „გუთანი“ და „ქართველი მწერლები“, პროგრამაში შეტანილია სახალხო სასწავლებელთა დირექტორის ნებადართვით პირველდაწვებითი

გრამატიკა, სამშობლოს აღწერა და საქართველოს მოკლე ისტორია.

დირექტორის მოხსენებით ოლქის მზრუნველი თანახმა გახდა, რათა მოსპობილიყო ცალკე გადასახადი თვითოეულ მოსწავლეს ენების სწავლებისათვის, ამის გამო დღეს ქართული ენის მასწავლებლებსაც ამ სასწავლებლებში ეძლევათ დადგენილი ჯამაგირი სპეციალური საშუალებიდან. ამ გარემოებას უნდა მივაწეროთ ის, რომ ამ სასწავლო წლიდან სავალდებულოდ გახდა მოსწავლეთათვის ქართული ენის სწავლა, და ისინიც უფრო ბეჯითად და გულიანად სწავლობენ სამშობლო ლიტერატურას და ისტორიას.

არ არის საეჭვო, რომ ორი-სამი წლის განმავლობაში სამშობლო ენის სწავლების საქმე ამ სასწავლებლებში თან და თან გაუმჯობესდება, და რამდენადაც მოსახერხებელი იქნება, პროგრამაც გაფართოვდება. სასურველია, რომ საქართველოს ყველა კუთხეების ასეთი ტიპის სასწავლებლებში გამგეები სამშობლო ენას ჯეროვან ყურადღებას მიაქცევდნენ, რათა მათ შესახებ ყოველგვარ საყვედურს ბოლო მოეღოს.

ლადო ბზვანელი.

მასწავლებლის შენიშვნები

I

ქართული ენა ჩვენებურ სკოლებში

ეს უკვე ყველას კარგად მოეხსენება, რომ საქართველოში მოწაფეთა დედა ენა აბუჩად არის აგდებული... ოთხიოდე სასწავლებლის გარდა, ის სავალდებულო-თაც კი არ არის ცნობილი... (იგულისხმება სამოქალ. სასწავ. გიმნაზიები და და სხ... კვირაში ოთხისა და ხუთის მაგიერ ერთი ან ორი გაკვეთილი ძლივ აქვს დათმობილი და ისიც მეხუთე ან მეექვსე, როდესაც მოწაფენი ისე არიან მოქანცულნი და დამშეულები, რომ ნაყოფიერი გონებრივი მუშაობა აღარ ძალუძთ ბევრსაც რომ ეცადნენ...

მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაინც გული არ უნდა ავიყაროთ ამ საგანზე და თავგამოდებით უნდა ვასწავლოთ ახალ თაობას. ვიდრე ჩვენს დედა ენას უკეთესი დრო დაუდგებოდეს... იმ დრომდის კი ერთი გაკვეთილიც რომ იყოს, იმასაც მაგრათ უნდა დავებლაუქნეთ.

მაგრამ რა უნდა ვასწავლოთ, რას უნდა მივაქციოთ უმთავრესი ყურადღება, რომ ამ აუტანელ პირობებში ჩვენმა მოზარდმა თაობამ ცოტათი მაინც შეისწავლოს და შეიყვაროს თავისი დედა ენა — მათი გრძნობა-გონების ამბილები და გააპეტაკების საუკეთესო იარაღი? მოგეხსენებათ, რომ ზოგიერთ მასწავლებელს მოწაფეებში ეროვნული გრძნობის გასაღვივებლად საქართველოს ისტორიის შესწავლა მიაჩნია; ზოგი გრამატიკული კანონების შეთვისებას აქცევს მეტ ყურადღებას და ეტიმოლოგი — სინტაქსით აბეზრებს თავს მოწაფეებს... და სხ... და სხ...

ჩემი აზრით კი, არსებულ პირობებში, სულ სხვა რამეს უნდა მიექცეს უმთავრესი ყურადღება ზემოხსენებულ სასწავლებლებსა და კლასებში. — ეს არის სიტყვა-კაზმული მწერლობის შესწავლა. და ეს არა იმიტომ, რომ ჩვენი მწერლობის ეს დარგი რუსთაველიდან მოყოლებული ვაჟა-ფშაველამდის მდიდარია თავისი ფორმითა და შინაარსით; არა იმიტომ რომ ენის შესწავლა შეიძლება მხოლოდ სამაგალითო ქართულის მცოდნისაგან, არც იმიტომ, რომ პოეტური ნაწარმოების შესწავლა მეტად ეხალისებათ პატარებს, — არამედ იმიტომ რომ ამ საშუალებით შეგვიძლიან ადვილად შევაყვაროთ მოწაფეებს ქართული ენა. და თუ ეს სიყვარული კარგად გაუჯდათ მოწაფეებს ძვალსა და რბილში, მაშინ შეუძლებელი იქნება მათი გადაგვარება: მათ ეყვარებათ ქართული წიგნი, ქართული ჟურნალ-გაზეთები და თუნდაც რომ სრულიად მოუსპონ სკოლაში დედაენის სწავლება, ისინი თვითონ შეისწავლიან და შეითვისებენ...

არ მინდა ვინმემ ჩემი აზრი ისე გაიგოს ვითომ მე წინააღმდეგი ვიყო ზემოხსენებულ სკოლებში ქართული ისტორიის და გრამატიკის სწავლების არსებულ პირობებში. არა, მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ ყველა ამ საგნებს წინ უნდა უძღოდეს სიტყვა-კაზმული მწერლობის შესწავლა, და ყველაფერი ამაზე უნდა იყოს დამყარებული.

ი. გ — რი.

პასუხად

გაზეთ „შადრევანის“ რედაქციას

გაზეთ „შადრევანის“ რედაქციამ, რომელმაც ვრცელი ადგილი დაუთმო გაზეთში ბ-ნი პრ. ჯაფარიძის საუკადრისო წყალ-წყალა კრიტიკას განსვენებულის იაკობ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ და ჩემი პასუხის დაბეჭდვა-კისასურველად ვერ სცნო, თავიდანვე აღიარა, რომ რედაქცია ბევრ რამეში არ ეთანხმება ბ-ნ ჯაფარიძეს და თავის აზრს შემდეგ გამოთქვამს. მოუთმენლად ველოდით რედაქციის აზრს და წავიკითხეთ კიდევ „შადრევანის“ № 10-ში სათაურით „ერთი კამათის ვამო“, რომელსაც სიამოვნებით დავსტამბავდით „განათლებაში“, მაგრამ უადგილობამ შეგვიშალა ხელი. ამ განმარტებაში თითქმის მოკლედ არის გამოვრებული ის, რაც აღნიშნული მქონ და უფრო ვრცლად ჩემს პასუხში (იხ. „განათლება“ № 1). მხოლოდ როცა ამ წერილს კითხულობ, გიკვირს და უნებლიედ იტყვი: თუ რედაქცია ასეთის აზრისა იყო ბ. ჯაფარიძის კრიტიკის შესახებ, რატომ არ შეასწორა, ან არ ურჩია ჯაფარიძეს თვითონ შეესწორებინა რედაქციის შენიშვნების მიხედვით და შემდეგ მიეტანა დასაბეჭდად. მაშინ შეიძლებოდა, რომ ბ-ნი ჯაფარიძის ბრალდებას რამდენიმე მუხლი მაინც ჩამოშორდებოდა.

სამწუხაროდ თვითონ „შადრევანის“ რედაქციაც ვერ აცდენია ზერელეობას და ბევრი მისი განმარტება საგნის გაუცნობლობისა, დაუკვირვებლობისა და შეუსწავლელობის ნაყოფია. ამიტომ ვურჩევდი თავიდანვე „შადრევანის“ რედაქციას საგანს

კარგად გასცნობოდა, შეესწავლა გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების თანდათან გასწორების ისტორია და შემდეგ გამოეთქვათ აზრი, ვისაც რა სურდა.

„შადრევანის“ რედაქცია ბ-ნს ჯაფარიძეს დაფნის გვირგვინს უძღვნის იმის გამო, რომ „მან შეეხო ამ საკითხს ისე, რომ დღეიდან ამ საკითხის ჩაჩუმება შეუძლებელია. მან საჭიროდ აღიარა ამ სახელმძღვანელო წიგნების შესწორება რომელიმე კოლეგიის მიერ, რასაც მოჰყვება, ჩვენის აზრით, ამუშავება ზოგიერთი მიმალული ძალებისა“-ო („შადრევანი № 10“).

გამოდის, თითქოს ჯაფარიძემდე არავის ეზრუნოს ხსენებულ სახელმძღვანელოებზე, თითქოს მარტო ჯაფარიძეს და „შადრევანის“ რედაქციას შესტკიოდეს გული ამაზე და დღემდის, ვიდრე ბ-ნი ჯაფარიძე ხმას არ ამოიღებდა საზოგადო კრებაზე, რუხაძე ბანს არ მისცემდა და „შადრევანის“ რედაქცია ტაშს არ დაუკრავდა, ეს საკითხი ჩაჩუმებული ყოფილიყოს. ეს ასე არ გახლდათ. სულ ორ წელიწად ნახევარია, რაც გოგებაშვილი გარდაიცვალა. გარდაცვალების პირველ წელიწადს ე. ი. 1912 წელში მისი სახელმძღვანელოები უკვე დაბეჭდილი იყო გარდა „ბუნების კარისა“ და „რუსკ. სლოვ.“ I ნაწილისა. იმ წელსვე შესწორება რისმე მოუხერხებელი იყო, რადგანაც ამისთვის არც დრო რჩებოდა საკმარისი და არც ისე ადვილი საქმე იყო, რადგანაც რომელისამე სახელმძღვანელოს საფუძვლიანად შესწორება

წლობით მუშაობას, დიდს მოფიქრებას ითხოვს და არა რამდენსამე კვირას.

1913 წელს გამოიცა შესწორებული და შევსებული მეორე ნაწილი „რუსკოე სლოვოსი“, რომელიც წინაც მხოლოდ 6000 ცალი გადიოდა და შესწორების შემდეგ მისმა ბაზარმა 1913 და 1914 წელს ერთი ორად კი არა მეტადაც იმატა. მიუხედავად იმისა, რომ 1914 წელი სასწავლებლებისათვის ხელსაყრელი არ იყო, ამ წელში „რუსკ. სლ.“ მეორე ნაწილი 11,936 ცალი გაიყიდა 1915 წლის იანვრის პირველამდის. ამაში, სხვათა შორის, წილი უძევს იმ „ჩაჩუმებულ“ საკითს, რომლის შესახებაც გახურებული მუშაობა იყო სასკოლო სექციაში—იმაზე ადრე, ვიდრე ბ-ნი ჯაფარიძე აღძრავდა ამ საკითხს საზოგადო კრებაზე. რამდენი ახალ-ახალი მასალა, ახალი სურათები და სხვა რამ ცვლილება იქმნა შეტანილი ამ შესწორებულ გამოცემაში, ნათლად დაინახავს ყველა, ვინც შეადარებს 1912 წ. და 1913 წ. გამოცემებს და გაეცნობა ამ შესწორების ვრცელს საბუთებს.

1914 წელს შესწორებული და დაბეჭდილი იქმნა იმავე სახელმძღვანელოს I ნაწილი. ეს წიგნიც წარმატებაშია. თუ რა ცვლილებაა მომხდარი ორსავე სახელმძღვანელოში, ამის დაწვრილებით ჩამოთვლა შეუძლებლად მიმაჩნია და არც დრო გვაქვს ახლა ამისთვის; ამას ადვილად მიხვდება ყველა, ვინც ძველსა და შესწორებულს გამოცემებს შეადარებს, ვინც გაეცნობა სექციის მუშაობას ამ დარგში და სექციისავე ვრცელს განმარტებას ამ საგნის შესახებ—თუ რა მოსაზრებით სცვლიდა ამა თუ იმ მასალას და რა უპირატესობას აძლევდა ახლად შეტანილს მასალებს და გაეცნობა აგრეთვე გამგეობის დადგენილებათ. მაგრამ საქმის დაწვრი-

ლებით შესწავლისათვის არავის თავი არ შეუწუხებია და ამიტომაც „შადრევანის“ რედაქციის მსჯელობაც ბევრში სიმართლეს მოკლებულია. მოვასხენებ „შადრევანის“ რედაქციას იმასაც, რომ საკითხი ამა თუ იმ სახელმძღვანელოს შესწორების შესახებ ყოველთვის კოლეგიაშიც სწყდებოდა და გამგეობაშიაც, ისე შეუძლებელი იყო და არის. სასკოლო სექციამ 1913 წელს ბარათებიც დაუგზავნა ქართულ სასწავლებლებს, ტფილისის ქალაქის სკოლების ყველა გამგეებს, იწვევდა ყველას მონაწილეობა მიეღოთ, ან თავისი აზრი წერილობით გამოეგზავნათ, მაგრამ ბევრმა სიჩუმით ჩაატარა ეს მოწვევა, ზოგმაც თავისი აზრი, დაკვირვება და შეხედულობა წერილობით გამოგზავნა, რაც წაკითხული და მოსმენილი იქმნა სექციის მიერ და საყურადღებოდაც მიღებული. ამ სახით „შადრევანის“ რედაქციის აზრი, თითქოს დღემდის გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესწორების საკითხი „ჩაჩუმებული“ ყოფილიყვეს, ყოველ სიმართლეს მოკლებულია. თუ სასკოლო სექცია მოასწრებს ყოველ წელიწადს თითო სახელმძღვანელოს შესწორებას, როგორც ამდენხანს შვრებოდა, და შესწორებულს თანდათან გაუმჯობესებულად დაბეჭდავს, ესეც დიდი საქმე იქნება.

ამას გარდა „შადრევანის“ რედაქცია აღნიშნავს, რომ „კრიტიკოსი, რომელიც ეხება „სამოსწავლო მასალას“ ძალაუვნებურად უნდა შეეხოს მეთოდსაც. მეთოდი და მასალა ერთი მეორის სულის ჩამდგმელია. სხვანაირი კრიტიკა შეუძლებელია“—ო („შადრევანი“ № 10).

საინტერესო იყო რედაქციის გამოეთქვა თავისი აზრი გოგებაშვილის მეთოდის შესახებ, ბ-ნი ჯაფარიძე უფრო ჭკვიანუ-

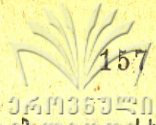
რად მოიქცა, რომ მეთოდს არ შეეხო. უეჭველია ბ-ნს ჯაფარიძესაც მოსწონს გოგებაშვილის მეთოდი, თორემ არ დაზოგავდა. მეც პირადად არაფერს მოგახსენებთ ჯერჯერობით განსვენებულის ი. გოგებაშვილის მეთოდის არც ღირსებისა და არც ნაკლის შესახებ; რაკი საკითხი სახელმძღვანელოს შესწორებას ეხება, ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ მეთოდის შეცვლა გოგებაშვილის სახელმძღვანელოში ყოვლად მოუხერხებელია და არა სასურველიც. სისტემა და მეთოდი უსათუოდ გოგებაშვილის უნდა დარჩეს, უამისოდ შედგენილს თუ შესწორებულს სახელმძღვანელოს განსვენებულის სახელი არ ერქმევა და ამისი არც ზნეობრივი უფლება აქვს ვისმე.

ვეთანხმებით „შადრევანის“ რედაქციას, რომ საფუძვლიანი და დაკვირვებული კრიტიკა, შეუმცდარად მითითება იმ ნაკლებზე, რომელიც მოაპოვება განსვენებული გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნებში, საჭიროაო. საღი კრიტიკის წინააღმდეგი ვინ უნდა იყვეს, მაგრამ სავალალო ის არის, რომ ასეთი კრიტიკა იშვიათად წავგიკითხავს ჩვენს მწერლობაში. როგორც გვახსოვს, ვინცკი ღღემდის შეხება იმ საკითხს, მომეტებული ნაწილი ნაკლს პოულობს იქ, სადაც ნამდვილი ღირსება არის. საღი კრიტიკისათვის განსაკუთრებული ნიჭია საჭირო. ასეთი ნიჭიერი კრიტიკოსები-კი, მომეტებულად პედაგოგიურს საკითხებში, ჯერ-ჯერობით ჩვენში იშვიათია.

დასასრულ „შადრევანის“ რედაქცია ორიოდ სიტყვას მეც მიძღვნის. ამას წინადაც მპირდებოდა და მაღლობას ვუძღვნი დაპირების ასრულებისათვის, მაგრამ არ შემძლიან არ შევნიშნა პატივცემულ რედაქციას, რომ სულ სხვა საკითხს ეხე-

ბა და არა იმას, რის შესახებაც კამათი გვაქვს. ბ-ნი ჯაფარიძე „რუსკოე სლოვოს“ ორსავე ნაწილში რუსულ ენას იწუნებდა—აი მისი სიტყვები: „თითქის ყველას, რაც ორიგინალურია, ან ქართულიდან არის ნათარგმნი, ან გადმოკეთებული რუსულიდან—საერთოდ მოუხეშავი რუსული ენით არის დაწერილიო“ („შადრევანი“ № 4) და მოჰყავდა „რუსკოე სლოვოდან“ მაგალითები, რომლის შესახებაც არ შეიძლება ითქვას მოუხეშავი რუსული ენააო და დაუმტკიცე კიდევს იყო მთავარი საკითხი ჩვენი კამათისა. სხვა საკითხს არ შევხებივარ და გასწორებული წიგნები რომ ენის მხრითაც გაუსწორებლი გაეშვა, ამას არც სექცია ჩაიდენდა და არც გამგეობა მოიწონებდა და დაადასტურებდა.

რედაქციის აზრი—, პედაგოგის წიგნები კი გაკვირვებით და საყვედურით შესცქერის წერა-კითხვის საზოგადო წლიურ კრებას და გამგეობას ეუბნება: თუ ბ. ბოცვაძე ასე გვამართლებს, მაშინ თქვენ რად დაადასტურეთ ჩვენი შეცდომებიო“ („შადრევანი“ № 10), სწორედ გაუგებრობის ნაყოფია, ან ბანზე სიტყვის აგდება. განსვენებულს გოგებაშვილსაც უნდოდა შესწორება შეეტანა სახელმძღვანელოებში და სწორედ ეს თავისი სურვილი ანდერძში გამოხატა, რომლითაც ნება ეძლევა გამგეობას ზოგიერთი ცვლილების შეტანისა ნაანდერძვეს წიგნებში. გამგეობაც და პირადად მეც ყოველთვის მომხრე ვიყავით და ვართ გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესწორებისა და ცოტა შრომაც არ გავვიწვევია ამ საქმისათვის. სასკოლო სექციაც, გამგეობაც და თქვენი უმორჩილესი მონაც იზიარებდნენ და იზიარებენ საზოგადო კრებაზე გამოთქმულ აზრს საზოგადოთ

სახელმძღვანელო წიგნების შესწორების შესახებ, რასაც როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, ფაქტიურად კიდევ ახორციელებდნენ. ვიდრე საზოგადო კრებაზე წარმოითქმოდა ეს აზრი, ორი სახელმძღვანელო წიგნი უკვე შესწორებული იყო საზოგადო კრების უდასტუროდაც. საზოგადო კრების აზრი ამ საკითხში გამგეობისა და ჩემი აზრის გამომხატველიც იყო. და თუ ბ-ნი ჯაფარიძის საპასუხოდ „რუს. სლ.“ შესახებ ვსთქვი შესწორებულია და ახლა არც იმდენი ნაკლი აქვს მეთქი, ამას გამგეობაც გეტყოდათ, სექციაც და ყველა, ვინც მონაწილეობა მიიღეს ამ შესწორებაში. თქვენ შეგიძლიათ შეადაროთ ძველი და ახალი შესწორებული გამოცემანი და მაშინ შეგიძლიათ მიგვითითოთ შეცდომაზე. ეს იქნებოდა საქმის სერიოზულად შესწავლა. ბ-ნი ჯაფარიძე და „შადრევანის“ რედაქცია-კი ამ უნარს ვერ იჩენენ. უკანასკნელი იმ ბრალსა მდებს, თითქოს მე გოგებაშვილის მემკვიდრედ ვგრძნობდე თავს და ეს გრძნობა მიკარნახებდეს შეუცდომლად აღვიბრო განსვენებულის სახელმძღვანელოები. საქმეში ჩახედული ადამიანი ამას არ იტყოდა და არც საკადრისი და არც მართებული საქციელი იასეთი ცნიადაგო ფრაზის წამოსროლა. ჩემს წმინდა მოვალეობად მიმაჩნია ყოველთვის და ყოველგან სალი პედაგოგიური პრინციპების დაცვა და თუ ამ საქმეში ვისმე ორჭოფობას და სიცრუეს შევამჩნევთ, არ დავზოგავთ, რადგანაც ამას მოითხოვს სალი პედაგოგიური პრინციპების დამყარება და მოზარდ თაობათა კანონიერი აღზრდა.

არ არის მართალი არც ის, ვითომ ჩვენში ჩვეულებად იყოს, თუ ერთხელ რამე მოწონებულია, იმის შესახებ ხმას ვერ ამოიღებ, თუ გაბედვ და სთქვი რამე

იმ წამსვე აურ-ზაური ატყდება და დასხვ. („შადრევანი“ № 10). არა, ბატონებო, ჩვენი საზოგადოება იმდენად მომწიფებულია, რომ ავისა და კარგის გარჩევა კარგად შეუძლიან და ვისმე ააშფოთებს არა ჭკვიანური რამე, არამედ ისეთი უგვანო და საღ მსჯელობას მოკლებული აბღა-უბღური წერილები, რომელიც ბ-ნმა ჯაფარიძემ გამოაცხო და „შადრევანის“ რედაქციამ ფიანდაზად გაზეთის ფურცელი გაუშალა.

რაც შეეხება „გარეშესაფრთხობელას“, ამასაც რომ ანგარიშის გაწევა სჭირდება, უეჭველია, და ისიც უნდა იცოდეს „შადრევანის“ რედაქციამ, თუ რა კანონს ხელმძღვანელობენ ამ უკანასკნელ ხანებში მოხელეები, რომ უფრო და უფრო შეზღუდონ სახელმძღვანელო წიგნების საკითხი.

„შადრევანის“ რედაქცია გვიწერს: „ბოცვაძეს რუსის პედაგოგების რედაქციით შეტანილი „ამბები“ ჭეშმარიტებად მიაჩნია ენის თუ ფორმის მხრითო“ („შადრევანი“ № 10) დიად, ვიმეორებთ, რომ თუ რუსულ საუკეთესო სახელმძღვანელოში ესა თუ ის ფრაზაა მოთავსებული, სწორი რუსულია და იმას ჩვენ ვერ გავუსწორებთ, ან შეიძლება მხოლოდ ისე შევასწოროთ, რომ ქართველ ბავშვებისათვის უკეთ გასაგები გავხადოთ. ამისთანა და ასე შემუშავებული მასალა „რუსკოე სლოვოში“ მრავალია. ამასაც განსაკუთრებული ყურადღება ჰქონდა მოქცეული შესწორების დროს, რომლის მაგალითი ძლიერ ბლომად არის. რუსულ ენის უსწორ მასწორობის მაგალითად „შადრევანის“ რედაქციას მოჰყავს ერთი ფრაზა „А МУЖИКЪ СЪ ВОЗОМЪ СКАЗАЛЪ“ და ამბობს ბოცვაძის აზრით ეს ტოლსტოის ეკუთვნისო, მაგრამ დასძენს რუსული არ არისო,

ტოლსტოი რუსის „მუჟიკებიდან“ სწავლობდა ენას და შესაძლებელია ეს გამოთქმა რომელიმე „მუჟიკისა“ იყოს და არა ტოლსტოისა, ტოლსტოის კრიტიკოსები ენას უწუნობენ და საკვირველიც არ არის რომ ტოლსტოიც ენის მხრივ აქა იქ მოისუსტებდეს ისე, როგორც ნინოშვილი, ყაზბეგი და კლდიაშვილი, („შადრევანი“ № 10). თუ ეს გამოთქმა რუსული არ არის, ნუთუ ამას სხვა რუს პედაგოგებმა ვერ მიაქციეს ყურადღება, რომ იმ რედაქციითვე მიიღეს თავიანთი სახელმძღვანელოში, როგორც ტოლსტოის აქვს, ან ვსთქვათ მუჟიკური ენაც იყოს, განა რუსული არ იქნება.

ასეთს წვრილმანებს რომ გამოუდგეთ, ვინ იცის სანამდის მივალთ. შემდეგ რედაქცია მეკითხება „როგორ უნდა გააგებინო ჩვენს ბავშვებს ეს რაღაც „МУЖИКЪ СЪ ВОЗОМЪ“ არის, განა ეს შეეფერება ჩვენს ცხოვრებას, ან ენას, ან სხვა რამეს“? („შადრევანი“ № 10).

აქ სულ სხვა საკითხია, ე. ი. მასალა ჩვენს ცხოვრებას არ შეეხებაო. ამ საკითხის აღძრა მაშინ შეიძლებოდა, რომ სახელმძღვანელოში მართლა ბლომად იყვეს უცხო ერის ცხოვრების მასალები, მაგრამ მთელს „რუსკოე სლოვოში“. ისეთს მასალას, რომელიც რუსთა ყოფა ცხოვრებას შეეხებოდეს ორ სამს თუ იზოვი, მეტს ვერა და ისიც დაპირდაპირებულია ქართველ ერის ცხოვრებასთან.

ასეთია მაგალითად „Полевья работы“ „რუსკ. სლ.“ II ნახ. 5 გვ. 76 და „Маленький мужикъ“ გვ. 26, საიდანაც აღებულია გამოთქმა „А мужикъ съ возомъ сказалъ“. როცა ბავშვი ამ მოთხრობას კითხულობს, თავისთავადაც მიხვდება შინაარსით, რას ნიშნავს ეს გამოთქმა, მასწავლებელი კი, როგორც სასაუბროშია მოხსენებული და იქვე დახატული უჩვენებს რუსულ „ტელეგას“, ქართულ ურემს, ნნ გვერდზე რუსულ „ვოზს“ და გააცნობს მათ. რომ ეს ბავშვისათვის არავითარს სიძნელეს წარმოადგენს, ამაში ყველა მასწავლებელი დაგვეთანხმება. ამ მოთხრობაში ასათი წინადადებაც არის „ЪХАЛЪ МУЖИКЪ СЪ СЫНОМЪ“, თუ კი ეს რუსულია, ნუ თუ „МУЖИКЪ СЪ ВОЗОМЪ“ არ შეიძლება. მეტის მეტი ახილებულეა!!.

ვათავებ პასუხს და ვსწუხვარ, რომ „შადრევანის“ რედაქციამ ბ. ჯაფარიძეზე მეტი საქმეში ჩახედულობა და უნარი ვერ გამოიჩინა და სრულიად ვერ დაგვიმტკიცა დანაპირები რომ მე „ბევრში ვცდები“.

ლ. ბოცვაძე.

რედაქტორ-გამომცემელი

ლ. გ. ბოცვაძე.

შეცდომის გასწორება

ჟურ. „განათლებლის“ № 1-ში ს.მ. ციმაძის წერილში შემდეგი კორექტურული შეცდომებია:

ბმურ.	სტრ.	მწკრი	არის.	უნდა იყოს.
5	2	5	(ქვევ.) პირადი	პირად
"	"	1	(„) კეთილი	კეთილ
6	1	8	(„) მეფის იოანეს	მეფის ძის იოანეს
"	2	13-14	(ზევ.) ორი-სამი პირი	ორი-სამი პირი ¹⁾
"	"	18-19	(„) (აღლურიცხველად) ¹⁾	(აღლურიცხველად) ²⁾
"	"	25	(„) ¹⁾	²⁾
"	"	24 და 25	მწკარ შორის (ზევ.) მეორე შენიშ. („რომ მართლდაც“ etc.) წინ, უნდა ჩაემატოს შემდეგი: ¹⁾ იხ. №№ 3, 20, 38, 40.	
"	"	5	(ქვ.) 1913 წ.	1914 წ.
"	2	3	(ზევ.) მართწერის	მართლწერის
"	"	8	(„) „ლაშქრობა ნაპოლეონისა (გვ. 1 ბ.ქ. „ლაშქრობა ნაპოლეონისა	
"	"	18-19	(ქვ.) ფანჩულიძეები (Панчуд.?!)... ფანჩულიძეები (Панчуд.?!), ბი- ბილურები (Лашкаревы)...	
"	"	11-10	(„) მაგ. ჩოლოყაშვილის გვა- რიდან, თამაფილის	შესაძლებელია, —მაგ., —ჩოლოყა- შვილის გვარიდან, იაშვილის
"	"	7	(„) ВТ.	В. Ш.
8	1	5	(ზევ.) პეტერბუხში	პეტერბურხში
"	"	7	(„) „რომელნიცა	(გვ. 298). „რომელნიცა
"	"	13-14	(„) ქართულ	ქართულად
"	2	1	(„) იმარხურებოდნენ	იმსახურებოდნენ
"	"	2	(„) რუსეთისასა	რუსეთისათა
"	"	„	(„) დიდისა მოსკოვისასა	დიდისა ქალაქისა მოსკოვისასა.
"	"	4	(ქვ.) (1752—1788)	(1752—1782)
"	"	3	(ქვ.) 1904 წ.	1804 წ.
9	1	3	(ზევ.) გჳარს	გჳარს
"	"	4	(„) საქართველოსად	საქართველოსად
10	1	5-6	(„) მაგალითად,	მაგალითად, ელჩ-დესპანად
"	"	23	(„) „свѣд. о ноян.	„Свѣд, о памяти.
"	2	18	(ქვ.) მასკიზ	მარკიზ
11	1	2	(ზევ.) გურსკის	გურსის
"	"	6	(ქვ.) გიორგი VII-ს	გიორგი XII-ს
"	2	1	(ზევ.) ამავე	ამავე
"	"	4	(ქვ.) Хаханашвили	Хахановъ
12	1	17	(ზევ.) вскривалъ Зулбу	вскричалъ Зубову
13	2	5	(„) ეგნატე	ეგნატი
14	1	4	(ქვ.) родъ	рода
"	2	5	(„) утр.	стр.
15	2	17	(ზევ.) 39 და 41	39 და 40.

ბ. ც.

„СЪВЕРНЫЯ ЗАПИСКИ“

ПЕТРОГРАДЪ
(3-й годъ изданія)

Вышелъ № 1 (Январскій)

СОДЕРЖАНИЕ: 1. Армянскому народу. Стихотвореніе—**Маріэтты Шагинянъ**. 2. Благо тебѣ, очарованный братъ. Стихотв.—**Маріэгты Шагинянъ**. 3. Суровые дни (Въ деревнѣ). За семью печатями. **Ив. Шмелева**. 4. Стражи закона. Очеркъ.—**Пьера Милля** Перев. съ французскаго. 5. Стихотвореніе—**Вл. Волькенштейна**. 6. Шиповники. Разсказъ—**Вѣры Станевичъ**. 7. Три стихотворенія.—**С. Парнокъ**. 8. Драма крестьянина. Повѣсть.—**І. Линнанкоски**. Пер. съ финскаго **М. П. Благовѣщенской**. 9. Индійскіе цвѣты (Бгартигари) и двоестрочія.—**К. Вальмонта**. 10. а, Байрову, б, Генераламъ двѣнадцатаго года. Стихотв.—**Марины Цвѣтаевой**. 11. Парижъ во врѣмя великихъ Собѣтій—**Мих. Павловича**. 12. Въ германіи въ декабрѣ мѣсяцѣ.—**Ж. Вердэна**. 13. Балванская мозаика.—**Влад. Викторова-Топорова**. 14. Проблема войны въ литературѣ франціи.—**Андрея Левинсона**. 15. Первый курортный съѣздъ.—**Б. Веселовскаго**. 16. Государственная роспись на 1915 годъ.—**А. Леща**. 17. дороговизна жизни.—**Н. Огановскаго**. 18. Польскіе обывательскіе комитеты и евреи.—**Григорія Ландау**. 19. Матеріалы къ психологіи переживаемаго времени: а, Кумиры **Ромэна Роллана**. б, Протестъ **Антура Шницлера**. 20. Научная работа **И. Л. Лаврова**.—**Н. Карѣва**. 21. О положеніи и задачахъ философіи въ россіи.—**Б. Яковенко**. 22. Новый коллективный трудъ о западно-европейской литературѣ.—**Ал. Гвоздева**. 23. Ббліографія. 24. Объявленія.

256 стр. текста; цѣна въ отдѣльной продажѣ 60 к.

Продолжается подписка на 1915 г.

	годъ.	6 мѣс.	3 мѣс.
съ достав. и пересылкою	4 р.	2 р. 50 к.	1 р. 25 к.

Подписка принимается: въ Главной конторѣ журнала Петроградъ, Загородный пр., 21, въ крупныхъ книжн. магаз. и во всѣхъ почтовыхъ учрежденіяхъ.

Отдѣльные номера продаются во всѣхъ крупныхъ книжныхъ магазинахъ и высылаются изъ главной конторы журнала за 60 к., наложеннымъ платежомъ 80 к.

Издательница С. И. Чацкина.

სნობეპი

ქ. შ. ზერა-კითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ო ქ მ ი

ქ. შ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრების
30 ნოემბერს 1914 წ.
(დასასრული)

გრ. რცხილაძე (გამგეობის წევრი) შეუძლებლად სთვლის ყოველ წელიწადს ერთსა და იმავე საგანზე კამათს. ეს მილიონის ქონება, რომელიც დღეს ჩვენს მუზეუმს აქვს, ერთბაშად კი არ არის შეძენილი, არამედ ნაწილ-ნაწილ, მრავალი წლების შრომის ნაყოფია, არ შეიძლება ერთი სიტყვით გადაჭრა და დაბოლოვება რთულის მილიონებათ ღირებული საქმისა, ამას უნდა დაფიქრება, აწონდაწონა, ყოველ მხრივ გამოკვლევა.

ა. ლომთათიძე წინადადებას იძლევა აღნიშნული საკითხის გამოკვლევა მიენდოს გამგეობას.

თავმჯდომარე კრების გადასაწყვეტად აყენებს ორ კითხვას: ვის მიენდოს საკამათო საკითხის გამორკვევა გამგეობას, თუ საგანგებო კომისიას.

კრება ადგენს: საკითხი წიგნთ-საცავ-მუზეუმის შესახებ გადაეცეს ყოველ მხრივ გამოსაკვლევად განსაკუთრებულ კომისიას, ხოლო სხენებულ კომისიის წევრთა არჩევა მოხდეს გამგეობის შედგენილობის არჩევის დროს.

თავმჯდომარის წინადადებით და კრების სურვილის თანახმად მდივანი კითხულობს ანგარიშს საგურამოს მამულის შესახებ.

დ. დუმბაძეს საჭიროდ მიაჩნია წარსულის წლის საზოგადო კრების მიერ არჩეული საგანგებო კომისიის მოხსენების წაკითხვაც საგურამოს მამულის მდგომარეობის შესახებ.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ საზოგადო კრების მიერ არჩეულის კომისიის მოხსენება საგურამოს მამულის შესახებ გამგეობამ მიიღო მხოლოდ ამ თვის

(ნოემბრის) პირველ რიცხვებში, რის გამოც იგი დღის წესრიგში შეტანილი არ იქნა, რადგან ამასთან საჭირო იყო აგრეთვე გამგეობის განმრტებაც, რის სისრულეში მოყვანა კრებისთვის ვერ მოესწრებოდა, მიგრამ, თუ კრება ისურვებს, მოხსენება წაკითხულ იქნება.

მდივანი კითხულობს:

წერა-კითხვის საზოგადოების წევრთა შარშანდელ წლიურ კრების დადგენილების თანახმად, კომისიამ შემდგარმა თ-დ ს. მ. ჩოლოყაშვილის, ვ. ზ. ქორდიანის და ს. ვაწაძისაგან დაათვალიერეს ილია ჭავჭავაძისეული საგურამოს მამული; გაეცნენ საქმის ვითარებას, რასაც მოკლედ აღნუსხავენ ქვემო მოყვანილ სტრიქონებში.

საგურამოს მამული ბუნებრივ შეკულია; როგორც მიწის შემადგენილობა, ისე ადგილობრივი მდებარეობა და ჰავა ხელსაყრელნი არიან სხვა და სხვა მცენარეთა ზრდა-განვითარებისათვის, მრავალ და ძალაღმამრავალ ხარისხოვან ნაყოფის მისაღებად.

მთელი მამული ხუთ კატეგორიით იყოფა: 1) ტყე შეიცავს 113 დესეტინას; იგი დაცულია და წარმოადგენს შეშის, ჭიგო-მარგილის და ალაგ-ალაგ შენობის მასალას. 2) სახნავი მიწა უდრის 123 დესეტინას, მათში დაახლოვებით 3 დესეტინა სარწყავია, თუმცა ურწყავი მიწებიც სასვებით კარგი ხარისხისა არიან. 3) ბუჩქნარი და ხრიოკ საძოვარი უდრის დაახლოვებით 25 დესეტინას. 4) საბაღე მიწები, რომელნიც უმადლეს მცენარეთა კულტურისათვის გამოსადგენი არიან, სივრცით დაახლოვებით 22 დესეტინაა. 5) კარ-მიდამო და ეზო დაახლოვებით 3 დესეტინას უდრის.

მამულის შემოსავლის უმთავრეს წყაროს შეადგენს დღეს-დღეობით სახნავი მიწები; მათგან წმინდა შემოსავალ მოსალოდნელია წელიწადში დღევანდელ პირობებში 1200 მანეთი, (123 დესეტინიდან ყოველ წლივ მოიხსენება 82 დესეტინა, საშუალო მოსავალი დესეტინაზე უდრის 65 ფუტს ე. ი. 5330 ფ., მემამულეს სასარგებლოდ მეოთხედი გადასახადი უდრის 1332 ფ. ღირებულს ფუთი 90 კაპ.

ვენახები ფილოქსერისაგან განადგურებულნი არიან და წარმოადგენენ ველებს აქა იქ მდგომ ცოცხალ-მკვდარ ვაზებისაგან; 600 ვედრა ღვინოზედ მეტი მოსალოდნელი ძნელია და წლითი-წლივ თუ არ დააკლდა, არა მოემატება რა. შემოსავალი ვენახებისაგან მოსალოდნელი არ არის, რომ აღემატოს ფუტის მოსავლითურთ 1000 მანეთს, მხოლოდ ნახევარი რომ კი ვივარაუდოთ შესამუშავებლად, პატრონს 500 მანეთზე მეტი არ ღარჩება.

მამულში ფუტკრის მოშენებას მისდევენ, აღირიცხება 100 გეჯამდის, რაც წმინდა შემოსავალს დაახლოვებით 200 მანეთს მოიცემა.

მამულში გაფანტულია დაბერებული და დაავადებული ხეხილი, მათი მოსავალი შეიძლება 100 მანეთად იყოს გაყიდული და ამ გვარად საგურამოს მამული დღევანდელ პირობებში დაახლოვებით 2000 მანეთს მოიცემა.

მამული დაგირავებულია ბანკში და წლიური გადასახადი სარგებლისა 1080 მანეთია, საერობო და სახელმწიფო ხარჯები 120 მანეთი, ამგვარად აუცილებელი ხარჯი ყოველწლივი უდრის 1200 მანეთს; თუ მხედველობაში მივიღეთ მამულის ადმინისტრაცია, ტყის დაცვა, შენობების დაზღვევა-შეკეთება, შემოსავალი 2000 მანეთი სავსებით მოენდომება მამულს. მოსალოდნელია, რომ მოკლე ხანში შემოსავალი შემცირდეს, რადგანაც ვენახები, რომელნიც დღეს ცოტა რასმეს იძლევა ამ ფილოქსერის გამო გადახმება სავსებით.

დღეს-დღეობით სახნავი მიწები მოიჯარადრე გლეხებს უჭირავთ და საბატონო იჯარას იხდიან, ვენახებიც იჯარით არიან გაცემულნი წილხედ; როგორც პირველთ, ისე მეორეთ შემუშავება ძველ მეურნეობის წესზედ აქვთ დამყარებული, გარდა ერთი დესეტინა ვენახისა, რომელიც მოიჯარადრეებს წრეულ ჩაურავით დამყნილ ამერიკულ ვაზის საძირებზედ.

ფუტკარი კარგად არის დაყენებული და გეჯები ახალი ტიპისა არიან. მოიჯარადრეებს მოუწყვიათ ორანჟერეია დამყნილი ვაზის გასაღვივებლად და ამ შრომის გაწევაში კულტურტრეგერის ნაბიჯი გადასდგეს, მით უმეტეს, რომ საქართველოში ამ წესით ვაზს არსად არ აღვიებენ, თუმცა საზღვარ-გარეთ ვაზის გაღვივება მხოლოდ ამ სისტემით ხდება, რაც დიდს შვებას აძლევს მევენახეს.

საქმის დღევანდელი მდგომარეობა კომისიამ არა ნორმალურად სცნო შემდეგი მოსაზრებით: 1. მოიჯარადრეთ ისეთს მძიმე უღლად ადევთ იჯარის პირობა, რომ მისი პირნათლად შესრულება შეუძლებელია: მაგ. წლიურად იხდიან იჯარას 1300 მან. და ამასთანავე ვალდებული არიან ერთი დესეტინა ვენახი გაააშენონ ყოველ წლივ ამერიკულ საფესვეებზედ მავთულის დაჭიმვით, რაც ჯდება 1200 მანეთი, ამ გვარად წლიური გადასახადი უდრის 2500 მან. მაშინ, როცა შემოსავალი არ აღემატება 2000 მანეთს; ამ გვარად ხელშეკრულობა არა ნორმალურ ნიადაგზედ აყენებს საქმის წარმოებას და ინტენსიური მუშაობა შეუძლებელი ხდება. 2. სახნავებს მოიჯარადრე გლეხობა უბატოდ ექცევა, — სკდილობენ, რაც შეიძლება მეტი გამოარჩენ მამულს, მის გაღარიბებას ანგარიშს არ უწევენ — მაინც საბატონოა და ამის მეტი რა შეგვრჩებაო; მოიჯარადრეებიც რასაკვირველია, სკდილობენ რაც შეიძლება მეტი მამული გასცენ იჯარით — ეგებ რამე დაგვრჩესო. 3. კარ-მიდამო და ეზო არა სასიამოვნო სურათს წარმოადგენენ, რადგან მოიჯარადრენი დატვირთულნი პრაქტიკულ და მატერიალურ მისწრაფებით ამისთვის ველარ იცლიან და არც ხელსაყრელია იგი მათთვის. სახლს სჭირია დიდი რემონტი, სახურავის შეღებვა და სხვა ღირებული არა ნაკლები 500 მანეთისა. სასმელ-სარწყავი წყალი თითქმის შეწყვეტილია — მიღებს შეკეთება სჭირია, რაიც მოითხოვს 100 მანეთამდის.

მიიღო რა ყველა ეს მხედველობაში კომისიამ, სასურველად სცნო შემდეგი აზრი გამოეთქვა:

1. რადგან ილიასეული სახნავი მიწები უხსოვარ დროიდგან გლეხებს უჭირავთ და მათთვის მოხსენებული მიწების ჩამორთმევა საგრძნობ ეკონომიურ სიღუბნის გამოიწვევს, ამიტომ ნება დართულ იქნას მათი მიყიდვა გლეხებისადმი

სავსებით, ან საზოგადოებამ შეინარჩუნოს მარტო რამდენიმე დესეტინა ამ სახნავებისა, გადასაცემად ქართულ სამეურნეო საზოგადოებისადმი, საჩვენებელ მინდვრის მოსაწყობათ; დანარჩენი კი გლეხებს მიეყიდოს.

2. ტყე ნაწილი გაყიდულ იყოს იმავე გლეხებზედ, მხოლოდ საზოგადოებამ შეინარჩუნოს არა ნაკლებ ნახევრისა, რომ მომდინარე წყარო არ დაშრეს, რომ მამულს მუდამ ჰქონდეს საკმარისი მარგილი, სარი და შეშა და რომ ქვემო მყოფი მიწები არ ჩამორეცხოს ავდრობაში მთიდან მოვარდნილმა ნიაღვრებმა.

3. მამულის გაყიდვიდან შემოსული ფულით პროპორციონალურად იყოს გადახდილი მამულის ვალი, მხოლოდ დანარჩენი თავისუფალი თანხა მოხმარდეს ბაღების გაშენებას და სახლის შეკეთებას.

4. გაცვლით თუ შესყიდვით სასახლის გარშემო ერთს ან ორ ნაქრით შემოზღუდულ იქნას ადგილი ზომით დაახლოვებით 20—25 დესეტინა, ყველა დანარჩენი ნაქრები კი გაყიდულ იქმნენ.

5. ამ შემოზღუდულ ადგილზედ გაშენებული იქმნას მოიჯარადრეების და დარჩენილ თანხის საშუალებით ვენახის და ხილის ბაღი, რაც შეიძლება ჩქარი ტემპით.

6. ვიდრე მუშაობის წარმოება დაიწყებოდეს, გარკვევით, დაწვრილებით და მკაფიოდ უნდა შემუშავდეს სამეურნეო სამუშაო გეგმა განსაზღვრით, თუ რა წელიწადში რამდენი და როგორ უნდა დამუშავდეს, (Хозяйственный планъ) რომელიც დამტკიცებულ უნდა იყოს ქართულ სასოფლო სამეურნეო აგრონომიულ სექციის თანადასწრებათ.

7. სასახლე შეკეთებული იქმნეს და 2 ოთახი მაინც განცალკევებული უნდა ინახებოდეს ილიასეული ავეჯით და აგრეთვე ბაღჩას უნდა მიექცეს ყურადღება.

8. სასურველია სკოლა უკეთეს პირობებში იმყოფებოდეს; დღეს-დღეობით მასწავლებელი შევიწროებულ პირობებში იმყოფება, ბაღლები შორი გზიდან იარებიან და, თუ მოხერხდება, სამჯობინო იქნება სკოლა თვით სოფელში მოწყობილიყო.

9. სამეურნეო სამუშაო გეგმის შედგენა უნდა შემოდგომამდის შედგენილ და დამტკიცებულ იყოს, რომ ამ დროიდანვე შეუდგენენ მის განხორციელებას, რათა უთავბოლო მუშაობა არ გამოვიდეს. ყველა ამ მოსაზრებასთანავე ხელშეკრულობა მოიჯარადრებთან, რასაკვირველია, გადასხვაფერებულ უნდა იყოს მოთხოვნილების დავარად, მხოლოდ სასურველია მისწრაფება მიმართულ იქმნას—ბაღების გაშენებასა წლიურად რაც შეიძლება მეტი, რათა მამულს კულტურული ელფერი დაედოს და შემოსავლის წყაროც გაჩნდეს, რომ შესაძლო იყოს ადგილობრივ რაიმე პროფესიონალური სკოლის დაარსება დიდებული კაცის სახსოვრად.

დ. ხართიშვილი აღნიშნავს, რომ გამგეობას ფაქტიური შემოწმება საგურამოს შემოსავალ-გასავლისა, როგორცა სჩანს, არ მოუხდენია, თავის მოხსენებას იგი ამყარებს მოიჯარადრეთა თხოვნაზე და ამ თხოვნის მიხედვით აძლევს მათ შეღავათს, კომისიას, რომელიც არჩეული იყო საგანგებოდ მამულის მდგომარეო-

ბის შესასწავლად, ნაკისრი მოვალეობა ძლიერ გვიან შეუსრულებია და თან საქმეც ზერელეთ გაუთვალისწინებია.

ა. ყიფშიძე (გამგეობის წევრი) განმარტავს: ხუთ წელიწად ნახევარია, რაც საგურამოს მამული წ.-კ. გ. საზოგადოების ხელში გადმოვიდა. მამულს ძლიერ ბევრი ვალი ედვა. თავნი ვალი 20,000 მანეთი, საერო გადასახადი—2000 მანეთი, ძველი წლების „ნედლომკები“—2000 მან. მოიჯარადრეების 1200 მან. ფრიდონოვისა 2500 მან. კერძო ვექსილებით 14,500 მან. და სხვა. სულ 1908 წ. ვალის მთელი ჯამი შეადგენდა 44,260 მან. გამგეობის მეცადინეობა იქითკენ იყო მიმართული, რომ ეს ვალი რამენაირად გადაეხადა, რომ ილიასეული მამული შეენარჩუნებინა და სასირცხვოდ ხელიდან არ გასცლოდა. ხუთი წლის განმავლობაში გამგეობამ შესძლო მოეწყვიტა მთელი ვალისათვის 17,434 მან. და 50 კაპ. მე მგონია ამას სწორედ უნარის გამოჩენა სჭირდებოდა. ამ ქამად მამულს მართებს სულ 28,825 მან. და 50 კ. აქედან ილიას ფონდისა 8500 მან. თბილისის სათავად-ახნაურო ბანკისა—18,325 მან. 50 კაპ. ეს ვალი ისეთი საჩქარო გადასახადი არ არის. დღეს საქირაო მხოლოდ საქმის რიგიანად გაძლოდა, რათა შესაძლებელი იქნას ყოველ წლიური საეროობო და ბანკის გადასახადების დროზე გასტუმრება.

აი ეხლა, როცა მამულს ცოტა ვალი დარჩა, შეიძლება იმ სამეურნეო გეგმის განხორციელებაზე ლაპარაკი, რომელსაც კომისია აღნიშნავს თავის მოხსენებაში. მოიჯარადრეებიც ერთგული და საქმის მოყვარულნი არიან, საქირაო მხოლოდ შეღავათის მიცემა, რომ პირობა სავსებით შეასრულონ: გააშენონ 9 დესეტინა ვენახი, 4 დესეტინა ხილის ბაღი, მოაწყონ სანერგეები და სხვა. ხელის შეწყობით და გამხნევებით ჩვენ მიზანს მივალწევთ, მამულის საქმე გამოკეთდება, შემოსავალი საგრძობლად იმატებს და, რომ ვინიცობაა ორი წლის შემდეგ საოპეკო მამული ხელიდან გამოგვეცალოს, რაც მოსალოდნელია, ცოტაოდნად მაინც უზრუნველყოფილნი ვიქნებით საკუთარი მამულის შემოსავლით. საგანგებო კომისია სჩანს ძლიერ ზერელედ გასცნობია საქმეს. მის მოხსენებაში აღნიშნულია, რომ ჩვენ 123 დესეტინა სახნავი მიწა უნდა გვექონდეს, როდესაც ნამდვილად 62 დესეტინაზე მეტი არ არის. გლეხებზე ადგილის გაყიდვა, რასაც კომისია გვირჩევს, ყოველად შეუძლებელია და საზოგადოებისთვის საზიანო, სადა გვაქვს გასაყიდი მიწა, ერთი სიტყვით, დასძენს ორატორი, როგორც სარევიზიო, კომისიის მოხსენება, ისე საგანგებო კომისიის მოხსენებაც საგურამოს მამულის შესახებ უსაფუძლო ნიადაგზეა აგებული და ჭეშმარიტებას მოკლებული.

დ. დუმბაძე (სარევიზიო კომისიის წევრი) ბ-ნი ყიფშიძის საყვედურს უსაფუძლოდ სთვლის და აღნიშნავს, რომ სარევიზიო კომისია ხელმძღვანელობდა იმ საბუთებით, რომელიც ინახება წ.-კ. გ. საზ. საქმეებში, თავის მოხსენებასაც საბუთებზე ამყარებს. კომისიამ, რომელსაც დავალებული ჰქონდა მამულის საკითხის გამოარკვევა ნაკისრი ვალდებულება ვერ შეასრულა და მხოლოდ ეხლადა წარმოადგინა მოხსენება და ისიც უნუგეშოდ სცნობს მამულის მოვლა-პატრონობას. იმედის დამყარება იმაზე, რომ ხუთი წლის განმავლობაში იმდენად გაუმჯობეს-

დება მამულის საქმე, რომ საკმაო შემოსავალს მოგვცემს, ორატორს შეუძლებლად მიაჩნია, მისი აზრით მამულის მოვლა-პატრონობა უნდა მიენდოს სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებას, როგორც სპეციალურს დაწესებულებას.

ვლ. ცაგარელის აზრით, აუცილებლად საჭიროა დღევანდელ მოიჯარადრეებს, რაც შეიძლება, მეტი შეღავათი მიეცეს, რათა შესაძლებელი გახდეს მათთვის პირობის სისრულეში მოყვანა, მხოლოდ კონტროლი კი უნდა გაძლიერდეს. მისი აზრით, შემოსავლის მხრით ძლიერ კარგი იქნება „დესერტის“ ჯიშის ვენახების გაშენება.

პრ. ჯაფარიძის აზრით სარევიზიო კომისიას უნდა დაეთვალიერებია მამული და ფაქტიურად შეემოწმებინა დღევანდელი მისი მდგომარეობა. რადგან ეს არ მოხდა და კრებას ჯერ კიდევ ნათლად ვერ წარმოუდგენია ხსენებული მამულის ვითარება, ხაჭიროა აირჩეს ახალი კომისია, რომელმაც უნდა გამოარკვიოს მამულის ვითარება, ხოლო დასკვნა კომისიისა წარედგინოს არა ჩვეულებრივ საზოგადო კრებას, რაც შეიძლება მოკლე ხნის განმავლობაში.

თავმჯდომარეს ზედმეტად მიაჩნია ახალ კომისიის მოწვევა. მისი აზრით საკითხი საკმაოდ გამორკვეულია. საჭიროა მხოლოდ ტეხნიკის გაუმჯობესება, რათა შესაძლებელ იქნეს ახალი სამეურნეო კულტურის შეტანა მამულის გაუმჯობესების საქმეში.

რ. გაბაშვილი აღნიშნავს, რომ შარშანდელ კრებაზე არჩეულმა კომისიამ ვერ მოასწრო დროზედ მამულის დათვალიერება, ესეც უეჭველად გამგეობის დაუდევრობას უნდა მიეწეროს, ალბად კომისიისთვის არ გაუხსენებიათ, რომ მას დროზე შეესრულებინა თავისი მოვალეობა. საგურამოს მამული ნამდვილ შემოსავლის წყაროდ გახდება, თუ რიგიანი მოვლა-პატრონობა ექნება, საჭიროა დღევანდელ მოიჯარადრეთათვის ხელის შეწყობა, შეღავათის მიცემა, ხოლო ამასთან ზედამხედველობისა და ხელმძღვანელობის უნარის გამოჩენა.

ი. რუხაძე ეთანხმებოდა ბ-ნ ა. ყიფშიძის განმარტებას საგურამოს მამულის სივრცის და დავალიანების შესახებ და აკვირვებს საგანგებო კომისიის მიერ მოხსენებაში აღნიშნული სინამდვილეს მოკლებული ცნობები. სჩანს, კომისიას ზერეულედ დაუთვალიერებია მამული, სახნავი მიწა 62 დესეტინაზე მეტი არ იქნება, კომისიას კი, მამულის რაოდენობა 123 დესეტინად გაუხსნია. შემდეგ ორ ორატორი საკმაოდ ვრცლად განმარტავს მოიჯარადრე-მოურავთა მიერ მამულის აოხრებას და განადგურებას და ამავე დროს გამგეობის უყურადღებობასაც აღნიშნავს. მოურავებმა გაჰყიდეს ილიას სახლში დარჩენილი მრავალი ნივთები, გადაახდევინეს გლეხებს მათზე დარჩენილი ძველი წლების გადასახადები, გაჰყიდეს 1300 მან. ღვინო და აღებული ფული თვითონ მოიხმარეს; გაანადგურეს სკები, დასწვეს ღობეები, მოსჭრეს ცაცხვები და გაჰყიდეს მოსაჭრელად 52 დესეტინაზე მეტი ტყეო. მე ვწერდი ზოგიერთ გამგეობის წევრთ ამის შესახებ, მაგრამ რეალურ ნაყოფს მათი მოქმედებისას ვერ ველირსეო. ბევრი სხვა უტყუარი საბუთი მაქვს მამულის აოხრების შესახებ, მაგრამ ჯერ-ჯერო-

ბით „კოზირებს“ ვინახავ და როცა ჩემს ნათქვამში ექვი შეეპარებათ, და საჭიროება იქნება „კოზირებსაც“, გამოვამუღავნებ.

ი. რამიშვილის აზრით, შეუძლებელია გამგეობას, რომელიც შესდგება არა სპეციალური ცოდნით აღჭურვილ პირთაგან, რივიანად აწარმოვოს ისეთი რთული, საპასუხისმგებლო საქმე, როგორც არის მამულის მოვლა პატრონობა. საგურამოს მამულის საქმე რომ კარგად წავიდეს, საჭიროა მისი პატრონობა სპეციალისტებს მივანდოთ, ილიასეული სახლიც, როცა მას წ.-კ.-გ.-საზ. განაგებდა, შემოსავალს არ იძლეოდა და, როცა ბანკის რწმუნებულმა იკისრა მისი მართველობა, შემოსავალიც გაჩნდა.

პ. საყვარელიძის აზრით, გარდა ბ-ნ ა, ყიფშიძისა და ილია რუხაძისა, რომელთაც კავშირი ჰქონდათ და აქვთ ხსენებული მამულის საქმესთან, თითქმის არავის ნათლად არ აქვს გარკვეული ეს საკითხი, ამიტომ, მისი აზრით, მიენდოს სამის კაცისაგან შემდგარ კომისიას გამგეობასთან და სარევიზიო კომისიასთან ერთად ყოველ მხრივ გამოარკვიოს მამულის მდგომარეობა და თავისი დასკვნა წარმოუდგინას არა ჩვეულებრივ საზოგადო კრებას.

დ. დუმბაძის აზრით საგურამოს მამულის მოვლა-პატრონობა გადაეცეს სამეურნეო საზოგადოებას.

არ. ჯაჯანაშვილს (გამგ. წევ.) უაზროდ მიაჩნია საკამათო საკითხის ახალ კომისიაში გადაცემა, ვიდრე არ გამოირკვევა: 1. კომისიას ევალება სამეურნეო გეგმის შემუშავება, თუ მამულის გადაცემის საკითხის შესწავლა, თუ კიდევ სხვა რაიმე სხვა ფუნქციის ასრულება. ჯერ უნდა გამოირკვეს, სასურველია თუ არა მამულის გადაცემა, ხელსაყრელი იქნება თუ არა ეს კომბინაცია საზოგადოებისათვის და დარჩება თუ არა მამული წ.-კ.-გ. საზოგადოების ხელში, ხოლო ამის შემდეგ შეიძლება კომისიაზე ლაპარაკი.

დ. ჯავახიშვილის აზრით კომისიის იმედი არ უნდა ვიქონიოთ, კომისია არჩეული იყო და დღეს ვხედავთ, რომ არაფერი გაუკეთებია, ასევე მოიქცევა ახლად არჩეული კომისიაც.

ბ-ნი **ბუკია** თხოულობს კენჭი ეყაროს წამოყენებულ წინადადებებს.

ბ-ნი **კედია** საკმარისად აღიარებს იმ საბუთებს, რომელიც ამ უამად ხელთ აქვთ საზოგადო კრებას და საქმის გასაუმჯობესებლად საჭიროდ სთვლის მხოლოდ კანტროლის გაძლიერებას.

დ. ხართიშვილს შემოაქვს კონკრეტული წინადადება: საგურამოს მამულის უკეთ მოსაწესრიგებლად საზოგადო კრებას საჭიროდ მიაჩნია მისი შესწავლა, რა წინადაგისაა, რა უნდა მოშენდეს, რამდენი დასჭირდება თითოეულ დღიურის შესაფერისად დამუშავებას და მოშენებას და საზოგადოდ, მთელი მამულ-სას. ხოლო მოიჯარადრეთა წინადადება-თხოვნა იჯარის შემცირების შესახებ, სანამ მამულის შემოსავალ-გასავალი იქნება გამორკვეულ, დარჩეს ღიათ—გამორკვევამდე.

ბ. **ბარათაშვილი** ემხრობა ბ-ნ პ. საყვარელიძის მიერ გამოთქმულ აზრს და თავის მხრით წინადადებას აძლევს კრებას საკამათო საკითხი გადაეცეს განსაკუთრებულსა და სარევიზიო კომისიის შეერთებულ კრებას.

თავმჯდომარე საკითხს გამორკვეულად აცხადებს და კრების გადასაწყვეტად სვამს ოთხ წინადადებას:

1. მიეცეს დღევანდელ მოიჯარადრეებს, რაც შეიძლება მეტი შეღავათი და დაევალოს გამგეობას ხელი შეუწყოს მათ პირობების სისრულეში მოსაყვანად და თან გააძლიეროს კონტროლი.

2. საკითხი მამულის მდგომარეობის შესახებ გადაეცეს გამოსარკვევად ახალ კომისიას, რომლის დასკვნა მოხსენდეს არა ჩვეულებრივ კრებას.

3. რადგანაც გამგეობას, როგორც არა სპეციალისტებისაგან შემდგარს, არ ძალუძს მამულის მოვლა-პატრონობა, საგურამოს მამული გადაეცეს ქართულ სასოფლო სამეურნეო საზოგადოებას.

4. საკითხი საგურამოს მამულის შესახებ გადაეცეს ყოველ მხრივ გამოსარკვევად გამგეობას, სარევიზიოს და ახლად არჩეულ საგანგებო კომისიას. მოხსენება წარედგინოს დასამტკიცებლად საზოგადოების წევრთა არა ჩვეულებრივ კრებას, რომლის მოწვევა დაევალოს გამგეობას მომავალი წლის თებერვლის უკანასკნელ რიცხვებში.

კრება ხმის უმეტესობით დებულობს მე-4 წინადადებას, ხოლო ანგარიშს საგურამოს მამულის შესახებ უცვლელად ამტკიცებს,

თავმჯდომარე წინადადებას აძლევს კრებას, ვისაც რაიმე ფაქტები აქვს ხსენებული მამულის შესახებ, შეუძლიან კომისიას წარუდგინოს.

კრება გადადის ანგარიშის მორიგ საკითხზე სტიპენდიების შესახებ.

თავმჯდომარე აცხადებს, ახლა გეძლევათ შემთხვევა შეამოწმოთ, თუ მწერლებს ეძლევათ სტიპენდიები.

დ. ხართიშვილი. უპასუხებს უმჯობესი იქნებოდა მწერლები: რო გამოგზარდათ, ვეკილების მაგიერ, ესენი თავის გონების ნაშრომს ხელში მაინც გაიტანდნენ ყველასათვის ანბანურს ჰემმარტებას შეადგენს ის მცნება, რომ რამდენადაც მძლავრია ეკონომიურად ესა თუ ის ერი, იმდენად მძლავრი და ღონიერი იყო თვით ერიც და პირიქით, თუ დაქვეითებულია ნივთიერად დაქვეითებულია კულტურულად და ეროვნულადაც. ჩვენი ერის ნივთიერი მდგომარეობა ყველას გათვალისწინებული გვაქვს: ჩვენ გვჭირდება დღეს კოოპერატივები, რომელთაც უნდა მოჰფინონ ჩვენი მხარე კოოპერატიული დაწესებულებებით და ამით ეკონომიურად წელი გაუმავრონ ხალხს, მისცენ ერს ეკონომიური სიძლიერე, ამისათვის კი უნდა ვეცადოთ გავამრავლოთ ასეთი მუშაკნი, მოვამზადოთ ჩვენი ახალთაობა. ვეკილები, ინჟინრები, ექიმები და, თუ გინდა აგრონომებიც, თუმც საჭირონი კი არიან, მაგრამ ჩვენ დღეს არას გვარგებენ; ესენი გამოდიან უნივერსიტეტებიდან, შევლენ სახელმწიფო სამსახურში და კარიერას იძენენ და თავის მიზანს ამით ათავებენ. ჩვენი გამგეობა ასეთს პირებს უნიშნავს სტიპენდიებს. ამ ნაკლის თავიდან ასაცილებლად ორატორს კრების საყურადღებოდ შემოაქვს შემდეგი წინადადება: საზოგადო კრებას სტიპენდიებით შესაფერისად სარგებლობისათვის საჭიროდ მიაჩნია გამორკვეულ იქმნას ჩვენი ერის საჭიროებანი, ხარისხოვანობით და ამათში პირველი საჭიროებანი უპირველესად კმაყოფილდებოდეს, სტიპენდიანტები რომ საჭირო სარგებლობას აძლევდნენ ერს, ამისათვის მათ დაედოს ვალად საზო-

გადოების გამგეობის მოთხოვნით, იმუშავონ ხუთი (პირველი) წლის განმავლობაში იქ, სადაც ამას გამგეობა მოითხოვს. იმ სტიპენდიებით, რომელთაც შეიძლება ხასიათი შეეცვალოს, გაიხსნას ქ. თბილისში სამასწავლებლო სემინარია, სპეციალური (საკოაპერაციო და სამეურნეო) განყოფილებებით.

პ. გელეიშვილის აზრით, გამგეობის უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს მდებარე ხალხში პირველ დაწყებითი სწავლის გავრცელების საქმეს. ამ მიზნის ირგვლივ უნდა შეიკრიბოს მან მთელი თავისი ნივთიერი და სულიერი ძალები. ვეებერთელა თანხა იხარჯება დღეს სტიპენდიებზე. უმაღლესი სწავლა ჩვენთვის შამპანიურია, იმ დროს, როდესაც არსებითი პურიც არა აქვს მდებარე ხალხს, როდესაც ჯერ კიდევ მკითხავებისაგან ვერ დაუხწყევია თავი. ჯერ პირველ დაწყებითი სწავლა და შემდეგ უმაღლესი განათლება, ავიღოთ ნემეცთა კალონიების მაგალითი, სადაც უმთავრესი ყურადღება პირველ-დაწყებითის ცოდნის გავრცელებას აქვს მიქცეული. საქირთა დღევანდელმა საზოგადო კრებამ მომავალ ქველმოქმედ-შემომწირველთა საყურადღებოდ გამოსთქვას აზრი თუ რას უნდა ხმარდებოდეს წ.-კ. გ. საზ. თანხები, რომ შემომწირველი არ საზღვრავდეს შემოწირულებათა დანიშნულებას. მაშინ საზოგადოებას საშუალება მიეცემა მთელი ნივთიერი ქონება-საშუალება პირველ-დაწყებითი სკოლების გავრცელების საქმეს მოახმაროს.

დ. დუმბაძის აზრით, ვინაიდან ჩვენს ქვეყანას ამ ჟამად უფრო ესაქიროება სპეციალური ცოდნის აღჭურვილნი პირები, როგორც არიან მაგ. მეურნეები, ტექნიკები, კოაპერატორები—სასურველია დაევალოს საზოგადოების გამგეობას სტიპენდიების განაწილების დროს იყლიმძღვანელოს ხსენებული მოსაზრებით და მომავალში მხოლოდ ასეთს სპეციალურის ცოდნის მიმდევართ დაუნიშნოს სტიპენდია.

ა. ლომთათიძის აზრით შესაძლებელია საზოგადოების გამგეობამ გავლენა იქონიოს ქველმოქმედ ზუბალაშვილებზე, რომელთაც სასტიპენდიაო თანხის გასაძლიერებლად ყოველ წლიურად 5000 მან შემოაქვთ. ხსენებულ ქველმოქმედთა სახელობის სტიპენდიებს ვადა უთავდებათ 1916 წელს. ამ წლიდან შეიძლება მოლაპარაკების საშუალებით პატივცემულმა ზუბალაშვილებმა დანიშნულების განუსაზღვრულად შემოსწირონ ფული და, მაშინ საშუალება მიეცემა გამგეობას ეს თანხა პირველ-დაწყებითი განათლების საქმეს მოახმაროს.

ივ. რატიშვილის აზრით წ.-კ. გ. საზოგადოების უმთავრესი საზრუნავი პირველ-დაწყებითი სწავლის გავრცელებაა მდებარე ხალხში; სტიპენდიების განაწილება და ამ დანიშნულებისათვის გადადებული თანხების წარმოება ბევრს ძვირფას დროს ართმევს საზოგადოებას და სრულიადაც არ შეეფერება მის მიზანს, ამიტომ ეს საქმე უნდა გადაეცეს განსაკუთრებით ამ დანიშნულებისათვის არსებულ სპეციალურ საზოგადოებას. ასეთი საზოგადოება არის თბილისის გუბერნიის სათავადაზნაურო დარბი მოწაფეთა დამხმარე კომისია. ვისაც სტიპენდიებისათვის უნდა ფულის დატოვება შესწიროს ამ საზოგადოებას, წ.-კ. გამ. საზოგ. კი განთავისუფლებულ იქმნას ამ ზედმეტ შრომისაგან.

ა. **შანშიაშვილის** აზრით, სტიპენდია იმდენი მაინც უნდა ეძლეოდეს, რომ შესაძლებელი იქნეს არსებობა, დღევანდელი სტიპენდიის რაოდენობა — თვეში 25 მანეთი იმდენად მცირეა, რომ შეუძლებელია ცოტაოდნად რიგიანად ცხოვრება. ამისათვის, ორატორის აზრით, უმჯობესი იქნებოდა, რომ წ.-კ.-გ. საზოგადოება სრულიად მოიშორებდეს თავიდან სტიპენდიების განაწილებას და სასტიპენდიო თანხის წარმოების საქმეს.

ა. **ლომთათიძეს** შეკითხვა შემოაქვს, იხდიან თუ არა ყოფილი სტიპენდიატები მიღებულ ფულს.

თავმჯდომარე უპასუხებს, რომ მხოლოდ ერთი ყოფილი სტიპენდიატი, ისიც გამგეობის წევრი იხდის სასტიპენდიო ვალს.

ა. **კაკალიშვილის** აზრით ჩვენთვის ყოველგვარი ცოდნაა საჭირო და ვიდრე ეს სტიპენდიები არსებობენ, არ უნდა იქნეს შეზღუდული გამგეობა და სტიპენდიების განაწილების დროს ხელმძღვანელობდეს დროსა, გარემობის და საჭიროების მიხედვით, ხოლო, სასურველია, დღევანდელმა საზოგადო კრებამ მომავალ ქველმომქმედ-შემომწირველთა საყურადღებოდ გამოსთქვას სურვილი, რომ შემოწირულებანი დღეიდან ეძლეოდეს საზოგადოებას დანიშნულების განუსაზღვრელად, რათა ამით საშუალება მიეცეს გამგეობას თავის შეხედულებისამებრ დროს, საჭიროების და გარემოების მიხედვით, მოიხმაროს შემოწირული თანხა.

ბ. **საყვარელიძე** ემზრობა ბ-ნს კაკალიშვილის აზრს.

ა. **ჯაჯანაშვილის** (გ. წ.) აზრით, საზოგადო კრებისადმი თხოვნით მიმართვა, რომ მან განაჩენი გამოიტანოს შემომწირველთა სურვილის შესაზღუდავად, უტაქტოდ მიიჩნია. ნიადაგის მომზადება შეიძლება, საზოგადოების აზრის საშუალებით, გარეშე კრებისა და არა კრების საშუალებით.

ბ. **მერკვილაძის** აზრით, უმჯობესი იქნება, რომ გამგეობამ წინდაწინვე შეიმუშავოს ანდერძის ტექსტი შემომწირველთა სახელმძღვანელოდ.

გ. **თაყაიშვილის** აზრით, სასურველია რომ კრებამ გამოიტანოს განაჩენი, რომ გამგეობას უფლება მიეცეს, როცა საჭიროება მოითხოვს, სტიპენდიის რაოდენობა 100 მანეთამდე აიყვანოს, ვინაიდან დღევანდელი სტიპენდიის რაოდენობა ძლიერ მცირეა.

დ. **ბ-ნ კედიას** აზრით, სასურველია ამიერიდან წ.-კ. გ. საზ. მოერიდოს სასტიპენდიო თანხების მიღებას და ამით გაითავისუფლოს თავი ზედმეტი ტვირთისაგან.

ე. **ჯავახიშვილის** აზრით სტიპენდიების განაწილების დროს გამგეობა უნდა ხელმძღვანელობდეს სტუდენტთა კორპორაციის რჩევით.

ვ. **ბარათაშვილის** შეკითხვაზე, რას უნდა მოხმარდეს დაბრუნებული სტიპენდიები.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ დაბრუნებული ფული საზოგადოებას შეუძლია მოახმაროს სკოლების დაარსების საქმეს.

თავმჯდომარე საკითხს გამორკვეულად სთვლის და თვითველ წინადადებას ცალ-ცალკე აყენებს.

3. გელეიშვილი წინადადებას იძლევა, მიღებული წესის თანახმად ყველა შემოყენებული რეზოლიუცია გადაეცეს გამგეობას, რომელიც წინადადებათა ავტორების თანადასწრებით და მონაწილეობით შემოღებულ რეზოლიუციის საერთო ტექსტს და წარმოუდგენს საზოგადო კრებას.

კრება წინადადებას ღებულობს, ხოლო ანგარიშს სტიპენდიების შესახებ ამტკიცებს.

კრება დაიხურა დღის 4 საათსა და 25 წუთზე. შემდეგი კრება დაინიშნა კვირას, 7 დეკემბერს, დღის 11 საათზე, ახალი კლუბის დარბაზში.

კრების თავმჯდომარე დ. კარიჭაშვილი.

კრების მდივანი ვარ. ბურჯანაძე.

ო ქ მ ი

ქ. შ. წ. ა. გამაგრებული საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრების
7 დეკემბერს 1914 წ.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარის მოვალეობის აღმასრულებელმა, გამგეობის წევრმა დ. გ. კარიჭაშვილმა დღის 11 საათსა და 40 წუთზე. დაესწრო 122 ნამდვილი წევრი.

თავმჯდომარის წინადადებით მდივანი კითხულობს საზოგადოების თავმჯდომარის გ. ნ. ყაზბეგის წერილს, რომლითაც იგი მადლობას სწირავს საზოგადო კრებას თანაგრძნობის გამოცხადებისათვის იმ უბედურობისა გამო, რომელიც შემთხვა მის ოჯახს და გამოსთქვამს სრულს იმედს, რომ წევრთა ნაყოფიერი მუშაობა გამარჯვებას მიანიჭებს ძვირფასს წ. - კ. ა. საზოგადოებას. კრება თანაგრძნობით ისმენს ბ-ნ ყაზბეგის წერილს. ამის შემდეგ კრებას მოხსენდა 30 ნომბრის საზოგადო კრების ოქმი, რომელიც რამოდენიმე შესწორების შეტანის შემდეგ კრებამ დაამტკიცა.

თავმჯდომარე (ბ-ნი კარიჭაშვილი) საჭიროდ სთვლის განმარტოს, რომ ბ-ნ 3. გელეიშვილის განცხადება წინანდელ კრებაზე, ვითომც ა. ორბელიანის ხელთნაწერებიდან, დ. ჭონქაძის სურამის ციხის შესახებ რამდენიმე ფურცელი დაკარგული იყოს, სიმართლეს მოკლებულია, მან გადაათვალიერა ხსენებული მწერლის ხელთნაწერი, რაიც შეიცავს სულ 16 გვერდს. (კატ. № 1461) და არც ერთი ფურცელი არ აღმოჩნდა დაკარგული. პორნოგრაფიული ხასიათის წერილების არსებობას სრულიად უარყოფს და დასძენს, რომ შეუძლებელია ისეთს დარბაზ-

სელ მწერალს, როგორც იყო ალ. ორბელიანი დაეწერა რაიმე პონოგრაფიული შინაარსის წერილი.

პ. გელეიშვილი არ კმაყოფილდება ხსენებულის განმარტებით, იგი მტკიცედ ადგია წინანდელ თავის განცხადებას. ასახელებს მალაქია ტოროშელიძეს, რომელიც მასთან ერთად მუშაობდა მუზეუმში და კარგად იცის ამ ხელთაწერების ისტორია.

სადავო საკითხის გამორკვევა კრებამ მიანდო პ. საყვარელიძეს და რ. გაბაშვილს პ. გელეიშვილის დახმარებით.

კრება ისმენს და უკამათოდ ამტკიცებს 2 დეკემბრის გამგეობისა და რეზოლიუციის ავტორთა შეერთებულ კრებაზე მიღებულ რეზოლიუციის ტექსტს. სტიპენდიების შესახებ: „ვინაიდან ქ. შ. წ.-კ. გ. საზოგადოების ერთდერთი მიზანია ხალხში პირველ დაწყებითი ცოდნის გავრცელება, რომლის ირგვლივ უნდა შემოიკრიბოს მან მთელი თავისი ნივთიერი და სულიერი ძალები, დღევანდელი საზოგადო კრება გამოსთქვამს სურვილს მომავალ ქველმოქმედ-შემომწირველთა საყურადღებოდ, რომ ამიერიდან შემომწირველნი ნუ განსაზღვრავენ ხოლმე შემოწირულებათა დანიშნულებას, რათა ამით საშუალება მიეცეს გამგეობას შემოწირული თანხები მოახმაროს საზოგადოების მიერ დასახულ მიზანს—სწავლა-განათლების გავრცელებისას მდამიო ხალხში“.

ა. ჯაჯანაშვილი (გამგ. წევრი) წინამდებელი რეზოლიუციისა და, როგორც ცალკე აზრი, თხოულობს შეტანილ იქმნას ოქმში შემდეგი: „საზოგადოებას შეუძლია დადგენილება გამოიტანოს ან სურვილი გამოსთქვას მხოლოდ იმისთანა საგნის შესახებ, რომელიც თვით საზოგადოების ფარგლებს არ სცილდება, რადგანაც შემოხსენებულ რეზოლიუციას აზრად აქვს მოაწესრიგოს საზოგადოების გარეშე პირთა (შემომწირველთა) მოქმედება—სურვილი—შეუძლებელია წ.-კ. გ. საზოგადოების კრებაზე ამგვარი რეზოლიუციის გამოტანა“. ამ აზრს ემხრობა ბ-ნი **გრ. რცხილაძეც** (გამ. წევრი).

კრება გადადის მორიგ საკითხზე—წიგნების ბექტდის შესახებ.

პ. საყვარელიძე აღნიშნავს, რომ განსვენებულის ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნებში მრავალი შეცდომაა, შიგ ბევრი ყალბი ადგილია, რაც, როგორც ეს პრესაშიც აღნიშნული იყო, ცუდ გავლენას ახდენს მოზარდ თაობაზე, ამისათვის, ორატორის აზრით, საჭიროა შესდგეს პედაგოგთა და სპეციალისტთა კომისია გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნების „დედა-ენის“ და „ბუნების კარის“ შესასწორებლად.

პრ. ჯაფარიძის აზრით, ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნებს გაუმჯობესობა არ ეტყობა, ბევრი ნაკლი აქვს; მაგალითად P. CII. I. და II ნაწილს რუსული ენა შეუწყნარებელია. ერთად ერთი ღირსება ამ სახელმძღვანელო წიგნებისა მხოლოდ ის არის, რომ მასალა დედა ენიდანაა ამოღებული: „დედა ენა“-ში თითქმის მთელი მესამედი საღეთო სჯულის მასალას უჭირავს. ორატორის აზრით საქმისთვის კარგი იქნება და ამავე დროს განსვენებულის ი. გოგებაშვილის პატივისცემა, რომ ყოველ წლობით, პედაგოგიურ მოთხოვნილებათა მიხედ-

დით საჭირო ცვლილებები შეგვეკონდეს ამ სახელმძღვანელო წიგნებში, ხოლო ეს მოვალეობა უნდა დაეკისროს სასკოლო სექციას.

ი. რუხაძე წინადადებას იძლევა სახელმძღვანელო წიგნების გადასინჯვის და შესწორების დროს მოწვეულ იქმნენ ხოლმე გარეშეპირებიც, დაინიშნოს განსაზღვრული ჯილდო. მისი ფიქრით, ასეთი კონკურსის გამოცხადება ბევრს მოაგებინებდა საქმეს.

ბ-ნი რუხაძის წინადადება კრებამ საყურადღებოდ აღიარა.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ განსვენებულის ი. გოგებაშვილის ანდერძის თანახმად, მის სახელმძღვანელო წიგნებში შესწორების ან ცვლილების შეტანა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, უკეთეს გამგეობის წევრთა $\frac{3}{4}$ ნაწილი იქნება ცვლილებათა შეტანის მომხრე, ამისათვის, დასძენს იგი, ეს აკადემიური შრომა უნდა მიენდოს გამგეობას.

ვ. ცაგარელს შეეკითხვა შემოაქვს, რად გადასცა გამგეობამ კერძო პირს ილ. ჭავჭავაძის თხზულებათა გამოცემა. იყო თუ არა ეს ხელსაყრელი გამგეობისათვის. **თავმჯდომარე** უპასუხებს, რომ გამგეობამ სწორედ ხელსაყრელად დაინახა კერძო პირისათვის თხზულებათა გამოცემა. გამგეობას საკუთრებათ დარჩა კლიშეები, სურათები და 100 ცალი წიგნი 20 პრ. დაკლებით.

პ. მირიანაშვილის აზრით აუცილებლად საჭიროა „დედა-ენიდან“ სასულიერო ზნეობრივი განყოფილების ამოღება და ამ მხრივ ხსენებული სახელმძღვანელო წიგნის შესწორება, რათა იგი თანასწორად გამოსადეგი იყოს მართლმადიდებელისა, ებრაელისა და მაჰმადიანი ქართველებისთვისაც. ასეთი შესწორება არც ანდერძის წინააღმდეგი იქნება და თვით წიგნის შინაარსიც აღარ შებღალავს სარწმუნოებრივ გრძნობას.

დ. დუმბაძის აზრით, სახელმძღვანელო წიგნებიდან სასულიერო-ზნეობრივი განყოფილების ამოღების ნებას მთავრობა არ მოგვცემს, მართალია „P. CII.“ და „დედა-ენა“-ს აქვს ნაკლი, ნაკლი თვით დიდებულ დისტერვეგსაც ჰქონდა, მაგრამ არც იმდენი ნაკლი აქვს ამ წიგნებს, როგორც პ. მირიანაშვილისა და სხვებს ჰგონიათ. ორატორს პატივცემულ გოგებაშვილის წიგნების უარყოფით მოხსენება საზოგადო კრებაზე საშიშოდ მიაჩნია, ეს გადავა პრესაში და მტრები აქ გამოთქმულ აზრს სააგიტაციო მასალად გამოიყენებნო.

ბ-ნი მაღალაშვილი და **რ. გაბაშვილი** კრების ყურადღებას აქცევენ ანგარიშის მე 114 და 117 გვერდზე მოთავსებულ დედა ენა I ნაწილის რაოდენობას და მოითხოვენ განმარტებას, რად არის ორჯელ განმეორებული ამ წიგნის გამოცემის 30,000 ცალი.

გრ. რცხილაძე (გამგ. წევრი) განმარტავს, რომ განსვენებული გოგებაშვილის ანდერძის თანახმად მისი სახელმძღვანელო წიგნების ანგარიში უნდა იბეჭდებოდეს ცალკე და საზოგადო ანგარიშიდან გამოყოფილად და სწორედ ამიტომ არის ერთი და იგივე რიცხვი განმეორებული და ამის შესახებ შესაფერი შენიშვნაც აქვს ანგარიშს გაკეთებული.

ბ-ნი მალალაშვილი და ხართიშვილი აღნიშნავენ, რომ მე 115 გვერდზე წიგნის მალაზიის ანგარიშში 9209 მან. და 5 კპ. უადგილო ალავას არის ჩაწერილი.

თავმჯდომარე ეთანხმება და დასძენს, რომ ეს რიცხვი თუმცა ქვემოლ უნდა იყოს ჩამოტანილი, მაგრამ ამით ჯამი მაინც არ იცვლება და ბალანსი სწორი გამოდის.

ა. შანშიაშვილის აზრით საჭიროა გამგეობამ ბლომად გამოსცეს სახალხო საკითხავი წიგნები, მაგრამ ამავე დროს მტკიცედ უნდა იქნას დაცული აკადემიური ენა.

ბ-ნ შანშიაშვილის წინადადება სახელმძღვანელოდ იქმნა მიღებული.

ი. მერკვილაძე კრების ყურადღებას აქცევს იმ გარემოებას, რომ მკაზმაფთან, სახელოსნოში, ძლიერ ბევრი სახელმძღვანელო წიგნის ფორმები აწყვია, საჭიროა ეს ფორმები წიგნების საწყობში იყოს შენახული, როგრემ ადვილი შესაძლებელია ეს ნდობა ბოროტად იქნეს გამოყენებული, მას კიდევაც უნახავს ნაქურდული სახელმძღვანელო წიგნები ბაზარზე გასასყიდად გამოტანილი, მაგრამ არ ახსოვს რომელ წელში, მოწმედ ასახელებს ი. ავალიშვილს, რომელიც დასდევდა ქურდებს დასაჭერად. შემდეგ ორატორი ეხება ხრამელაშვილის კრებულის გამოცემის საქმეს და აღნიშნავს შემდეგს: ხრამელაშვილის კრებული მან, მერკვილაძემ იყიდა განსვენებულისაგან 1912 წელს აპრილში. დაბეჭდა 6000 ცალი I ნაწილი. ხრამელაშვილისავე თანხმობით დანარჩენი პირობაში აღნიშნული წიგნები შეუკვეთა დასაბეჭდათ ციხის სტამბაში, სადაც მისთვის უფრო ხელსაყრელი იყო. ხრამელაშვილი გარდაიცვალა 18 ენკენისთვის 1912 წელს, სიკვდილის შემდეგ მან განაგრძო თანახმად სტამბასთან შეკრულ პირობისა დანარჩენი გამოცემების ბეჭდვაც, ვიდრე არ მოათავებდა 12,000 ცალს. ამ დროს გამგეობამ პასუხიც მოსთხოვა ანდერძის წინააღმდეგ მოქმედებისათვის, რაზედაც მან ოთხჯერ მიართვა თხოვნა გამგეობას და იწვევდა სამედიცინო სამართალში, მაგრამ სწორი პასუხის მოცემას კი ვერ ელირსა. ოფიციალურს სასამართლოს კი არ მიმართა, რადგან არ უნდოდა შეურაცყოფა მიეყენებინა ერთად ერთ ეროვნულ კულტურულ დაწესებულებისათვის.

ა. ლომთათიძის შეკითხვაზე, რატომ სტამბის სახელი და თარიღი არ არის აღნიშნული, მერკვილაძე უპასუხებს, რომ კორექტურას თვით ავტორი ასწორებდა და ის არაფერ შუაშია.

გრ. რცხილაძე (გამგ. წევრი) განმარტავს, რომ აქ სამოქალაქო დავა და სამედიცინო სამართალზე ზედმეტია ლაპარაკი, თუ რამე გასამართლებელი საბუთები ჰქონდა მერკვილაძეს, შეეძლო წარმოედგინა გამგეობისათვის. ხრამელაშვილის გარდაცვალების შემდეგ მას არ ჰქონდა არც-ზნეობრივი, არც იურიდიული უფლება განეგრძო წიგნების ბეჭდვა. მან კი, როგორც ეს გამოიჩინა ოფიციალური ცნობებით, სიკვდილის შემდეგაც განაგრძო სახელმძღვანელო წიგნების ბეჭდვა ციხის სტამბაში.

ჩვენ შევაჩერეთ ბეჭდვა და ვუცდიდით, როდის გამოვიდოდა ბაზარზე წიგ-

ნები გასასყიდლად. ეხლა, როცა გამოირკვა რომ მერკვილაძე წიგნებს შექმნიდა იძლევა საჩივრის შეტანაც... საბუთი თუ რაიმე აქვს. შეუძლიან გვაჩვენოს.

ბ. ჯაფარიძე აღნიშნავს, რომ მერკვილაძე მასთან იყო და სადავო საკითხის გამორკვევას თხოულობდა სამედიცინო სასამართლოს საშუალებით. მისი აზრით, შესაძლებელია ასეთი წესითაც ამ საკითხის გამორკვევა, თუმცა ბ-ნ ჯაფარიძესაც ურჩევია მერკვილაძისათვის საბუთების გამგეობისათვის წარდგენა.

თავმჯდომარე განმარტავს, რომ გამგეობამ არა ერთხელ მოსთხოვა ბ. მერკვილაძეს საბუთები, მაგრამ იმას არ წარმოუდგენია.

ი. მერკვილაძე უპასუხებს, რომ მას ეშინოდა საბუთების დაკარგვისა და სწორედ ამიტომ არ დასდანიხდა.

ი. ბარათაშვილის აზრით, თუ მერკვილაძეს საბუთების დაკარგვის ეშინოდა, შეეძლო პირი გადაეღო, ნოტარიუსთან შეემოწმებინა და ისე წარედგინა. მაშინ მის შიშს ადგილი აღარ ექნება. ამჟამად კი ჩვენთვის ნათელია, რომ ბ-ნ მერკვილაძეს საბუთები არა ჰქონია.

პ. გელეიშვილი თხოულობს დავალოს ბ-ნს მერკვილაძეს წარმოუდგინოს საზოგადო კრებას გასამართლებელი საბუთები.

კრებამ წინადადება მიიღო და სთხოვა მერკვილაძეს წარმოადგინოს შემდეგ კრებაზე საბუთები.

(დასასრული იქნება)

განცხადება

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება
აცხადებს, რომ წელს, ნ. ლოლობერიძის სახელობის თანხის სარგებელიდან დანიშნულია პრემიათ 300 მანეთი.

1. პრემია მიეცემა იმას, ვინც დასწერს და წარმოადგენს საკონკურსოდ საუკეთესო თხზულებას შესახებ ქართული ენისა, ისტორიისა, გეოგრაფიის ეთნოგრაფიისა, ლიტერატურისა და საზოგადოდ თხზულებას საქართველოს შესახებ. ლოლობერიძის სახელობის პრემიის მისაღებად უპირატესობა ეძლევა ქართულ ენაზე დაწერილ თხზულებას. ხოლო საკონკურსოდ შეიძლება წარმოადგენილ იქმნას რუსულსა, ან რომელიმე ევროპიულ ენაზედაც.

2. თხზულებას ქართული ენის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ისტორიული გრამატიკა ქართული ენისა—ეთიმოლოგია ან სინტაქსი, ბ) შედარებითი გამოკვლევა ქართული ენის შტოებისა, გ) გამოკვლევა ქართულის ენის უცხო ენებთან შედარებით, დ) ქართული ენის შტოების შედარებითი ლექსიკონი, ე)

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი; ვ) უცხო ენებთან მონათესავე ქართული სიტყვების ლექსიკონი; ზ) უცხო ენათაგან შემოსული სიტყვების ლექსიკონი.

3. თხზულებას ქართული ისტორიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) პოლიტიკური ისტორია საქართველოს მთელი წირსული ცხოვრებისა ან რომლის სამე მის ეპოქისა; ბ) სოციალ-ეკონომიური ისტორია, სრული ანუ რომელისამე ეპოქისა; გ) საეკლესიო და საზოგადოდ სარწმუნოების ისტორია, როგორც სრული, ისე რომელისამე ეპოქისა; დ) სამხედრო ისტორია; ე) იურისპრუდენცია, ვ) მითოლოგია.

4. თხზულებას ქართული მწერლობის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ქართული მწერლობის სრული ან რომელისამე ეპოქის ისტორია, ბ) მწერლობის ერთ-ერთი დარგის სრული ან რომელისამე ეპოქის ისტორია, გ) რომლისამე ერთის ან რამდენიმე მწერლის ნაწარმოებთა სრული და ყოველ მხრივი შესწავლა და გამოკვლევა; დ) ქართული მწერლობის დამოკიდებულობა უცხო მწერლობაზე და უკანასკნელის გავლენა პირველზე, როგორც მთლად მთელის ქართულის მწერლობისა, ისე რომელისამე კერძო ეპოქისა; ე) სახალხო სიტყვიერების გამოკვლევა.

5. თხზულებას ქართული ეთნოგრაფიის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) ეთნოგრაფიული აღწერა ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა; ბ) შეგროვება და შესწავლა ან გამოყენება უკვე შეგროვილ მასალისა ქართული ენას სხვა და სხვა კილოკავებიდგან, ხალხურ სიტყვიერებიდგან, ცრუმორწმუნოებიდგან, ზნეჩვეულებებიდგან, ფიზიკურ აგებულებებიდგან და სხვა და სხვა დარგებიდგან ქართველი ერის რომელიმე ნაწილისა—გამოსარკვევად: ან ქართველი ერის რომელიმე შტოს ნათესაობრივი დამოკიდებულობისა დანარჩენ მის ნაწილებთან, 2) ან მთელი ქართველი ერის ნათესაობრივი ჩამომავლობისა სხვა ერთა შორის.

შენიშვნა: საკმარისია, თუ მკვლევარმა დაამუშავა მასალა მარტო ერთ-ერთ ზემოხსენებულ დარგიდგან და ეს მასალა გამოიკვლია ქართველი ერის მარტო ერთი რომელიმე ნაწილის შესახებ.

6. თხზულებას ქართული მუსიკის შესახებ შეიძლება საგნად ჰქონდეს: ა) გამოკვლევა წარმართდროინდელი ქართული მუსიკისა; ბ) გამოკვლევა ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ქართული მუსიკისა; გ) გამოკვლევა იმისა, თუ რა გავლენა იქონია სხვა ერთა მუსიკამ ქართულ ენაზე.

7. საკონკურსო თხზულება უნდა იქმნას წარმოდგენილი წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში 1-ლ იანვრამდე 1916 ჯლისა.

8. საკონკურსო თხზულება შეიძლება იყვეს ხელთნაწერიც და დაბეჭდილიც, მხოლოდ იმ პირობით, რომ დაბეჭდილი არ იყვეს 1912 წელზე ადრე გამოცემული.

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

(5-й г. изданія)

ЕДИНСТВЕННАЯ ЕЖЕНЕДЕЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ГАЗЕТА СЪ ЕЖЕМЪСЯЧНЫМИ ПРИЛОЖЕНИЯМИ.

Подъ общей редакціей Г. А. ФАЛЬБОРКА.

Пятый годъ изданія застаеъ насъ въ тяжелый моментъ небывалой въ исторіи войны. Педагогическая печать, не можетъ не отъликатся на вопросы, волнующіе сейчасъ всякаго. Но у нея остаются и свои особыя задачи: война, глубоко затрагивающая жизнь школы, не должна заслонить собой интересовъ народнаго образованія, народной культуры. Война въ корни потрясаетъ весь жизненный укладъ, но ваша святая обязанность уберечь школу отъ грозящей ей опасности. Въ этомъ газета видитъ свою очередную задачу.

Имѣя возможность въ *приложеніяхъ* дополнять матеріалъ, помѣщаемый въ газетѣ, Редакція ставитъ себѣ цѣлью выяснитъ ту глубокую связь, которая должна существовать между педагогической наукой и правильно понимаемыми идеями національности и государства. Обращаясь къ Платону и Аристотелю, впервые выразившимъ эти идеи, „Школа и Жизнь“ даетъ переводы обихъ этихъ классиковъ. Редакцію перевода и статьи о *Платонѣ и Аристотелѣ* взялъ на себя профессоръ петроградскаго университета *Ө. Ф. Зѣлинскій*. Другому важному вопросу о началѣ воспитанія, о воздѣйствіи на ребенка въ тотъ періодъ, когда закладывается личность человека, отводится книга *Вилліама Стерна „Психологія ранняго дѣтства“* съ добавленіями *Л. Г. Оршанскаго*—настоящая внига для матерей и воспитателей.

Въ числѣ другихъ приложеній газета удѣляетъ особое вниманіе вопросу о профессиональномъ объединеніи учителей. Для воспитанія здоровыхъ поколѣній нужны учителя, оплоченные сознаниемъ своей отвѣтственности, умѣющие отстаивать свои права. Въ сборникѣ, посвященномъ учительскимъ профессиональнымъ организаціямъ на Западѣ и въ Россіи, будутъ помѣщены статьи: *Дюмо, В. А. Золотарева, П. Мижужева, Г. А. Фальборка, И. И. Шрейдера* и др. Кроме того будутъ даны въ числѣ приложеній: книга итальянской писательницы *Паулы Ломброзо „Жизнь ребенка“* и др. Всего по примѣру прошлыхъ лѣтъ будетъ дано не менѣе 80 печатныхъ листовъ.

Въ составѣ сотрудниковъ газета, по прежнему, насчитываетъ многихъ преподавателей, высшей, средней и высшей школы, членовъ родительскихъ комитетовъ, дѣятелей земскихъ и городскихъ самоуправленій членовъ Г. Думы и Гос. Совѣта.

Дѣятельности *земствъ и городовъ* въ области нар. образованія, жизни школы всѣхъ типовъ и ступеней отводится, помимо статей, мѣсто въ хроникѣ и въ многочисленныхъ *сообщеніяхъ съ мѣстъ*

Въ отдѣлѣ *библіографіи* специалистами по отдѣльнымъ вопроамъ даются два раза въ мѣсяцъ рецензіи педагогическихъ, учебныхъ и дѣтскихъ книгъ.

Ведется систематически отдѣлъ *законод. постановленій, официальныхъ распоряженій и сен. разъясненій*. Ежемѣсячно дается полный списокъ вновь утвержденныхъ посвѣт. обществъ и организацій.

Подписная цѣна (съ прилож.): на годъ на 6 м. на 3 м.
Съ доставкой и пересылкой 6 р. 3 р. 2 р.

Для учащихся при годовой подпискѣ допускается разсрочка: при подписѣ—2 р., къ 1 февраля, 1 марта и 1 апрѣля и къ 1 мая по 1 рублю.

Подписка, кромѣ Главной Конторы принимается во всѣхъ почт.-тел. конт. и солидн. книжныхъ магазинахъ. Лицамъ, желающимъ познакомиться съ газетой, пробные №№ высылаются бесплатно.

Адресъ Главной Конторы: Петроградъ Лиговская ул. д № 87.

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წლისათვის.

(წელიწადი მერვე)

1915 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველთვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალში იბეჭდება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ყველა ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **ოთხი მანეთი** (4 მან.). მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობთ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ 6 მან. 1915 წლის წლიური ხელის მომწერლები მიიღებენ საჩუქრად: „მრავალჟამიერ“ მუსიკა ანდრია ყარაშვილისა, მამაკაცთა და ქალვაჟთა გუნდისათვის. **პეტალოცის**, **ჰერბერტ სპენსერის**, **რუსსოს** და **კომენსკის სურათებს**, რომელთა მაგიერ 1914 წლის ხელის მომწერლებმა მიიღეს ალბომი ი. გედევანიშვილის პიესის „სინათლისა“ და „პატარა მურია“ სიტყვები აკაკისა, ნოტებზე დალაგებული ანდრია ყარაშვილის მიერ.

ჟურნალში არის ცალკე განყოფილება, სადაც იბეჭდება ყოველგვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

• ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** ქართულ გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რედაქციაში, წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან** და წიგნის მაღაზია „**Новая рѣчь**“ **კიკნაძესთან**. **ქუთაისში** ისილორე კვიციანიძესთან, **ბათუმში** ტრ. ინასარიძესთან და წიგნის მაღაზია „განთიღღში“, **სამტრედიაში** წ.კ. საზოგადოების კიოსკში **მ. კოპალეიშვილთან**, ამ სამ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც; თითო 40 კ. სხვა ადგილებში უნდა მიმართონ პირდაპირ აგენტს.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს ღრმად დაიკვიტონ ჟურნალი.

რედაქცია ყოველგვარ ღონისძიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუმჯობესებლად.

მისამართი: Тифлисъ, Дворянская Грузинская Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე**.